

У нумары:

Клопат адзіны — духоўнасць грамадства
Вынікі пасяджэння праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі.

Стар. 2

Праца секцый: падтрымаць лепшае

Слова — старшыням секцый Саюза пісьменнікаў Беларусі.

Стар. 4-5

Каханне з першага верша

Прэм'ера рубрыкі «Вершы на вячэру»: інтэрв'ю з Музамі — жонкамі пісьменнікаў і паэтаў.

Стар. 12

Змагар з Глушы

Пра мясціны дзяцінства Алеся Адамовіча — падрабязна.

Стар. 14

Фота з Малой Люцінкі

Вядомая ўсім фотавыява В. Дуніна-Марцінкевіча — першы фотаздымак у Беларусі.

Стар. 15

ІДЗЕ ПАДПІСКА НА І ПАЎГОДДЗЕ 2008 г.

ПАДПІСАЦА НА ШТОТЫДНЁВІК «ЛіМ» МОЖНА З ЛЮБОГА МЕСЯЦА

Для індывідуальных падпісчыкаў:

1 месяц — 6400 руб.
Падпісны індэкс — 63856

Ведамасная падпіска:

1 месяц — 8300 руб.
Падпісны індэкс — 638562

Індывідуальная льготная падпіска для настаўнікаў: першае паўгоддзе, на 1 месяц — 4400 руб. Падпісны індэкс — 63815

Льготная падпіска: 1 месяц — 6500 руб. Падпісны індэкс — 63880

Каб год для вас быў неблагім — падпішыцеся на «ЛіМ»!

Шануйма песні свае!

Таленавітыя тутэйшыя музыкі тры гады таму ўзвалілі на свае плечы цяжкі груз славы легендарнага Беларускага дзяржаўнага ансамбля «Песняры». Яны годна вытрымалі першыя выпрабаванні, праехаўшы з канцэртамі добры дзесятак замежных краін ды больш як сотню беларускіх гарадоў, і цяпер ужо рыхтуюць новыя — змястоўныя і разнаітыя па форме — творы, што ўвойдуць у будучыя канцэртныя праграмы.

«Мне неаднаразова даводзілася чуць ад замежных калег-музыкантаў пра унікальнасць гучання нашых беларускіх песень, наогул — беларускай мовы, пра яе ні з чым не параўнальны каларыт ды вобразнасць. Пра мяккасць, інтэлігентнасць, тонкасць менавіта песняроўскага выканання музычных твораў самых розных кампазітараў: Лучанка, Пахмутавай, Фельдмана, Паліводы, іншых аўтараў», — кажа мастацкі кіраўнік ансамбля Вячаслаў Шарапаў.

(Працяг на стар. 11)

Сённяшняя творчасць легендарнага ансамбля ў люстэрку «ЛіМа»

Перачытваем братаў Гарэцкіх

У Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры на XVI Гарэцкіх чытаннях традыцыйна сабраліся дзеячы культуры, даследчыкі творчай і навуковай спадчыны нашых славутых землякоў, братаў Гарэцкіх — класіка беларускай літаратуры Максіма і геолога, акадэміка Гаўрылы.

Канферэнцыя «Максім і Гаўрыла Гарэцкія. Жыццё і творчасць» праходзіць у музеі штогод, але гэтым разам яна мела юбілейную нагоду — 115-годдзе з дня нараджэння Максіма Гарэцкага. Сёлета адзначаецца і сумная дата — 70 гадоў таму пісьменнік быў расстраляны. Месяц люты наогул меў для гэтай сям'і асаблівае значэнне. Акадэмік НАН Рэспублікі Беларусь, сын Гаўрылы Гарэцкага, Радзів Гарэцкі распавёў пра перакрываўнае знакахаванне дат у біяграфіях братаў: «Максім Гарэцкі нарадзіўся 18

лютага, у лютым жа быў і расстраляны. Таксама цікава, што 18 лютага загінуў на фронце яго другі сын Леанід. Акрамя таго, сёлета адзначаецца 20 гадоў, як памёр Гаўрыла Гарэцкі і 70 гадоў, як ён атрымаў апошні, пяты, самы жудасны арышт... Яго трымалі больш года,

і ён быў даведзены да таго, што папрасіў у сваёй жонкі, каб яна перадала яму лязо, бо хацеў скончыць жыццё самагубствам. Але нешта яго выратавала, і ён застаўся жыць».

Член-карэспандэнт НАН Беларусі Міхась Мушынскі выказаў на-

дзею, што колькасць прыхільнікаў і даследчыкаў спадчыны Гарэцкага будзе павялічвацца. І падзяліўся канкрэтнымі прапановамі: трэба запрашаць на пасяджэнні студэнтаў, слухачоў, якія пішуць курсавыя, дыпломныя працы, шукаць сувязі з пасольствамі, замежнымі газетамі і часопісамі, каб друкаваць пераклады твораў Гарэцкага, выкарыстоўваць магчымасці Інтэрнета для папулярызацыі яго спадчыны, рабіць пэўныя захады, каб адкрыць самастойны музей Максіма Гарэцкага ў Мінску, бо вядома, калі будзе музей, то актывізіруецца і сістэматычная праца.

Вяла канферэнцыю віцэ-прэзідэнт Рэспубліканскага фонду імя братаў Гарэцкіх, дырэктар Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры Лідзія Макаравіч. Доклады выступоўцаў слухаліся ў дзвюх секцыях. Удзельнікі мерапрыемства ўсклалі кветкі да помніка Максіму Гарэцкаму.

Саша ДОРСКАЯ

На здымку: акадэмік НАН Рэспублікі Беларусь, сын Гаўрылы Гарэцкага Радзів, які распавядае пра жыццё і лёс сваіх знакамітых родзічаў, і член-карэспандэнт Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі Міхась Мушынскі.

Фота аўтара

Клопат адзіны — духоўнасць грамадства

няў СПБ засведчылі: год надарыўся насычаным арганізацыйнай, прапагандыскай, асветніцкай работай. За год адбылося каля 5000 выступленняў — як у сталіцы, так і ў розных кутках краіны. Сярод мерапрыемстваў — літаратурныя святы, творчыя вечары, прэм'еры і прэзентацыйныя кнігі, фестывалі, "круглыя сталы", конкурсы. З праведзеных упершыню — свята гумару "Беларусы смяюцца"; першыя, другія і трэція Мінскія паэтычныя чытанні, шмат нечаканых, плённых камерных сустрэч.

Кіраўнік самага вялікага аддзялення СПБ — Мінскага гарадскога (у ім 203 літаратары) — Міхась Пазнякоў, падкрэсліўшы вялікую працу, што праводзіцца па прыёме ў СПБ, звярнуў увагу: 6 пісьменнікаў жывуць у Расіі, ва Украіне, Балгарыі, Іране, Латвіі, Нарвегіі, і нават ЗША — па адным. Прапанаваў стварыць спецыяльнае "заемнае" падраздзяленне пры цэнтральным апарате СПБ.

На тым, што часам пры прыёме ў саюз узнікаюць пытанні з-за адсутнасці належнага справаводства, акцэнтаваў сваё выступленне кіраўнік Гомельскай арганізацыі Уладзімір Гаўрыловіч. Прапанаваў, між іншым, арганізацыю вучоў спецыялістаў (бухгалтараў, фінансістаў). Паведаміў пра тое, што творцы пачалі выдаваць свой веснік "Літаратурныя абсягі", пра магчымасць заснавання абласных літаратурных прэміяў імя І. Мележа, І. Шамякіна, А. Макаёнка.

Старшыня Брэсцкага аддзялення Анатоль Крэйдзіч распавёў пра пачатак працы па стварэнні літаратурнай карты вобласці, дзе будзе поўны збор памятных мясцін, звязаных з творчасцю ўсіх пісьменнікаў краю. Выпуск выдання падтрымалі мясцовыя ўлады, а рэдакцыя абласной газеты "Заря" адкрыла рубрыку "150 пісьменніцкіх радкоў". Заслужоўвае ўвагі і літаратурная старонка "Зарніца", у межах якой праводзяцца майстар-класы з літаратурамі-пачаткоўцамі.

Пра тое, што неўзабаве павінны з'явіцца ў абласным цэнтры вуліцы А. Куляшова і А. Пысіна, распавёў кіраўнік Магілёўскага аддзялення СПБ У. Дуктаў. Гэта стала магчымым у многім дзякуючы таму, што ў тапанімічнай камісіі знаходзіцца прадстаўнік пісьменніцкага саюза. Аднак жа неабходна, каб і ўстановы адукацыі, культуры ўзгаднялі свае планы з планами літаратараў.

Рыгор Сакалоўскі, старшыня Мінскага абласнога аддзялення СПБ, распавёў пра пачатак падрыхтоўкі да чарговага Дня беларускага пісьменства, які сёлета пройдзе ў Барысаве. Зараз ужо збіраецца бібліятэчка. Ды і конкурс на лепшы твор года, пераможцы якога будуць утанараваны на свяце, абвешчаны.

Пра адмысловыя конкурсы, што праводзяцца не толькі сярод вучняў, а і сярод настаўнікаў, згадала кіраўнік Гродзенскай абласной пісьменніцкай арганізацыі Людміла Кебіч. Цяпер актыўна шчыруе створанае тут абласное аддзяленне паэтаў-настаўнікаў. Зрухі значныя — у параўнанні з першым годам дзейнасці, — падсумавала Людміла Антонаўна.

"Мы стварылі ўнікальную пісьменніцкую арганізацыю — літаратурнае брацтва, якое працуе", — падкрэсліла кіраўнік Віцебскага абласнога аддзялення СПБ Тамара Краснова-Гусачэнка.

Супакойвацца, безумоўна, нельга. Каб Саюз пісьменнікаў Беларусі стаў яшчэ больш моцнай і аўтарытэтай арганізацыяй, працы наперадзе яшчэ шмат. Удзельнікі праўлення прынялі за аснову план мерапрыемстваў на 2008 год — з тым, каб удакладніць яго з улікам распачатага зімовымі месяцамі працай ды ўнесці прапановы, якія прагучалі на пасяджэнні праўлення.

**Ярына РЫТАМІНСКАЯ
Фота Кастуся Дробава**

Закончыўся II этап станаўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі, які доўжыўся крыху больш года — ад снежаньскага з'езда 2006 года да лютага 2008-га. Галоўны вынік — ГА "Саюз пісьменнікаў Беларусі" адбылося, яно дзейнічае. У яго складзе — каля 400 чалавек, амаль палова — тых, хто перайшоў з Саюза беларускіх пісьменнікаў.

Зараз распачаўся III этап, дзе будзе больш засяроджана ўвагі на асобе пісьменніка і на ягоных клопатах. "Галоўнае, што павінна нас аб'ядноўваць — гэта літаратура," — зазначыў на пашыраным пасяджэнні праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі яго старшыня Мікалай ЧАРГІНЕЦ.

Удзельнікі і госці пасяджэння

Само пасяджэнне праўлення праходзіла ва ўтульнай зале Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі. У памяшканні, дзе валадарыць дух творчасці, размову весілі спадручней. Сама атмасфера спрыяла зацікаўленай і нязмушанай гаворцы. На пашыранае пасяджэнне былі запрошаныя члены праўлення СПБ, сакратары СПБ, кіраўнікі абласных пісьменніцкіх арганізацый, а таксама прадстаўнікі міністэрстваў: намеснік міністра адукацыі К. Фарыно, намеснік міністра культуры В. Кураш, намеснік міністра інфармацыі І. Лапцёнак. Ад Адміністрацыі Прэзідэнта Беларусі прысутнічаў галоўны саветнік упраўлення сацыяльна-культурнай палітыкі Галоўнага ідэалагічнага ўпраўлення С. Бервін, ад Савета Міністраў краіны — намеснік начальніка ўпраўлення сацыяльна-культурнай сферы Н. Голубева.

Пралогам дзелавой сустрэчы стала ўрачыстая перадача кнігі з серыі "Бібліятэка Саюза пісьменнікаў Беларусі" ў дар галоўнай кніжнай скарбніцы краіны. Шэсць выдрукаваных апошнім годам выданняў — першыя "ластаўкі" новай серыі акадэмічных "Якуб Колас" і "Янка Купала" (выбранае), а таксама звычайныя фарматы ды ўразлівыя маштабным, высокамастацкім зместам кнігі У. Гніламёдава, М. Чаргінца Г. Марчука, У. Мазго прадэманстравалі не толькі прафесійны густ выдаўцоў ды ўмелства аичинных паліграфістаў на шляху аўтара да чытача, а і магчымасці выніковага пошуку аб'ектаў супрацоўніцтва. Найперш — самой пісьменніцкай арганізацыі з неадарванымі выдавецтвамі (як вядома, серыя "Бібліятэка Саюза пісьменнікаў Беларусі" выходзіць у свет дзякуючы выдавецтву "Харвест" — лідэру на аичинным рынку кнігавыдаўцоў: і па тыражах, і па найменнях яно ў дзесяткі разоў аспярэджвае нават вядучыя дзяржаўныя выдавецтвы). Серыя, аналагаў якой няма ў суседніх краінах, друкавалася за неадарванымі сродкі. І ў гэтым напрамку ў Беларусь шырокае поле для супольнай працы. Як значнаўшы намеснік міністра інфармацыі І. Лапцёнак, у краіне больш як 600 суб'ектаў гаспадарання, якія выдаюць кнігі. Між іншым, у многім дзякуючы менавіта працы творцаў, летась выдрукавана каля 12,5 тысяч найменняў агульным накладам звыш 49 мільёнаў экзэмпляраў — прыкладна 5 кніг на чалавека.

Разам з падарункам — кнігамі з серыі "Бібліятэка Саюза пісьменнікаў Беларусі", якія былі выстаўлены асобным стэндам у дыскусійнай зале, дырэктару НББ Раману Матульскаму быў перададзены Дыплом Саюза пісьменнікаў Беларусі, якім утанараваны калектыў бібліятэкі за шчыраванне на ніве папулярнасці і развіцця літаратуры. Ганаровыя граматы былі ўручаныя і кіраўнікам ідэалагічных упраўленняў аблвыканкамаў — за падтрымку дзейнасці рэгіянальных аддзяленняў СПБ. А старшыням аблвыканкамаў вырашана ўручыць камплекты кніг

з серыі "Бібліятэка Саюза пісьменнікаў Беларусі". Творцы, сярод якіх А. Аўруцін, У. Гаўрыловіч, А. Крэйдзіч былі ўтанараваныя граматамі Міністэрства інфармацыі Беларусі, В. Лукша атрымаў нагрудны знак "Выдатнік друку Беларусі". Такою стала прэзентацыйная частка пасяджэння праўлення.

Парадак дня

Сярод галоўных пытанняў на парадак дня была справаздача праўлення ГА "СПБ" за мінулы год і зацвярджэнне плана працы на год 2008-ы. Адбыліся і некаторыя кадравыя змяненні.

На наступны перыяд дзейнасці ў Саюзе пісьменнікаў Беларусі на вызваленую пасаду першага сакратара СПБ аднагалосна абралі Віктара Праўдзіна. Анатоль Аўруцін вызвалены ад займаемай пасады па яго заяве — у сувязі з пераходам на іншую працу.

Пасля асноўнага выступлення старшыні СПБ Мікалая Чаргінца, якое ўтрымлівала грунтоўны аналіз арганізацыйна і творча сталеючага пісьменніцкага аб'яднання, ва ўзаемным абмене думкамі, меркаваннямі, нават эмацыйным настроём адчувалася імкненне да ўзаемаразумення, жаданне слухаць адно аднаго і гаварыць аб набалелым. Шмат праблем было ўзнята ў завочнай гаворцы неабмяжавых да сучаснага літпрацэсу майстроў паэтычнага слова, празаікаў, драматургаў, публіцыстаў, якія напярэдадні форуму выступілі ў нашым штотыднёвіку ("ЛіМ" № 7 за 15 лютага 2008 г.). Таму тэзісна пазначым, што было сказана пра...

...Міжнародныя кантакты: працягваюцца творчыя сувязі з пісьменнікамі 11 краін, якія прысутнічалі на мінулым з'ездзе СПБ. З дапамогай МЗС Беларусі падпісаны дамовы аб супрацоўніцтве з Саюзам арабскіх пісьменнікаў Сірыі, Саюзам пісьменнікаў Малдовы, у стадыі прапрацоўкі — дамовы з пісьменніцкімі арганізацыямі сербска-лужыцкай меншасці Германіі, а таксама Арменіі, Кіргізіі, Казахстана, абласнымі аддзяленнямі Саюза пісьменнікаў Расіі, у тым ліку — Санкт-Пецярбургскім. СПБ атрымліваў запрашэнне на міжнародныя семінары і сімпозіумы. У 2007 годзе яны паступалі з Балгарыі, Сірыі, Румыніі, Польшчы,

Чэхіі, Германіі, Расіі, Швейцарыі.

Летась СПБ прыняты ў Міжнароднае супольніцтва пісьменніцкіх саюзаў.

...Літфонд (Дырэктар Г. Марчук):

Зарэгістраваны год таму: 28 лютага 2007 года. Дзякуючы ліцэнзіі на выдавецкую дзейнасць, выдадзены падручнікі літаратурнага чытання і дапаможнікі па літаратурным чытанні для 3 класа, кніга прозы Г. Гурскага, інш. Сталася магчымым аказаць матэрыяльную дапамогу членам СПБ, аплаціць некаторыя камандзіроўкі, выдаткаваць сродкі на

таратараў на тэлебачанні, радыё. Вядуцца перамовы па пашырэнні тэматыкі такіх выпускаў. Але праблемы ёсць. На жаль, на канале СТБ з кастрычніка 2007 года не выходзіць тэлепраграма "Судьбой написанные строки". "Слова пісьменніка", штотыднёвая перадача канала "Лад", з верасня выходзіць адзін раз на два тыдні.

...Павелічэнне колькасці секцый: ідзе праца над стварэннем секцый славянскай літаратуры і перакладаў.

Думкі пра надзённае

Была заслухана інфармацыя пра дзейнасць літаратурных выданняў — часопісаў "Малодосць", "Польмя", "Нёман", "Всемирная литература" і штотыднёвіка "ЛіМ", заснавальнікам якіх разам з Міністэрствам інфармацыі краіны выступае і Саюз пісьменнікаў Беларусі. "Для пісьменніка галоўны клопат — не толькі стварыць выдатны твор, а і данесці сваё слова да чытача, — падкрэсліў дырэктар РВУ "Літаратура і Мастацтва" Алесь Карлюкевіч. — Апошнім часам стабілізавалася сітуацыя па выплаце заробтнай платы, ганарараў, але застаюцца пытанні па іх ўзроўні. Стабілізавалася і падпіска. Хаця дзяржаўныя інвестыцыі тут маглі б быць якраз дарэчы — па арганізацыі падпіскі ведамаснай". Алесь Мікалаевіч

прэміі пераможцам рэспубліканскага конкурсу на лепшы твор года.

...Дапамогу дзяржавы: дзяржава падтрымлівае пісьменніцкую арганізацыю. Але неабходна, каб запрацавалі ўсе пункты Указа Прэзідэнта Беларусі "Аб некаторых пытаннях дзейнасці ГА "СПБ", асабліва тыя, якія датычаць арганізацыі творчых мерапрыемстваў і камандзіровак.

...Патрыятычнае выхаванне: вядуцца перамовы з выдавецтвам "Аверсэв" па выданні бібліятэчкі патрыятычнай літаратуры.

...Дом літаратараў: створана мемарыяльная зала, дзе размешчаны адноўленыя здымкі пісьменнікаў-ветэранаў. Ёсць задумы па абсталяванні фае на другім паверсе будынка.

...Супрацоўніцтва з электроннымі СМІ: працягваюцца выхад у эфір перадач з удзелам лі-

згадаў асабліва добрыя стасункі і падтрымку кіраўніцтва Брэсцкай вобласці і Брэсцкай абласной бібліятэкі, якія дапамагалі ў папулярызацыі выданняў, правядзенні шэрага творчых вечарын і выхадзе некаторых нумароў выданняў. Ідэалагічным упраўленням — іх кіраўнікі з абласцей прысутнічалі на пасяджэнні — неаднаразова адрасаваліся словы падзякі — яны гучалі і з вуснаў старшыні СПБ, і ад прадстаўнікоў абласных пісьменніцкіх аддзяленняў. Пры неспрэднай дапамозе мясцовых уладаў арганізаваліся творчыя сустрэчы з насельніцтвам — і людзі атрымалі рэальную магчымасць прыйсці са сваімі пытаннямі да майстроў слова. Але — і што самае важнае — выходзілі ў свет кнігі, выданне якіх цяжка бывае арганізаваць менавіта ў сталіцы.

Кіраўнікі абласных аддзялен-

Прынятыя ў Саюз пісьменнікаў Беларусі

Кукіна (Радзівончык) Ніна Іванаўна. Паэтэса.

Рогаль Іосіф Міхайлавіч. Паэт.

Нарадзілася 3 снежня 1941 года ў вёсцы Ляхі Пружанскага раёна Брэсцкай вобласці. Закончыла БДУ, аспірантуру Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы АН БССР.

Нарадзіўся 27 студзеня 1940 года ў вёсцы Ласіцк Пінскага раёна Брэсцкай вобласці. Закончыў МДУ імя М. Ламаносава. Кандыдат юрыдычных навук, дацэнт юрыдычнага факультэта МДУ імя М. Ламаносава, член спецыялізаванага вучонага савета.

Аўтар кніг "Признание", "Высоты любові", "Брестчина — душа моя", "Скарга крутога ката". Больш як 20 кніг і навуковых прац па прававых пытаннях.

Карэліна Дзіта Аляксандраўна. Паэтэса.

Нарадзілася 20 верасня 1984 года ў Мінску. Закончыла Беларускае дзяржаўнае ўніверсітэт культуры і мастацтваў. Аўтар зборнікаў "БЕШЕННАЯ тчк Мая", "Іного сорта красота", вершаў у перыядычных выданнях, крытычных артыкулаў.

Фамянкава Ірына Васільеўна. Празаік.

Нарадзілася 20 красавіка 1943 года ў горадзе Іванава (Расія). Закончыла Гродзенскі педагогічны інстытут імя Янкі Купалы.

Аўтар кніг "Радости и печали", "Трепет листа", шэрага твораў у калектыўных зборніках "Галасы", "Голос надежды", у перыядычным друку.

Сазанчук Аляксей Іванавіч. Празаік.

Нарадзіўся 31 жніўня 1953 года ў вёсцы Кіраў Нараўлянскага раёна Гомельскай вобласці. Закончыў Валгаградскую вышэйшую следчую школу МУС СССР.

Аўтар рамана "Землей крешённые", "Формула ГУЛАГа, или Трижды проклятая власть", шэрага публіцыстычных артыкулаў.

Напярэдадні вялікага сербскага свята Дня дзяржаўнасці прайшла прэс-канферэнцыя з удзелам Надзвычайнага і Паўнамоцнага пасла Рэспублікі Сербія ў Рэспубліцы Беларусь Срэчка Джукічам.

Перш-наперш спадар Джукіч зрабіў экскурс у гісторыю і распаўсюд, чаму Дзень дзяржаўнасці адзначаецца 15 лютага, калі праваслаўныя ўсяго свету святкуюць Грамніцы або Стрчанне (першая назва пайшла ад імя паганскага бога "Грамаўнік", а другая — ад царкоўнага "Срэчненне").

Менавіта ў гэты дзень у 1804 годзе пачалася сербская рэвалюцыя — першае нацыянальна-вызваленчае паўстанне на Балканах, узначаленае буйным палітычным дзеячам Карагеоргіем. А 15 лютага 1835 года была прынятая так званая Срэценская Канстытуцыя — першая дэмакратычная Канстытуцыя Сербіі, што абвясціла краіну незалежным княствам. Сёння Сербія імкнецца да ўступлення ў Еўрасаюз, і ажыццяўляе для гэтага неабходныя захады ў эканамічным і сацыяльным кірунку.

Срэчка Джукіч адзначыў, што ў стасунках паміж нашымі краінамі, назіраюцца станоўчыя тэндэнцыі ў галіне кнігавядання. У Беларусі з'яўляюцца сербскія кнігі, дзякуючы таму, што тут ёсць некалькі паважаных перакладчыкаў

Яднае — літаратура

з сербскай мовы: "Аднаго з іх хацелася б адзначыць асобна — прафесара Івана Чароту, які летас пераклаў некалькі кніг, апошняя з іх асабліва цікавая — гэта "Сербскія народныя казкі." Зараз ён займаецца перакладам кніг аднаго з самых вядомых сербскіх пісьменнікаў Добрыцы Чосіча. Спадзяюся, што яго кнігі неўзабаве з'явіцца ў Беларусі".

У хуткім часе на кніжных паліцах павінны

з'явіцца і кнігі рэлігійнага характару, у тым ліку і першая кніга на рускай мове сербскага патрыярха Паўла. Спадар пасол заклікаў да супрацоўніцтва беларускіх літаратараў і паведаміў пра конкурс Міністэрства культуры Сербіі, які прадугледжвае фінансаванне перакладу сербскай літаратуры на замежныя мовы: "Нам вельмі хочацца, каб беларускія чытачы яшчэ больш пазнаёміліся з сербскай літаратурай. Вядома, мы будзем вельмі рады, калі беларуская літаратура з'явіцца і ў нас. Летас некалькі нашых выдаўцоў наведалі Беларусь, і яны дамовіліся аб выданні беларускіх аўтараў у Сербіі".

Дарэчы, сам Срэчка Джукіч з'яўляецца не толькі паслом, але і вядомым пісьменнікам. На "Літаратурным вечары Сербскай паэзіі", што прайшоў у лютым у ДOME дружбы, прадстаўляўся дзве ягоныя кнігі. Адна з іх "О незабываемом" напісана на рускай мове і прысвечана Сербіі, Расіі, Беларусі і Косаву.

Ян АКУЛІН

На здымку: Надзвычайны і Паўнамоцны пасол Рэспублікі Сербія ў Рэспубліцы Беларусь Срэчка Джукіч.

Сёлета Беларускае дзяржаўнае музей гісторыі Вялікай Айчыннай вайны падарытаваў для сваіх наведвальнікаў нямаля цікавых выстаў...

Штыкі побач з паштоўкамі

Новы музейны год будзе багаты на выставы. Так, наведвальнікаў музея зацікавіла сумесная беларуска-расійская экспазіцыя юных мастакоў "Баляда пра салдата". Яна прымеркавана да 90-годдзя Узброеных Сіл Рэспублікі Беларусь. Выставу прадстаўляе Бабруйская гарадская дзіцяча-юнацкая ўзорная студыя выяўленчага мастацтва "Вясёлка". Падтрымалі мерапрыемства Беларускае фонд міру, Маскоўская міжнародная дзіцячая мастацкая галерэя ды іншыя. Экспанаты — гэта 30 разнастайных малюнкаў дзяцей ад 9 да 17 гадоў. Дарэчы, гэта не апошні праект, прымеркаваны да юбілею.

Зараз завяршае сваю працу выстава "Зброя Перамогі", якая ўключыла ў сябе кулямёты, стрэльбы, пісталеты з розных краін Еўропы. У планах музея — прадэманстраваць экспазіцыю ў абласных і раённых цэнтрах Беларусі. Ёй на змену прыйдзе новы цікавы праект — выстава "Халодная зброя дзвюх сусветных войнаў". Упершыню ў Беларусі будуць прадстаўлены штык-нажы, корцікі, кінжалы,

шаблі і нават катана — трафейны меч самурая. Асабліва цікавай аўтару гэтых радкоў падалася фінка, якую падарылі партызаны Панцеляймону Панамарэнку. На стэндзе наведвальнікі змогуць пабачыць не толькі зброю, але і лістоўкі, партызанскія газеты ды часопісы...

Да таго ж, пры канцы лютага наведвальнікаў музея плануецца пазнаёміць з унікальнымі паштоўкамі з калекцыі У. Ліхадзедава. Менавіта яны ўвайшлі ў кнігу "У пошуках страчанага: Гісторыя Мінска ў паштоўках", выдадзеную нядаўна ў РВУ "Літаратура і Мастацтва".

Уладзімір ШУТАВЕЎ
Фота аўтара

ПРА НАС ПШУЦЬ

У «Газеце Выборчай»

Шырокі рэзананс займела ў Польшчы выданне кнігі вершаў Рышарда Капусцінскага на беларускай і рускай мовах. Нагадаем: кніга "Вяртанне" пабачыла свет у рэдакцыйна-выдавецкай установе "Літаратура і Мастацтва" ў верасні мінулага года. Следзім, у межах святкавання 910-годдзя Пінска, у Палескім дзяржаўным тэатры адбылася прэзентацыя кнігі з удзелам удавы паэта Аліцыі Капусцінскай. Пра гэта і расказваецца ў адным з нядаўніх нумароў "Газеты Выборчай" (яе нумар у Мінск даслала польскі выдавец Бажэна Дуко). У артыкуле "Капусцінскі вяртаецца да роднага Пінска" журналістка Дарота Тамашэўская, у прыватнасці, заўважае: калі томік вершаў толькі патрапіў на вочы прафесару Адаму Мальдзісу, той адразу сказаў: «Нарэшце!»

Выданне паэтычнай кнігі двойчы намінанта на Нобелеўскую прэмію літаратара, вядомага ў свеце рэпарцёра Р. Капусцінскага не адбылося б без істотнай падтрымкі Пінскага гарвыканкама.

Ул. інф.

Парад парадыстаў

Кажуць, што нельга ўседець на двух крэслах адначасова і на кожным дабіцца значных поспехаў. Магчыма, яно і так, аднак гэта не пра Георгія Юрчанку. Вялікі ўклад вучонага ў мовазнаўчую навуку, асабліва ў вывучэнне родных мсціслаўскіх гаворак, але не меншы — і ў літаратуру: ён па праве займае вядучае месца ў жанры беларускай пародыі. Георгій Фёдаравіч па сутнасці стаў яе патрыярхам, і многія пазнейшыя, ды і сённяшнія парадысты вучыліся на ягоных творах.

Невыпадкова павіншаваць літаратурнага настаўніка з 80-годдзем з дня нараджэння ў сталічную бібліятэку № 13 прыйшлі маладзейшыя калегі і, вядома ж, шматлікія прыхільнікі таленту. Старшыня Мінскага гарадскога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Міхась Пазнякоў коратка нагадаў пра жыццёвы і творчы шлях навукоўца і пісьменніка, а затым у зале гучалі пародыі. Іх чыталі сам Міхась Пазнякоў, Анатоль Эзэкаў і Мікола Шабовіч. На вершы апошняга слявак Анатоль Міхальчэнкаў выканаў напісаныя Дзмітрыем Пятровічам і дзве песні, якія сталі своеасаблівым музычным віншаваннем юбіляру. Некалькі пародый працягваў напрыканцы і віноўнік урачыстасці.

Арганізатарамі вечара выступілі Мінскае гарадское аддзяленне СПБ і бібліятэка № 13. А правёў яго, як і заўсёды, эмацыянальна Міхась Башлакоў.

Анатоль ЗАРЭЦКІ

Юбілеі творцаў-землякоў

Калядарна блізка супалі юбілеі магилёўцаў: паэта Івана Пехцерава, празаіка-гумарыста Івана Аношкіна і географа-краязнаўцы Пятра Лярскага. У краязнаўчым аддзеле Магілёўскай абласной бібліятэкі імя У. Леніна кожнаму з іх прысвячалася персанальная кніжная выстава.

Экспазіцыя з назвай "Галоўныя святыні жыцця" — да 70-годдзя з дня нараджэння І.Пехцерава. Розным колерам прывабівалі вокладкі зборнікаў яго вершаў і паэм: "Белый праздник берез", "И жизнь, и песня, и любовь", "Здравствуй, Пушкин!", "Луговые росы", "Васильковое слово полей", "Святыни сердца моего". А яшчэ — публікацыі ў часопісе "Нёман", у газетях "Магілёўская ведамасці" і "Веснік Магілёва" пра жыццё і творчасць славянскага земляка.

"Вострым пяром і шчырай душой" — такое найменне мела выстава да 80-годдзя з дня нараджэння пісьменніка І. Аношкіна. На яе паліцах зборнікі: "Землякі", "Навічок", "Старыя знаёмыя", "Чырвоная каліна стаяла" і "Каханне з памялом" — кніга апавяданняў, якая нядаўна пабачыла свет. А таксама публікацыі з перыядычнага друку пра жыццёвы і творчы шлях вядомага празаіка, майстра сатыры і гумару.

Патрыярху краязнаўцаў Магілёўшчыны П. Лярскаму да 90-годдзя з дня народжэння ладзілася выстава "Географ, краязнаўца, выкладчык". Дэманстраваліся яго падручнікі па геаграфіі для вучняў 3-х, 4-х, 5-х класаў, дапаможнікі па краязнаўстве, кнігі "Прыродазнаўства" і "Прырода Магілёўскай вобласці", а таксама літаратура, прысвечаная юбіляру.

У гонар славных юбіляраў-творцаў грамадскасць Магілёва правяла літаратурна-мастацкія вечарыны і чытанні. Яны адбыліся ў дзяржаўным універсітэце імя А. Куляшова, бібліятэчным тэхнікуме імя А.Пушкіна, архітэктурна-будаўнічым каледжы беларуска-расійскага ўніверсітэта, у абласным ліцэі № 3 і шэрагу іншых навучальных устаноў і сярэдніх школ горада.

Віктар АРЦЕМ'ЕЎ

Паэзія адкрывае свет

У Цэнтральнай дзіцячай бібліятэцы горада Гомеля адбылася сустрэча з паэтам Алегам Ананьевым. Падчас вечарыны пад назвай "Паэзія адкрывае нам свет" адбылася прэзентацыя яго паэтычнага зборніка «Ісповедальны о́коём». Тэмы радзімы, каханні, творчасці, гармоніі прыроды і чалавека адлюстраваныя ў гэтай кнізе. «Ісповедальны о́коём» — сучасны літаратурны помнік Палескаму краю, яго цудоўнай прыродзе і людзям.

Алег Валянцінавіч Ананьеў — член Саюза пісьменнікаў Беларусі, лаўрэат Першага літаратурнага конкурсу імя Кірылы Тураўскага ў 2007 годзе. Выкладае сусветную мастацкую і айчынную культуру ў гомельскай школе № 61, займаецца фатаграфіяй, захапляецца дэкаратыўна-прыкладным мастацтвам. Яго артыкулы пра гомельскіх мастакоў і паэтаў рэгулярна публікуюцца на старонках газет "Культура", "ЛіМ" ды інш.

В. ПАНАМАР

У любой грамадскай арганізацыі, для таго, каб яна нармальна і паўнакроўна функцыянавала, трэба абавязкова стварыць арганізацыйныя структуры. Таму і былі скі-

раваныя сілы Саюза пісьменнікаў Беларусі ў першую чаргу на стварэнне секцый. Цяпер працуюць секцыі: прозы, паэзіі, крытыкі, дзіцячай літаратуры і інш.

Праца секцый: падтрымаць лепшае

Плён — у абмеркаванні

Віктар ПРАЎДЗІН, кіраўнік секцыі прозы, першы сакратар Саюза пісьменнікаў Беларусі:

— Што такое — секцыя прозы? — Гэта ж практычна ад нашага рашэння залежыць ці прымуць у Саюз пісьменнікаў аўтара-празаіка, ці будзе разглядаць яго творы прыёмная камісія. У мяне два намеснікі: Уладзімір Гніламедаў — а хто больш у Беларусі можа сказаць аб прозе, як не ён? — і Алена Папова.

Вельмі шмат напачатку было працы. Людзі пераходзілі з іншых саюзаў, у першую чаргу маю на ўвазе Саюз беларускіх пісьменнікаў.

Але што да новых твораў, якія ёсць і яшчэ будуць, то яны вельмі сур'ёзна разглядаюцца. Сярод удзельнікаў секцыі маюцца і навукоўцы, вазьміце хача б Анатоля Андрэева, Марыю Шамякіну і Уладзіміра Гніламедава — гэта тыя людзі, якія маюць ступені дактароў, кандыдатаў навук у галіне філалогіі, і празаікі, якія шмат працавалі ў выдавецтвах: Іван Канановіч, Леанід Левановіч. У нас вельмі прафесійная секцыя. Не абышлі ўвагаю і драматургію. У секцыі Алена Папова і Андрэй Карэлін — а гэта выдатныя драматургі на сённяшні дзень!

Праз секцыю шмат людзей прайшло, але і шмат каго мы абмежавалі ў прыёме, устрымаліся ад рэкамендацый. Калі чалавек ідзе ў саюз, саматутам выдаўшы адну кніжку, не друкуючыся ў дзяржаўных літаратурных часопісах і "ЛіМе", то шанцаў прайсці вельмі мала. Сур'ёзны празаік нармальна ўспрымае ўсе нашы патрабаванні.

Дыскусіі на секцыі плённыя, творчыя, у кожнага свае думкі і меркаванні, і твор абміркоўваецца ўсебакова.

Улічваючы, што да нядаўняга часу я яшчэ быў і галоўным рэдактарам "Мастацкай літаратуры", магу сказаць: у нас апошнім часам выйшлі вельмі добрыя кнігі. Гэта кнігі Уладзіміра Гаўрыловіча, Алены Паповай, Сяргея Трахімёнка. Шэраг іншых аўтараў і твораў (каля 10 кніг) мы будзем прапаноўваць ад выдавецтва на разгляд журы рэспубліканскага конкурсу на лепшы твор года. Зараз ідзе праца, і члены секцыі чытаюць тыя кнігі, з якімі яны незнаёмы.

Мы падтрымліваем розныя кірункі літаратурнага працэсу. Уявіце сабе, што ў альманах "Млечны Шлях" (адмысловы зборнічак фантастыкі), які пачала выдаваць "Мастацкая літаратура" ў мінулым годзе, увайшлі творы 24 аўтараў. Рыхтуецца яшчэ адзін выпуск у гэтым годзе, разглядаюцца пры гэтым і творы прэтэндэнтаў у саюз. Яшчэ адзін альманах, які быў у мінулым годзе — "Вера, Надзея, Любоў". Ён фактычна за два месяцы ра-

зышоўся. Мы цяпер рыхтуем другі.

Накірунак, выбраны саюзам — шукаць і падтрымліваць новыя маладыя літаратурныя кадры. Гэта робяць нашы перыядычныя выданні "Маладосць", "Нёман", "Польмя", "Всемирная литература", штотыднёвік "Літаратура і мастацтва". Уявіце сабе, як плённа ў 2007 годзе друкаваліся члены Саюза пісьменнікаў Беларусі: ў "Нёмане" — 92 публікацыі, у "Маладосці" — 32, у "Сусветнай літаратуры" — 7, "ЛіМе" — 95. Што да кніг... Мы ж выдаём іх не толькі ў "Мастацкай літаратуры", а і ў абласных, падкаляем раёны, каб там, дзе пісьменнікі нарадзіліся ці звязаны з мясцінамі лёсам, іх падтрымлівалі і дапамагалі... Дык вось, у Гомельскай вобласці за год выдадзена 13 кніг членаў СПБ, у Магілёўскай — 18, Гродзенскай — 10, Брэсцкай — 12, Віцебскай — 23. Члены Мінскага гарадскога аддзялення Саюза пісьменнікаў выдалі больш як 60 кніг, у Мінскай вобласці — 10. Усяго ж больш 150 кніг членаў Саюза пісьменнікаў выдадзена за адзін год і прыватнымі выдавецтвамі, і дзяржаўнымі.

Зразумела, не ўсё тое зроблена, што хацелася б. Але арганізацыя толькі пачала працаваць. На маю думку, гэта вельмі важна, што супрацоўнікі і цэнтральнага апарата саюза, і яго абласных аддзяленняў з вялікім даверам пачалі адносіцца да арганізацыі, паверылі ў саміх сябе.

Запісала Ірына ТУЛУПАВА

Праблема пераемнасці

Уладзімір КАРЫЗНА, кіраўнік секцыі паэзіі Саюза пісьменнікаў Беларусі:

— У сённяшнім мітуслівым свеце доля ў паэта незвычайная, няпростая. І можа, мы — паэты, якія нешта зрабілі для літаратуры — не чакалі тае долі, не падрыхтаваныя да яе, не гатовыя. Але як падрыхтавацца?

Наша родная, наша цёплая паэзія, пачынаючы ад песень, якія збіраў Шырма, з якімі дзяды і прадзедаў нашы ўздымалі галовы, спіны выпрамялялі свае, зямлю апрацоўвалі, спявалі, дзяцей, унукаў нараджалі і выходзілі іх — усё гэта раптам апынулася на дне.

Тым не менш, беларуская паэзія пакуль трымаецца на

старэйшым і сярэднім пакаленням. Чым занятыя наша секцыя паэтычная? Першае пытанне — безумоўна, папаўненне: знайсці, падтрымаць перспектывных паэтаў.

Калі гаварыць пра тых, хто стаў працаваць, то гэта Міхась Башлакоў, Міхась Пазнякоў, Андрэй Скарынка, Раіса Баравікова, Мікола Мятліцкі... Майстраў дзясяткі. Але, калі заходзіш у кнігарню, і бачыш перакладзеныя кніжкі Максіма Танка, Уладзіміра Караткевіча, дык што казаць пра тое, каб кніжкі сучаснікаў разыходзіліся...

Да таго ж, надрукавацца вельмі цяжка ў выдавецтве "Мастацкая літаратура", ды і ганарары там... — паэты ведаюць. Але выданне кніг — гэта не заклік да суседа па сяле: "Дапамажы мне дроў напілаваць", гэта — праца прафесійная, і яна павінна аплачвацца.

Так, ёсць зусім маладыя паэты. Зяў многа. Ды гэта не азначае, што ўсе яны будуць у творчым саюзе. Паэт павінен быць педагогам, ён павінен выхоўваць сваёй творчасцю, ісці ўслед традыцыям — класічна беларускім, іншых славянскіх літаратур. Ён павінен гэтым жывіцца, а не раўняцца на паэтаў іспанскіх, японскіх, амерыканскіх. На вялікі жаль, сказаць, што ў нас ёсць многа *таленавітых* маладых паэтаў, я не магу. Я не назаў такую яркага творцы, які б быў сынам зямлі, патрыётам сваёй Бацькаўшчыны. Паглядзіце на самыя выбітныя імёны — Сяргей Ясенін, нашы Паўлюк Трус, Максім Багдановіч — гэта ж усё маладыя паэты, да 30 гадоў. А мы прымаем часам і ў 45, і ў 50, калі ўжо прайшла пара рабіць творчую кар'еру. Не павінна быць масавасці ў Саюзе пісьменнікаў, павінен быць сур'ёзны крытэры адбору — гармонія душэўнага стану чытача і творцы.

Памятаеце, як было калісьці: выходзіла чарговая кніжка ў Танка ці Куляшова — то была падзея ў грамадстве! Яны былі запатрабаваныя. Не тое, што зараз кнігі нашых пісьменнікаў...

Кніжкі выходзяць, але накладам, напрыклад, у 300 асобнікаў. Зараз стала проста: кніжку можна выдаць у любым раённым цэнтры. У людзей ёсць камп'ютэры, яны самі набіраюць уласныя творы. Але, на вялікі жаль, большасць з іх вельмі слабыя.

Летась, дарэчы, мы адзначылі лепшыя паэтычныя выданні — яны належаць п'яру Віктара Шніпа, Андрэя Скарынка і Дзмітрыя Марозава. Ёсць свежыя пераклады твораў нашых паэтаў на ўкраінскую, на іншыя мовы. Вельмі шмат можна гаварыць аб перакладах на рускую. Сярод цудоўных нашых перакладчыкаў — Андрэй Цяўлоўскі, Браніслаў Спрычан. Трэба адзначыць, што "Нёман" — вялікі прапагандыст нашай паэзіі ў рускім перакладзе.

Змяніць стаўленне да паэзіі, да літаратуры вельмі няпроста, бо для нас сітуацыя, калі традыцыі парушаны, нязвычайныя. Зараз

зусім іншы парадак не толькі ў творчасці, але і ў эканоміцы, ва ўсім. Сталым пісьменнікам — той сіле, якая засталася яшчэ — цяжка часам зарыентавацца. Таму тут адных літаратараў мала, тут адраджэннем трэба займацца таксама ўсім работнікам культуры, адукацыі.

Трэба ўсвядоміць: без літаратуры не абысціся нікому. Слова як хлеб. Праўда, хлеб можна пазычыць дзе-небудзь за мяжой, але ж родная культура трымаецца на сваім хлебе.

Запісаў Міхась АКАВІТАЎ

Самы ўдзячны чытач

Валянцін ЛУКША, кіраўнік секцыі дзіцячай літаратуры Саюза пісьменнікаў Беларусі:

— Дзіцячыя кнігі, якія выдаюцца ў "Мастацкай літаратуры", РВУ "Літаратура і Мастацтва" і іншых выдавецтвах, заўсёды выклікаюць вялікую, нязмушаную цікаvasць усіх тых, хто сочыць за навінкамі роднай літаратуры. Па-мойму, дастаткова засяродзіць бабулі ці дзядулі ўвагу хоць на адным з маленькіх твораў дзіцячай літаратуры, што выдаецца ў нашай краіне — і, несумненна, і яны, і іх унукі ці ўнучкі адчуваюць чароўную, прыгожую і магічную моц роднага слова праз канкрэтныя мастацкія вобразы і паэтычныя ці празаічныя дэталі казачных твораў.

Прызнацца, мінулы год для секцыі дзіцячай кнігі быў дастаткова напружаным. Да таго ж гэта быў Год дзіцяці. Актыўна, на карысць справе аддавалі сябе ўсе члены секцыі: лаўрэат прэміі Фэдэрацыі прафсаюзаў Беларусі Уладзімір Мазго, лаўрэаты літаратурных прэміяў імя Янкі Маўра і Івана Мележа Ніна Галіноўская і Віктар Гардзеў, прафесар Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, доктар філалагічных навук Маргарыта Яфімава. Нельга не сказаць слоў удзячнасці намеснікам кіраўніка секцыі пісьменніку Уладзіміру Ліпскаму і мастаку Алеся Савіцкаму, людзям, безумоўна, сумленным і адказным.

На шасці пасяджэннях секцыі дзіцячай кнігі лепшы-

мі былі прызнаны кнігі Івана Муравейкі "Вадзіца з крыніцы", за якую аўтару была прысуджана першая прэмія, Міхася Пазнякова "Вавёрчына хатка", Ніны Галіноўскай "Палёт з Карлсанам". Глыбока даследаваны былі таксама творчыя пошукі часопіса "Вясёлка". Дарэчы, шэраг цікавых праектаў гэтага выдання вылучаны на прысуджэнне рэспубліканскіх журналістскіх прэміяў. Зараз ідзе работа па вызначэнні лепшых беларускіх кніг на рэспубліканскія прэміі па выніках Года дзіцяці.

Але самае галоўнае, на што акцэнтавана асаблівая ўвага дзейнасці секцыі дзіцячай кнігі — гэта прыём у Саюз пісьменнікаў Беларусі цікавых і самабытных паэтаў і празаікаў. На апошнім пасяджэнні, напрыклад, рэкамендавалі вартага ўвагі літаратара, будаўніка з Оршы Анатоля Прохарава і дзіцячага паэта з гарадскога пасёлка Гарадзья Нясвіжскага раёна Міхася Сазончыка, а таксама паэта і кампазітара Іосіфа Роголя з Брэстчыны, які, праўда, жыве зараз у Маскве.

І, бадай, ці не самым галоўным пытаннем на бліжэйшую перспектыву работы нашай секцыі з'яўляецца абмеркаванне зместу дзіцячых выданняў, што выходзяць у свет у неадзінадушны выдавецтвах, а таксама ажыццяўленне важных праектаў па выпуску кніг для дзяцей.

Запісаў Валянцін БАРЫСЕВІЧ

«Хочацца сур'ёзнай крытыкі»

Алесь КАРЛЮКЕВІЧ, кіраўнік секцыі літаратурнай крытыкі і краянаўства Саюза пісьменнікаў Беларусі:

— Калі гаварыць пра літаратурна-мастацкія часопісы "Польмя", "Маладосць", "Всемирная литература", газету "Літаратура і мастацтва", то на іх старонках актыўна выступаюць літаратуразнаўца Уладзімір Гніламедаў, крытыкі Лада Алейнік, якая ўважліва ставіцца да ўсіх літаратурных з'яў, Сяргей Грышкевіч, публікацыі якога вызначаюцца заўсёднай вастрынёй. Хацелася б адзначыць асобна Алесь Марціновіч, які летась стаў пераможцам у рэспубліканскім конкурсе на лепшы твор года ў намінацыі "Лепшы твор у галіне літаратурнай крытыкі". Прыемна, што ўвогуле ў літаратурным працэсе прысутнічаюць такія людзі як Валерый Максімовіч, Маргарыта Яфімава, Юрый Сапажкоў, Георгій Юрчанка, Таццяна Шамякіна, Марыя Шамякіна. Хацелася б, каб часцей выступала Наталія Кана. Ёсць усе задаткі для заняткаў сур'ёзнай літаратурнай крытыкай, нягледзячы на большую зацікаўленасць паэзіяй, у Вікі Трэнас. Вельмі актыўна працуе чалавек няпростага лёсу Валянцін Лукун — кандыдат філалагічных навук, якая жыве ў Пінску.

Яна — унікальны знаўца і ўважлівы чытач беларускай літаратуры. Вядзе рупліваю літаратурна-крытычную дзейнасць студэнцкай моладзь з Гомельскага і Беларускага дзяржаўных універсітэтаў. З вялікай цікавасцю чытаю, што пішуць Маргарыта Латышкевіч, Аксана Бязлепкіна. Мне падабаецца, як уважліва ставіцца да творчасці нашых літаратараў газета "Літаратура і мастацтва". Адметна ўважлівыя адносіны да літаратурных з'яў у грамадска-палітычных газет "Звязда", "Советская Белоруссия". Дастаткова, думаецца, згадаць тут публікацыі Людмілы Рублеўскай у "СБ", якія вызначаюцца і сур'ёзнасцю, і аналітычнасцю.

Работа секцыі якраз і павінна заключацца ў рэагаванні на многія творы, з'явы, іх агучванні для чытача. Як прыклад можна прывесці выданне Брэсцкім абласным аддзяленнем Саюза пісьменнікаў Беларусі кнігі Міколы Купрэева і пасмяротнае прысуджэнне яму прэміі імя У. Калесніка Брэсцкага аблвыканкама. Па-дзёму заўважылі крытыкі на старонках "ЛіМа", самых розных часопісаў і шырокае кола чытачоў. Мне здаецца, калі мы будзем выконваць названую вышэй задачу, калі будзем ісці поруч з сапраўднымі мастакамі слова і літаратурай — гэта будзе самая лепшая адзнака працы секцыі літаратурна-мастацкай крытыкі.

Сёння аднак, на жаль, недзе губляецца сур'ёзна аналітычны артыкул, сур'ёзная аналітычная крытыка. Адны абмяжоўваюцца пытаннямі ў гісторыі літаратуры, іншыя скіроўваюць усе свае высілкі на бягучае рэцэнзаванне. А ўсё ж такі хочацца памарыць пра тыя часы, калі ішлі моцныя гарачыя дыскусіі, баталіі. На розных этапах развіцця літаратуры былі яркія зоркавыя імёны. Варлен Бечык даследаваў сучасную паэзію і займаўся высокага кшталту аналітычнай працай. Ала Кабаковіч, Віктар Каваленка, Павел Дзюбайла... Артыкулы Міхася Стральцова і яго кнігу "Пячатка майстра" можна назваць узорам літаратурнай крытыкі. На жаль, сёння такіх артыкулаў, такіх кніг усё меней і меней. Хацелася б большай актыўнасці з боку акадэмічнага літаратуразнаўства. Дарэчы, у партфелі РВУ "Літаратура і Мастацтва", якое займаецца і кнігавыданнем, ёсць рукапіс кнігі артыкулаў, укладзены доктарам філалагічных навук Валерыем Максімовічам.

Галоўная справа, якой мы зараз займаемся — падрыхтоўка літаратурна-крытычнага альманаха-гадзніка "Вобраз". Ён, складзены з лепшых артыкулаў і рэцэнзій пісьменнікаў, літаратуразнаўцаў, крытыкаў з розных рэгіёнаў Беларусі, выйдзе ў 2008 годзе. Дарэчы, у "Вобраза" ёсць, так бы мовіць, правобраз — калісьці падобны альманах штогод выходзіў у выдавецтве "Мастацкая літаратура".

Аўтары часопісаў "Польмя", "Нёман", "Малодосць", газеты "ЛіМ" актыўна прымаюць удзел у літаратуразнаўчых, навукова-практычных канферэнцыях, прысвечаных юбілеям альбо пэўным тэмам нашай сучаснай літаратуры. Хацелася б, каб па выніках альбо напярэдадні падзеі шло самае шырокае абмеркаванне розных тэм. Развіццю літаратурнай крытыкі павінна спрыяць таксама выданне самой крытыкі. У нашай сферы не так часта, як у празаікаў і паэтаў, выходзяць кнігі. Магчыма, Саюз пісьменнікаў Беларусі зверне на гэта ўвагу і дапаможа пашырыць прастору не толькі за кошт накладаў газеты "ЛіМ", часопісаў, але і кніжных выданняў — калектыўных, персаніфікаваных зборнікаў лепшых работ нашых сучасных літаратурных крытыкаў.

Запісала Ганна КОТ

Беларускі дзіцячы фонд (БДФ) — грамадская арганізацыя, якая існуе выключна на добраахвотны ахвяраванні і аказвае разнастайную дапамогу нашым маленькім грамадзянам, перш за ўсё інвалідам, сіротам, дзецям з малазабяспечаных сем'яў, а таксама чарнобыльскім дзецям. 27 лютага гэтай

арганізацыі споўнілася дваццаць гадоў. З першага дня заснавання фонду ім кіруе (мае пасаду старшыні праўлення) вядомы айчыны пісьменнік, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі, галоўны рэдактар часопіса "Вясёлка" Уладзімір ЛІПСКІ. А яшчэ, месяц таму званы творца і грамадскі дзеяч У. Ліпскі ўзнагароджаны ордэнам Францыска Скарыны.

Таварыства добрых сэрцаў

Як зазначае Уладзімір Сцяпанавіч, так атрымалася, што свайго дзяцінства ў яго, па сутнасці, не было. Калі пачалася Вялікая Айчынная вайна, яму быў год і два месяцы. Немцы спалілі родную вёску, і прыйшлося жыць у лесе ў куранях. Цяжкі пасляваенны перыяд таксама мала хто можа атаясамліваць са шчаслівым дзяцінствам. Але так сталася, што ўсё сваё свядомае жыццё ён працуе для дзяцей. І калі пры стварэнні Дзіцячага фонду яму прапанавалі яго ўзначаліць, то, ужо будучы галоўным рэдактарам часопіса для дзяцей "Вясёлка", ён адразу пагадзіўся. Бо і грамадская арганізацыя, і выданне прысвечаны нашым маленькім жыхарам. *"Гэта проста паэзія, узнагарода Неба. Слова "дзеці", — прызнаецца Уладзімір Ліпскі, — я з пэўнага часу пішу з вялікай літары. Яны — божыя пасланнікі, галоўнае багацце нашай краіны"*. Сімвалічнай паўстае эмблема БДФ: выява хлопчыка, які трымае бусліка, і з надзеяй яны пазіраюць у неба.

Прамінулы год, як вядома, быў абвешчаны ў нашай краіне годам дзіцяці. Але для Беларускага дзіцячага фонду год дзіцяці доўжыцца вось ужо 20 гадоў. Як толькі ўтварылася арганізацыя, яе чыннікі кінуліся дапамагаць усім дзецям. А пасля пабачылі, што гэта проста немагчыма. Таму вызначылі для сябе адну вялікую задачу — абараняць правы дзяцей. Гэта нават запісана ў статуте. *"Мы бралі ўдзел у напісанні Закона аб правах дзіцяці, — падкрэслівае Уладзімір Сцяпанавіч. — Першыя варыянты гэтага закона былі напісаны ў Дзіцячым фондзе. А пасля хадзілі два гады да эспутатаў, пакуль яго не прынялі"*. Да слова, У. Ліпскі з'яўляецца членам Нацыянальнай камісіі па правах дзіцяці, якую ўзначальвае намеснік прэм'ер-міністра А. Косінец.

У БДФ распрацавалі разнастайныя праграмы і кірункі дзейнасці. Перш за ўсё, праграма "Цёплы дом", разлічаная на дапамогу дзецям, якія жывуць у сіроцкіх установах трох катэгорыяў: дом дзіцяці, дзіцячы дом і школа-інтэрнат. Цяпер вымалёўваецца новая катэгорыя — сямейны дзіцячы дом. Дзіцячы фонд за апошнія сем гадоў знайшоў замежных спонсараў-інвестараў, пераважна ў Англіі і Ірландыі, і пабудаваў 34 катэджы для сямейных дзіцячых дамоў. У іх уладкаваны 376 дзяцей-сірот. Такім чынам былі расселеныя аж тры дзяржаўныя дзіцячыя дамы. Але самае каштоўнае — работа, якая праведзена з гэтымі дзецьмі. 376 дзяцей-сірот — 376 незвычайных,

нават недзіцячых лёсаў. Уладзімір Ліпскі прыводзіць прыклад: на вачах адной дзіцячкі маці з сажыцелем забілі бабулю, якая не давала ім грошы на гарэлку. Дзіцячкіна літаральна анямела, перастала гаварыць. А ў прыёмнай сям'і яе адагрэлі, яна як нанова нарадзілася.

Другая праграма — "Дзіцячае сэрца". Вось ужо ў трынаццаці разоў у Беларусь наведваліся кардыяхірургі, якіх узнавальвае Вільям Новік. 396-і дзецям зроблены аперацыі. Па сутнасці, выратавана 396 маладых жыццяў. Пракансульціравалі каля паўтары тысячы дзяцей. Сярод іх ёсць і сіроты. Бо хто калі дойдзе да сіраты, каб зрабіць яму складаную бясплатную аперацыю. Ёсць калядная акцыя "Нашы сэрцы хворым дзецям", якая праводзіцца з 1991 года. На працягу месяца супрацоўнікі разам з Дзедам Марозам і Снягуркай наведваюцца да хворых дзяцей і інвалідаў дахаты, у бальніцы, клінікі, рэабілітацыйныя цэнтры. У гэтым годзе разам з актывістамі і абласнымі фондамі наведвалі 19 тысяч дзяцей па ўсёй Беларусі.

"Кожнае лета паўстае праблема адпачынку дзяцей. Многія хочучы за мяжу ў Германію, Італію... Мы таксама некалькі гадоў накіроўвалі на адпачынак ў 15 краін свету, — працягвае У. Ліпскі. — Цяпер праграма замежнага адпачынку звязілася да мінімуму. Разам з Міністэрствам адукацыі Беларусі 7 год

распрацоўваем праграму адпачынку ў беларускіх сем'ях. Я прысутнічаў на Нарачы, калі прывозілі туды дзіцяці з Калінкавіцкага раёна. З усёй Мядзельшчыны сабраліся сем'і са сваімі дзецьмі і "разбіралі" гасцей. Яны ўсё лета праводзілі там: разам хадзілі ў лес, на рыбалку... Галоўнае, не трэба ніякіх перамен: тая ж мова, тая ж сітуацыя. Дзеці заводзяць новыя сяброўствы, пачынаюць пералісвацца. У гэтай праграме вялікая будучыня і дзяржаўны маштаб: адпачынак у сем'ях ужо запісаны ў Прэзідэнцкую праграму "Дзеці Беларусі".

Фондам вядзецца праца з таленавітымі дзецьмі, ладзяцца выстаўкі дзіцячых-інвалідаў. Ёсць і свае прэміі "Сябар дзяцей" і імя Зінаіды Тусналобай-Марчанкі (пра гэту славетную жанчыну У. Ліпскі напісаў кнігу "Крутыя вёрсты". — аўт.) — для сем'яў і дарослых, якія прысвячаюць сябе дзецям, паказваюць узоры любові і выхавання.

Вось толькі некаторыя аспекты ўнёску грамадскай арганізацыі. І усё гэта на дабрачынных, міласэрных пачуццях. Бо ў міласэрнасці тое, што аддаў — тое і тваё. Беларускі дзіцячы фонд па-іншаму можна было б назваць "Таварыствам добрых сэрцаў" або "Таварыствам сяброў дзяцей".

Таксама фонд падтрымлівае кантакты з іншымі грамадскімі арганізацыямі. *"Іх зараз шмат,*

— іранічна заўважае Уладзімір Сцяпанавіч. — Шчыра кажучы, некаторыя так званыя дабрачынныя арганізацыі створаны "для і паг сябе". Мы ж адкрытая арганізацыя, за 20 год нідзе нічога заганнага ў нас не было. Наадварот. Да нас прыходзіць шмат пісьмаў. Як старшыня, я часам сам займаюся асобнымі складанымі лістамі. Так бы мовіць, развязаю вузел праблем. Зараз у мяне на кантролі пісьмо з Полацка. Сітуацыя такая: пры родах памерла жанчына. Яе сястра ўзяла гэта дзіцё з бальніцы і тры гады яго выхоўвала. Натуральна, яна паставіла на ногі новага чалавека, які стаў для яе сваім, родным. Цяпер аб'явіўся так званы бацька гэтага дзіцяці. Хто ведае, дзе і якімі вятрамі яго ўвесь гэты час насіла. Ён падаў у суд і адсудзіў дзіця сабе. І вось жанчына просіць заступніцтва. Звяртаўся ў Генеральную пракуратуру, але не ведаю, чым усё закончыцца. Ці яшчэ адзін выпадак: маці з сажыцелем пранілі кватэру, а дзеці засталіся на вуліцы. Мы ўмешваемся, спрабуем дапамагчы. У нас на грамадскіх пачатках ёсць юрысты, якія паказваюць у тых ці іншых справах. Як ужо гаварыў, звяртаемся ў Генеральную пракуратуру, Вярхоўны суд. У меру сваіх магчымасцей і згольнасцей дапамагаем".

Зараз у Беларусі налічваецца 32 тысячы сірот, з якіх 90 працэнтаў — сацыяльныя сіроты. У. Ліпскі падтрымлівае Дэкрэт Прэзідэнта, згодна з якім бацькі павінны працаваць і аплачваць дзяржаве ўсе выдаткі за ўтрыманне іх жа дзяцей. Раней дзяцей не кідалі. Яна такога ні ў Арменіі, ні ў Эстоніі і многіх іншых краінах. Там знаходзяцца родзічы, якія бяруць дзяцей на выхаванне. Якімі б прыгожымі не рабілі дзіцячыя дамы, як бы не грэлі пакой, усё роўна гэта казённы ложак і пакой. З выхаваннем у сям'і нішто не параўнаецца.

Вось яшчэ адзін прыклад. Можна, іх і зашмат у невялікім артыкуле, але яны лепш за ўсё адлюстроўваюць рэальную работу і дапамогу. У Полацку на вакзале адна жанчына пакінула дзіця. Уладзімір Ліпскі сустрэўся з "нежаданым" хлопчыкам у Віцебску ў дзіцячым доме, напісаў пра яго ў газеце, змясціў фотаздымак. Пачалі прыходзіць пісьмы і, нарэшце, яго ўсынавіў (нават конкурс быў на ўсынаўленне) адзін настаўнік, сам дзетдомовец, Аляксандр Артамонаў з Салігорска. Пасля Аляксандр Віктаравіч усынавіў яшчэ трох хлопцаў. *"І той хлапец, мой хрэснік Герман Артамонаў, — з гонарам адзначае У. Ліпскі, — закончыў педагагічны ўніверсітэт на "выдатна", а зараз на другім курсе аспірантуры. Мы з ім часта сустракаемся. Такія хрэснікі і хрэсніцы ёсць у кожнага супрацоўніка нашага фонду. Кожны можа абвясціць, што любіць усіх агулам. А ты зрабі добрае для каго-небудзь аднаго. Адсюль і наш прыныцый работы — зрабі што-небудзь для канкрэтнай асобы"*.

Віктар КАВАЛЁЎ
Фота аўтара

Няма сумнення, што патрыятызм грамадзян кожнай суверэннай дзяржавы найперш палягае ў любові да Радзімы і пашаноты да яе гісторыі, якая складаецца з досведу пра яе нацыянальныя сімвалы, гераічных і выбітных асоб і найбольш значныя даты ў яе станаўленні і развіцці. Асаблівае месца займае патрыятызм у ідэалогіі маладых незалежных краін. Выхаванне любові, павагі і гонару да сваёй Радзімы, у тым ліку і да сваёй малой Бацькаўшчыны, ёсць асновай сцвярджэння свайго адметнага нацыянальнага становішча ў свеце.

У нашай беларускай нацыі вялікая гісторыя, якой мы павінны ганарыцца. Іншая справа, што гісторыя Беларусі як незалежнай дзяржавы ў прамінулым тысячагоддзі рэч няпэўная і няўстойлівая і па ўсіх катэгорыях адпавядае дзяржаўнасці толькі пачынаючы ад 27 ліпеня 1990 года, хоць некаторыя лічыць такой датай 25 сакавіка 1918 года. Як бачым, нават тут няма пэўнасці і аднадумства ў стаўленні грамадзян Беларусі да сваёй дзяржавы. Таму галоўны акцэнт патрыятызму палягае ў нашым нацыянальным самасцвярджэнні.

падчас уваходжання ў са-
мыя высокія эшалоны дзяр-
жаўнай улады, хоць бы на
момант над чым-небудзь
задумацца, спыніцца, параз-
важаць... А напрыканцы і
ўвогуле, як кажуць, "падво-
дзіць рысу": "Аднак усе гэ-
тыя прызначэнні, пасады і
"партфелі" былі, зазвычай,
уяўнымі, ілюзорнымі, пры-
віднымі... А вось тое, што
ён насамрэч не любіў бела-
русаў, не лічыў іх самастой-
най нацыяй, проста нена-
відзеў нашу самабытную
мову, — у айчынай гісто-
рыі засталося неаспрэчным
фактам!" І вось тут я аў-
тара перастаю разумець: а
навошта тады такую ады-
эзную фігуру заносіць у
лік "ста асоб беларускай
гісторыі", у адным радзе з
Усяславам Чарадзеям, Еў-
фрасінняй Полацкай, Фран-
цыскам Скарынай, Львом
Сапегам, Кастусём Каліноў-
скім, Янкам Купалам, Міко-
лам Ермаловічам, Васілём
Быкавым, Уладзімірам Ка-
раткевічам?..

Выклікаюць некаторыя
казытлівыя сумненні по-
стаці Марка Шагала (у Су-
светнай гісторыі мастацтва
— гэта безумоўна Асоба!)
і Уладзіміра Ісачова (мне
невядома, ці аказала які
ўплыў яго творчасць на
беларускае нацыянальнае
мастацтва). Магчыма, я па-
мыляюся...

І ў той жа час, дзе асобы
мастака Пётры Сергіевіча і
скульптара Андрэя Бембе-
ля? Ці Міхася Забэйды-Су-
міцкага, Уладзіміра Дубоў-
кі (няўжо М. Чарот, асоба
якога пададзена, стварыў
больш вартыя паэтычныя
ўзоры?) Вядома, мае закіды
аўтара можна аспрэчаць,
бо нехта можа задаць мне
і сустрэчныя пытанні: а як
жа з асобамі Касцюшкі, Да-
мейкі, Пічэты, Мулявіна?..
Тут адказаць прасцей: два
першыя з іх карэнныя бела-
русы і знакамтыя людзі
свету — брыгадны генерал
ЗША, узнагароджаны вы-
шэйшым ордэнам Цынцы-
наці і нацыянальны герой
Чылі, серб Пічэта запачат-
каваў назву Вялікага кня-
ства Літоўскага і быў ад-
ным са стваральнікаў і пер-
шым рэктарам БДУ, а рускі
чалавек з Урала Мулявін як
ніхто іншы папулярываваў
у свеце беларускае песен-
нае мастацтва...

І ўсё ж, думаю, мае пале-
мічныя закіды аўтара пры-
гадзятца, бо адчуваецца,
што ў яго ёсць напрацоўкі
і жаданне для працягу па-
добнага кніжнага праекта.
Як кажуць, вартаму чалаве-
ку добрага слова не шкада.
А тое, што ў цэлым за-
дума спраўдзілася і кніж-
ка атрымалася, няма сум-
ненняў! З чым аўтара і
віншую! Упэўнены, што
той, хто хоча ведаць сваю
гісторыю і ганарыцца імем
БЕЛАРУСА, абавязкова на-
будзе гэтае выданне. Ну а
ў тых сем'ях, якія маюць
школьнікаў і студэнтаў,
такія кніжка проста неаб-
ходная. Яна будзе служыць
своеасаблівай энцыклапе-
дыяй і незаменным памоч-
нікам пры падрыхтоўцы
да ўрокаў і экзаменаў, не-
раўнуючы як сцісла-фун-
даментальная шпартгалка
падчас іспытаў. А ў больш
свядомых, пэўна, ўзновіць
у памяці пароль паўстанцаў
Каліноўскага:

— Каго любіш?

— Люблю Беларусь!

Нічога не застаецца як
наастанку разам з аўтарам
падзякаваць за дапамогу ў
падрыхтоўцы і выданні кні-
гі У. Адамушку, Г. Пашко-
ву, В. Хурсіку, П. Сідоры-
ку, А. Кіулу і М. Аскірку.
За патрыятызм і любоў да
роднай Айчыны.

Леанід ГАЛУБОВІЧ

Ведаць, любіць, ганарыцца

Такую мэту, у нейкім
сэнсе і прапагандысцкую,
ставіў перад сабой і Ана-
толь Мяснікоў, складаю-
чы адмысловую кнігу "Сто
асоб беларускай гісто-
рыі", якая зусім нядаўна
пабачыла свет у Рэдакцый-
на-выдавецкай установе
"Літаратура і Мастацтва".
Зрэшты вось фрагмент, як
ён тое сфармуляваў сам
напрыканцы кнігі ў раз-
дзеле "Замест заключэн-
ня": "Мэта, што ставіла-
ся мной перад пачаткам
працы, была вельмі і вельмі
"празаічнай": даць чытачу,
найперш, вядома ж, бела-
рускаму, хоць нейкую, зусім
нязначную, часцінку біягра-
фічных звестак, лёсавызна-
чальных штрыхоў з жыццяў
тых насамрэч знакамітых,
вядомых, пакінуўшы са-
праўдны след у нашай ай-
чынай гісторыі. Людзей з
вялікай літары..."

Анатоль Фёдаравіч — вядомы гісторык і публіцыст, загадчык кафедры журналі-
стыкі Інстытута парламен-
тарызму і прадырмальні-
цтва, кандыдат гістарычных
наук, аўтар шматлікіх кніг
і манаграфій, у тым ліку
"Нацгэмы: лёс і трагедыя
Фабіяна Шантыра, Усева-
лада Ігнатоўскага і Язэпа
Лёсіка", за якую быў уз-
нагароджаны Дзяржаўнай
прэміяй Рэспублікі Бела-
русь, ды іншых. Азначым
і тое немалаважнае, што
ў 1986 годзе ён выконваў
дзяржаўнае заданне пад-
час ліквідацыі наступстваў
аварыі на Чарнобыльскай
АЭС. Вядома, ніякія рэгаліі
і ранейшыя заслугі не да-
юць чалавеку права на ней-
кія паблажкі і саступкі ў
яго наступных зямных дзе-
ях і справах. Таму і гаворку
пра гэтае вельмі неабход-
нае і выбітнае выданне трэ-
ба весці на поўным сур'ёзе
і ставіцца да яго зместу па
"гамбургскім рахунку". Не-
здарма і сам аўтар на зачы-
н кніжкі вынес такі эпиграф
з Сакрата: "Айчына павін-
на быць для цябе даражэй
за маці і бацьку, і якія б
жорсткасці, якія б неспра-
вядлівасці яна ні здзіўня-
ла ў адносінах да нас, мы
павінны вытрымаць іх і не
шукаць спосабаў ухіліцца
ад яе..." Пэўна, многім гэ-
тая тэза старажытнага фі-
лосафа падасца залішне ка-
тэгарычнай. Што ж, аўтар
не пакладае свае тэксты ў
пракрустава ложа ўдала-
нікі несправержнай іспіцы,
а прапаноўвае палемічнае
асэнсаванне ім напісанага
ў прасторы шматвектар-
ных гістарычных легенд,
міфаў, звестак, дакументаў,
гіпотэз і проста домыслаў...
У звязку з гэтым хацелася
б прывесці словы з пра-
дмовы да кніжкі дырэктара
Інстытута гісторыі Нацы-
янальнай акадэміі навук
Беларусі, доктара гістарыч-
ных навук А. КАВАЛЕНІ:
"Аўтар тонка адчувае ход
гістарычных момантаў і
сітуацый, глыбока пранікае
ў пласты гісторыі, робіць
чулівы абгрунтаванні. Ён
не навязвае свае пазіцыі, а
дае чытачу "ежу" для роз-
думу, аналізу, уласных ацэ-
нак і высноў. Анатоль Мяс-
нікоў не робіць, так бы мо-

віць, і літаратурна-гіста-
рычную "пераатэстацыю"
імён, спраў і здзіўненняў
герояў, а падае іх у справе,
дынаміцы, руху. (...) Не бу-
ду рабіць больш паграбяз-
ны аналіз кнігі, шукаць у ёй
іншыя дадатныя якасці, гэ-
таксама як і адмоўныя тэмы
і ўпущэнні. Чытач, паўта-
руся, зробіць гэта сам.

Кніга сама па сабе вы-
глядае гожа і па-сучаснаму
аформленай: цвёрды вок-
ладка з вывай Янкі Купалы
і амаль 350 старонак якас-
нага чытальнага шрыфта-
вога набору, і да ўсяго ей-
ны пераплёт дазваляе раз-
гортваць кнігу на ўсю шыр
без боязі што яна разваліцца.
І выглядае гэта такім
чынам: выява асобы (фота
альбо малюнак, за адным-
двума выключэннямі), даты
жыцця і смерці ды кароткі
нарыс дзяржаўнай ці гра-
мадскай дзейнасці чалавека
альбо яго літаратурнай ці
мастацкай творчасці... Самі
нарысы не перавышаюць
чатырох кніжных старонак
на кожную асобу.

Дабротная беларуская
мова і лапідарны даходлівы
стыль вылучаюць яе з літа-
ратурна-мастацкага боку...
Тэксты ўяўляюць сабой са-
мыя характэрныя і істотныя
штрыхі з жыццяпісу выдат-
ных людзей беларускай гі-
сторыі, больш за тое многія
з іх важныя і актуальныя
для нас. Ну вось хоць бы
гэты фрагмент пра апошнія
дні жыцця К. Каліноўскага:
"...сезачы ў Віленскай тур-
ме і чакаючы прысуду, ён
напісаў і перадаў на волю
пісьмы з трох частак. Гэта
— свайго роду духоўны за-
павет мужа барацьбіта
за свабоду. (...) Пакуль лю-
дзі не будуць свабоднымі,
сцвярджаў Кастусь Сямёна-
віч, у нас нічога не будзе,
не будзе праўды, багачы і
ніякай навукі... Ахвяраваў-
шы сваё жыццё, ён верыў у
нашу шчаслівую будучыню
і прарочыў: "Будзе ў нас
вольнасць, якой не было
нашым дзецам і бацькам!"
Прарочыя словы, жыццёва
важныя і актуальныя!..."

Пачынаецца кніга з пер-
шых гістарычных упамі-
нанняў пра выбітных лю-
дзей нашай зямлі, а мена-
віта пра Рагвалода, які, як
"сцвярджалі летапісцы, на
нашы землі прыйшоў з-за
мора", а полацкім князем
стаў у 960 — 970-я гады, а
можа, нават і раней, у ся-
рэдзіне X стагоддзя". Умоў-
на ўсе сто асоб можна па-
дзяліць на групы (называю
выбарачна): дзяржаўныя
дзеячы (Усяслаў Чарадзей,
Міндоўт, Гедымін, Ягай-
ла, Аляксандр Чарвякоў,

Панцеляймон Панамарэн-
ка, Кірыл Мазураў, Пётр
Машэраў...); ваяры і рэва-
люцыянеры (Канстанцін
Астрожскі, Казімір Сем-
яновіч, Тадэвуш Касцюшка,
Кастусь Каліноўскі, Іван
Якубоўскі...); духоўнікі (Еў-
фрасіння Полацкая, Кіры-
ла Тураўскі, Васіль Цяпін-
скі...); асветнікі (Францыск
Скарына, Сымон Будны,
Сімяон Полацкі, Ігнат Да-
мейка, Іван Замоцін, Ваца-
лаў Ластоўскі, Усевалад
Ігнатоўскі...); творцы (Мі-
кола Гусоўскі, Міхал Агін-
скі, Францішак Багушэвіч,
Цётка, Рыгор Шырма, Іван
Мележ, Васіль Быкаў, Мі-
кола Селяшчук, Яўгенія
Янішчыц...)

Найбольш неардынар-
нымі і запамінальнымі мне
падаліся тыя нарысы, дзе
аўтар смела і ярка праяў-
ляе ўласную чалавечую і
пісьменніцкую індывідуаль-
насць, свой незаштампава-
ны падыход да характару
героя, яго жыцця і дзейна-
сці, праяўляе суб'ектыўнасць
і грамадзянскую пазіцыю
адносна гістарычных за-
слуг той ці іншай асобы.

Скажам, свежа ўразіла
такое аўтарскае адступлен-
не ў нарысе пра Уладзіміра
Мулявіна: "За тыдзень да
яго смерці — такой неча-
канай, неверагодна неспа-
дзяванай! — я ўбачыў Му-
лявіна ў інваліднай калысцы
на тэрыторыі лечкамісіі.
Жонка, сын і ўрач, якія су-
праваджалі Уладзіміра Ге-
оргіевіча ў ягонай прагуцы
па бальнічным двары, да-
зволілі мне павітацца з Ге-
ніем. Калі я назваўся: хто і
адкуль, ён сказаў:

— Дзякуй, чытаў...

"Чытаў!" — гэта слова

не тое што разанула вуха,
а некая па-свойму ўразіла,
прымусіла зніжкавець... Але
ж не за гэтым падышоў я
да Мулявіна:

— Уладзімір Георгіевіч,
— сказаў тады я, — тры-
майцеся! Вы патрэбны нам
— беларусам...

Я на ўсё жыццё запамню
слёзы, якія пацяклі на яго
шчаць з-пад чорных акул-
раў...

Аднак у кнізе змешчаны
нарысы пра некалькіх асоб,
значнасць якіх у нацыя-
нальным беларускім жыцці
больш чым неадзначная.
Да прыкладу, А. Мяснікоў
пра Вільгельма Кнорыньша
(дарэчы, я жыў на вуліцы
Каліноўскага, якая перпен-
дыкулярна вуліцы яго імя
— Кнорына) піша больш
чым напышліва: "Асобнай
старонкай у лёсе Вільгель-
ма Кнорыньша стала пра-
ца на пасадзе першага са-
кратара Цэнтральнага ка-

мітэта Камуністычнай
партыі (бальшавікоў) Бела-
русі на працягу 1927 — 1928
гадоў. Добра ведаючы рэ-
альную сітуацыю ў нашай
тагачаснай рэспубліцы, ён
падтрымаў беларусізацыю
— дзяржаўную нацыяналь-
на-культурную палітыку,
скіраваную на фарміраван-
не, станаўленне і развіццё
нацыянальных інтарэсаў
карэннага насельніцтва Бела-
русі, стварэнне ўмоў для
суверэннага, незалежнага
развіцця, аграрнага бела-
рускай нацыі праз росквіт
нацыянальнай культуры,
асветы, аднаўленне гіста-
рычнай спадчыны, духоўных
каштоўнасцей і традыцый
беларускага народа..."

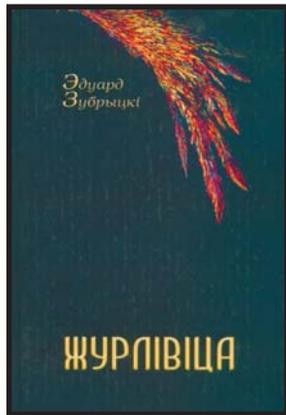
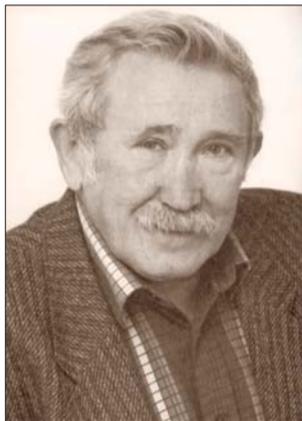
Як кажуць, аж дух зай-
мае! Хоць ты ў сённяшні
час тое перанясі. Але вось
як лапідарна падаецца бія-
графічная характарыстыка
таго ж В. Кнорыньша ў эн-
цыклапедычным даведніку
"Беларусь", што выйшаў у
выдавецтве "Беларуская эн-
цыклапедыя" ў 1995 годзе
пад рэдакцыйным кіраўніц-
твам Б. Сачанкі: "У першыя
гады савецкай улады вы-
ступаву супраць беларускай
дзяржаўнасці, адмаўляў у
самастойнасці беларускаму
народу."

Альбо, скажам, у тым
жа энцыклапедычным да-
ведніку "Беларусь" такая
асоба як Міхалі Фрунзе і
ўвогуле абдыдзена ўвагай
як не надта значная для
беларускай нацыянальнай
гісторыі. Ды і А. Мяснікоў
пачынае з таго факта, што
М. Фрунзе нарадзіўся ў
цяперашняй сталіцы Кіргі-
зіі горадзе Бішкеку, які ў
савецкі час насіў назву ў
яго гонар — Фрунзе. Але
суверэнная Кіргізія перай-
менавала сваю сталіцу ў
Бішкек, што А. Мяснікову
чамусьці не падабаецца: "Я
хілю да чаго. Ёсць у Кіргізіі
горад, з "прэтэнзій" на
вядучую ролю ў цяпераш-
няй суверэннай дзяржаве".
І ці не ў "піку" "няўдзяч-
ным" кіргізіям, ён уводзіць
М. Фрунзе ў лік "ста асоб
беларускай гісторыі", бо,
бачыце, у 1919 годзе ён
быў начальнікам бальша-
віцкай народнай міліцыі ў
горадзе Мінску...

Яшчэ цікавей атрымліва-
ецца з асобай Аляксандра
Мяснікіяна (Мяснікова,
колішняга старшыні Цэн-
тральнага выканаўчага камі-
тэта Беларусі), характары-
зуючы якога ад самага па-
чатку аўтар зазначае, што
"бесчалавечнасць насіла
над іншым чалавекам, яго
Асобай, на маю думку, так
і не прымусіла Аляксанд-
ра Фёдаравіча ўжо пазней,

Два погляды

Гэту нататку пішу па просьбе самога Эдуарда Зубрыцкага, але не столькі на яго новую зборніку вершаў "Прычашчэнне" і "Сцяблінка баравая", якімі дуплетам ён высталіў у мінулым годзе, колькі на факт яго вяртання ў вершы. Пішу па праве далёкага студэнцкага сяброўства і інэрцацкага жыцця па вуліцы Свядлова, дзе мы, як чэрці ў пекле, шчыравалі над паэтычнымі радкамі, хадзілі на пасяджэнні літаб'яднання, якое гуртавалася пры "Чырвонцы", кідаліся ў літаратурныя спрэчкі і баталіі: адны прымяралі сабе лаўрэацкія вянкi, іншыя кулакамі адваёўвалі права быць у садзе Пегаса.

Віншуем

з 85-годдзем Шчамялёва Леаніда Дзмітрыевіча, беларускага мастака.

з 85-годдзем Мартынаву Эльвіру Міхайлаўну, беларускага літаратуразнаўца.

з 80-годдзем Дамашэвіча Уладзіміра Максімавіча, беларускага празаіка.

з 80-годдзем Стальмашонка (Сцельмашонка) Уладзіміра Іванавіча, беларускага мастака.

з 70-годдзем Фатнева Юрыя Сяргеявіча, беларускага паэта, празаіка.

з 70-годдзем Катлярова Ізяслава Рыгоравіча, беларускага паэта, крытыка.

з 60-годдзем Баторына (Хаймовіча) Фелікса Барысавіча, беларускага паэта, перакладчыка.

з 50-годдзем Ненадаўца Аляксея Міхайлавіча, беларускага фалькларыста, літаратуразнаўца, краязнаўца.

Юбілейны каляндар

200 гадоў Дуніну-Марцінкевічу Вінцэнту (Вікенцію Іванавічу), беларускаму паэту, драматургу, тэатральнаму дзеячу.

170 гадоў Каліноўскаму Кастусю (Канстанціну Сямёнавічу), беларускаму рэвалюцыянеру-дэмакрату, публіцысту і паэту, кіраўніку паўстання 1863—1864 гг. на Беларусі і Літве.

140 гадоў Каганцу Карусю (Кастравіцкаму Казіміру Карлавічу), беларускаму пісьменніку, перакладчыку, мастаку, мовазнаўцу, грамадскаму дзеячу.

130 гадоў Малевічу Казіміру Севярынавічу, беларускаму і расійскаму мастаку, аднаму з заснавальнікаў абстрактнага мастацтва.

115 гадоў Гарэцкаму Максіму Іванавічу, беларускаму празаіку, драматургу, літаратуразнаўцу, публіцысту, фалькларысту, лексікографу, грамадскаму дзеячу.

100 гадоў Бяганскай Ядвізе Іосіфаўне, беларускай пісьменніцы.

100 гадоў Шушкевічу Станіславу Пятровічу, беларускаму паэту, празаіку.

90 гадоў Гаўрылаву Леаніду Рыгоравічу, беларускаму паэту.

70 гадоў Тулупавай Нэлі Іванаўне, беларускай паэтэсе, празаіку, перакладчыцы.

70 гадоў Скурко Іосіфу Уладзіміравічу, беларускаму паэту, кінадраматургу, перакладчыку.

Вяртанне

важкую ношку. Успомнілася, відно, студэнцтва, пасяджэнні літаб'яднання, вершы, і здарылася прыкладна так, як пісаў Пушкін, рука пацягнулася да пяра, пяро да паперы і сталі з'яўляцца радкі. Такім чынам Э. Зубрыцкі вярнуўся да вершаў.

Такое здаралася і з паэтамі больш значнага таленту — А. Куляшовым, А. Вялюгіным, А. Вярцінскім і больш маладзейшымі аўтарамі. І што прыносілі ім даволі значныя перыяды маўчання? Паэты поўнаасцю абнаўляліся. Лепш сказаць, абнаўлялася іх Муза-Папялушка, мянялася яе метрычнае дыханне і ўнутраная напоўненасць. І самае галоўнае, што ў вершах кожнага з гэтых паэтаў загучала філасофская развага асабістай адказнасці за лёс чалавецтва, кожнай маленькай травінкі і лістка на нашай планеце. У іх радках стала больш маляўнічай акварэльнасці, бытавое і звычайнае наблізілася да габальнага. Вызначальна тое, што, напрыклад, апошнюю кнігу паэзіі А. Вялюгіна калегі па пяры назвалі малітоўнікам.

З чым жа вярнуўся да вершаў Э. Зубрыцкі? А можа, увогуле, неправамерна ставіць такое пытанне, параўноўваць яго сціплую фігуру са згаданымі знакамітым і знакавымі асобамі ў нашай літаратуры? Хачу запэўніць, што ў мяне і не было такога намеру. І тым не менш цікава паглядзець, як далей пагнаў Э. Зубрыцкі пачатуе ім калісьці вершаваную баразну? А можа, ён адразу перайшоў на новую дзялянку і па-новаму заглябіўся ў цалік. Трэба было чакаць, што жыццёвыя вопыт,

які павінен прыйсці ў такім узросце, дазволіць яму акрыліць сваю Музу, падрыхтаваць яе да чарговага, больш высокага, узлёту, загаварыць значна і метафарычна, каб радкі і асобныя ўдальны выказванні сталі крылатымі выразамі. Як гаварыў калісьці ў вузкім сяброўскім застоллі С. Гаўрусёў, сапраўдны паэт павінен быць мудрэй за трох любых міністраў і чатырох брытанскіх губернатараў-каланіялістаў, узятых разам. Гэта ў тым выпадку, калі паэту недзе ўсяго за дваццаць. А калі пераваліла за шэсцьдзесят, ад яго можна чакаць і большага. Безумоўна, ніхто не збіраецца менавіта з гаўрусёўскай меркай падыходзіць да твораў Э. Зубрыцкага. Але яго новы заход у паэзію вымагае ад паэта навізны і глыбіні думкі, што павінны абавязкова прыходзіць з узроставым цэнзам. Інакш, ці варта брацца за пяро? Дзякаваць Богу, у вершах паэта мы знаходзім даволі ёмістыя і каларытныя радкі. Э. Зубрыцкага не пакідала высокая адказнасць перад родным словам: "І над рып і вагонаў і вёрстаў цвёрда верылі, знаю, радкі, што ў газетных калонках, як гнёздах, з-пад маёй ім сяліцца рукі", гаворыць паэт і пра выпакутаванае ў глыбіні душы: "Слова і маўчанне ўзнёс высока я, шляхам ісцін цяжка ідуць...", і чыра прызначаецца: "Над Белай Руссю белы снег — душы забаледай абярэг", з болей зазначае: "Апошняя дарога распята на крыжы", умее аўтар убачыць таямнічае і прывіднае і зрабіць выснову: "Набесныя расхрыстаны вароты, ды толькі ў іх не трапіць анік", альбо: "На вы-

сокай птушынай арбіце тэцця Млечны завоблачны шлях", трывожыцца за свой рашучы ўчынак: "Якую час паставіць мне адзнаку, за спалення за сабой масты", спавядаецца: "Я і памяць святую малітву на алтар палажылі нябёс..." і па-філасофску разважае: "Над нераскрытай кнігай поля завей услёскі і снягі. Ім берачы жытнёвы колас, жыцця злучышы бератгі". Свежа і запамінальна сказана: "І ў шэце вяртальным дажджу памалюся птушынаму Богу, Шумяць па-над памяццю дрэвы, якіх так даўно ўжо няма", "А побач скрып прастуджаны вясла". Э. Зубрыцкі адчувае слова, умее пераасэнсаванне шырокавядомае выслоўе, надаць яму новае адценне, як у гэтым выпадку: "У трыдзеятым царстве, за трыдзеяць завей..."

Такіх прыкладаў можна прывесці і больш. Але і гэтыя яскрава сведчаць пра тое, што Э. Зубрыцкі ў параўнанні з вершамі, створанымі на пачатку творчага шляху, зрабіў наперад не крок, а значны рывок. Ці маюцца ў гэтых дзвюх кніжках недахопы? Канечне, маюцца. Але гаварыць пра іх не ўваходзіць у маю задачу. Зрэшты, аўтар зборнікаў не навічок у паэзіі і сам адчувае, дзе ў яго радках ахілесавы пяты. Адно хочацца заўважыць, што Э. Зубрыцкі двума скачкамі спрабуе пераадолець той адрэзак часу і прорву маўчання, калі не браўся за пяро. Магчыма, у якім-небудзь рамястве такое і можна зрабіць. А ў паэзіі... На гэта пытанне поўны адказ можа даць толькі Яго Вялікасць Час.

Васіль МАКАРЭВІЧ

Лепш меней, але лепш

Не кожны пісьменнік можа столькі пісаць, каб штогод выдаваць па дзве кніжкі. Па вялікім рахунку, празаіку няцяжка напісаць дзве аповесці за год. Куды складаней іх выдаць асобнымі кніжкамі. Але гэта справа ўжо іншая. А што да паэта? У адзін паэтычны зборнік уваходзіць у сярэднім ад пяцідзесяці да ста трыццаці вершаў (бывае і менш — вельмі рэдка, і больш). А вось у новай кнізе Эдуарда Зубрыцкага "Сцяблінка баравая" я сустрэў 153 вершы і дзве паэмы.

Насцярожыла адразу тое, што ў аўтара трэці год запар выходзіць па два паэтычныя зборнікі. Першая яго кніга пабачыла свет у 1975 годзе. Наступная — толькі ў 2001. А праз год Эдуард Зубрыцкі выйшаў на пенсію, прынамсі тады яму споўнілася 60. І тут пачынаецца: 2005 — зборнікі "Мне хоць кропельку неба" і "Рабінавы астры", 2006 — "Журлівіца" і "След чмыла", 2007 — "Прычашчэнне" і "Сцяблінка баравая". Муза прыйшла ці...

У інтэрв'ю Ганне Кісліцынай у 2000 годзе мой эталон у паэзіі Анатоль Сыс сказаў: "Вершы мне зарыз даюцца трудна. У год сама болей пяць вершаў, гэта максімум. Затое верш напішу — радуюся, як гзіцятка нарадзілася. Не разумею, калі даюць устаноўку: "Я паэт, я павінен пісаць", Калі ў Алешы было ні дня без радка, дык сёння ў нашых некаторых паэтаў — ні дня без пяці

вершаў. Глядзіш на даты паг творамі і дзівішся, як у адзін дзень столькі можна было нарабіць. Есць паэты, якія пап'юць, паядуць — і садзіцца за стол вершы пісаць, адпрацоўваць..."

Вершы Эдуарда Зубрыцкага чытаюцца лёгка, настолькі, што вочы прабягаюць па радках, не даючы магчымасці мазгам усваядоміць/асэнсаванне прачытанае. Што тут уражвае, дык тое, як аўтар абыходзіцца са словам, радком: ён іх круціць на ўсе лады...

У паэтаў з правінцыі (гэта азначэнне папрашу не ўспрымаць як абразлівае) часта сустракаюцца вершы ці з самакрытыкай, ці, наадварот, з перабольшваннем сваёй ролі ў літаратуры. Не пазбег апошняга і радзядаемы аўтар.

І пакуль я іду па зямлі,
І пакуль мае дыхаюць грудзі,
Мне вялікае права далі
Быць Паэтам: і неба, і людзі.

Прычым гэтае перабольшанне тычыцца не толькі літаратуры, але і іншых сфер.

Змірыўся са штодзённым
Лістападам, —
Журыцца мне зусім няма калі:
Рабіць дабро,
Са злом змагацца і няпраўдай
Пакінуў Усявышні на зямлі...

Відаць, аўтар не зразумеў, што вершы

пішуцца не проста для рыфмоўкі слоў, без ўсведамлення сэнсу напісанага, а для перадачы ўнутранага стану самога паэта ці наваколя.

І дым Айчыны.
Ён прыемны,
Калі з валосак сцежкі тчэш
У віртуальным тым Эдэме,
Які Айчынаю завеш...

Віртуальная Айчына?.. Няўжо аўтар страціў краіну найве? Канечне, гэта ў пераносным значэнні. Адны скажуць, маўляў, роднай мовы не чуваць, а значыць, і краіна знікла. Не ведаю, што канкрэтна меў на ўвазе спадар Зубрыцкі. Толькі вось, калі так будзе разважаць кожны, тады сапраўды Беларусь знікне, а з'явіцца "северо-западный край".

Цяжка разгадаць сэнс большай часткі вершаў паэта. Юрась Паццопа піша вершакрасворды, як ён сам іх вызначае. А што ў Эдуарда Зубрыцкага? Сяргей Чыгрын неяк напісаў: "...паэзія павінна быць першаадкрывальнай". Складана адкрыць нешта новае большае за чатыры вершаваныя радкі. Але і не гэта меў на ўвазе слонімскай краязнаўца. Трэба ў вершы ўносіць нешта сваё, каб сфарміраваць уласны стыль. А пра што пісаць? Гэта ўжо вырашаць аўтару. Галоўнае для паэзіі — як...

Сяргей МАКАРЭВІЧ

Павел
АСТРАВУХ

вось — погалас здзіўлення.
То ўцехі, то папроку ўспых,
то зноў замілаванне...
Яна — што выдых і што ўдых,
зміранне, пакаянне.

Яе замоўкнуць не прашу,—
дазволіў быць любою...
Я гэту музыку нашу,
ў сабе нашу сабою.

* * *

Крык птушкі — як вестка з нябёс.
І сэрцу адразу адхланне...
Вясновая слабасць усё ж —
хвароба аці акрыянне?

Адтала сцяжа, ды блішчыць,—
так проста на ёй аступіцца.
А вецер не вее — скразіць.
Баюся на крок памыліцца.

З вышынь зоў чакаю, іду
і ўсё набліжаю паляну...
Здаецца, я тут упаду,
калі ўверх задумліва гляню.

Не помню, хацеў што спярша,
што трэба на гэтай хвіліне...
Няўжо мне паляна — мяжа,—
куды я магу ці павінен?

Ручай абганяе, а ў ім
так сонца зіхціць ручаіста.
Ўжо дня ачышчэнне — ва ўсім.
І будзе ўсё некалі чыста.

Праменна зрок б'юць капяжы,
скрозь блкі ў рухавасці смелай...
Ах, птушка, крычы — не крычы,
нічога мне незразумела.

* * *

Ў завулку раптам, ля вакзала,
дзе замінаў шум гаварыць,
“Прасі!” — услых яна сказала,
а ён не ведаў, што прасіць.
І, азірнуўшыся ў здзіўленні,
дзе лязгат роскатна стаяў,
“Ты хто?” — спытаў у знемажэнні,
а голас: “Доля я твая”.
“Прасі, што хочаш!” — паўтарыла.
Ішла дзесь побач, толькі — дзе?
За поручні ўхапіўся з сілай...
Масток хіснуўся на вадзе...
Вагонны грукат мкнуўся гнацца,
дым адпльваў за небакрым...
“Хачу самім сабой застацца!
Няўчас памерці мне не дай...”
“І гэта ўсё? Так мала нешта!” —
яна папрок яму ў адказ.
“Ну добра, хай — ёй стала смешна.
А ты хоць ведаеш свой час?”
Ён страпянуўся, схамянуўся:
“О Госпадзі, чаго маўчу?!”
і так, што дымам задыхнуўся,
скажаў: “Бясмерця я хачу!...”
Ды скрозь жалезны лязгат гнёткі,
дзе гарам дыхаў той вакзал,
пачуў ці зразумеў усё-ткі:
“Не-е, позна... Ты сваё скажаў...”

* * *

Моўчкі ў акно паглядзеў,
моўчкі падумаў ізноў я:
“Госпадзі, дай здароўя,
справы каб скончыць паспеў!”

Стала раптоўна акно
і сапраўды іконай,
сонейкам асвячонай...
Мне для малітвы яно.

Божа, даруй гэты верш, —
буду акну маліцца...
Не, не магу змірыцца
з тым, што ўсё шляху менш.

Неба. Мірганне. Святло.
Птушкі пад небакраем...
Лепшай мо не было,
чым ікона жывая.

Не прымірыцца й дабром
з горыччу дакарання...
Жыццю я малюся жыццём, —
Госпадзі, дай жыцця мне!

* * *

Ізноў мяце і ў вокны завывае,
зямлю ператварае ў неба снег.
Цяпер ужо не часта так бывае —
стаім і пазіраем, нібы ў сне.
Адным дыханнем на дваіх шчыруем.
Ты штосьці кажаш бы сабе сама,
ды толькі снег і толькі вецер чуем...
Здаецца, у кватэры ўжо зіма.
Я стаў табой,

а ты зноў стала мною,—
мы душ агульных, аднаго святла,
але як бы між намі і зімою
ваконнага няма ўжо нават шкла.
Вось-вось яна цябе зачэпіць віхрам,
вось-вось мяне сабою абяўе.
Сняжынкi кружаць...

Мы ў кружэнні іхнім...
Няма падлогі,— лёд замест яе.
Мы думаем аб будучым таемным,
кіруем у завею зрок і слых...
О, як адно мы аднаму патрэбны!
Зноў запыйтай:

“Чым кепска — удвайх?!”

* * *

Разам — за парог і на парог,
так, да блаславеўнага парога...
Не адзін я,— паспрыяў мне Бог,
я не адзінокі, дзякуй Богу.

Ўсё па любасці у нас цяпер.
Так адно мы аднаму патрэбны,
што ужо не толькі для сябе,—
і для іншых мы ўжо непадзельны.

Што было, што будзе,— не кажы.
Нават смерць —
і тая, бы няпэўнасць.

Божа правы, ўсё-ткі зберажы
гэтую ўсю нашу непадзельнасць!

Ты ж аднойчы так нам дапамог:
цуд стварыў, каб нас вяла дарога
разам — за парог і на парог,
так, да блаславеўнага парога.

* * *

Бы жыццём, хачу я даражыць
днём, які патрэбна ічэ пражыць.
Вось ён — за акном перад вачамі
стаў карцінай у зашклёнай раме.

Акварэльна бачыцца ў ёй квет
ды зялёны дрэва сілуэт,
і паветра слепкае мігценне,
і пакоя — у адказ — зіхценне.

Я спазнаў ці мала што спаўна
да такога праведнага дня.
Не хачу цяпер хітрыць і ў слоўе,—
трэба пагадзіцца ці адмовіць.

Трэба грэх камусьці дараваць,
памірыцца, пакаянным стаць.
І прызнаць, і ўсё-такі прызнацца:
трэба напісаць, як напісацца.

Што няможна — тое абмінуць,
зноў у вочы любай зазірнуць
так, каб і яна усведамляла,
як жыцця нам гэтага ўсё ж мала!

Пераклад з рускай мовы
Соф'і ШАХ

Віктар
ВАБІШЧЭВІЧ

* * *

Гаю, ты мой гаю салаўіны,
Дзе твой шматгалосы летні спеў?
Дзе яго дарогі-пуцявіны?
У які ён вырай паляцеў?

Можа, спеў той не ў краях далёкіх,
Дзе нікому нас не зразумець,
Дзе ў матывах
і ў паўднёвых скоках
Не гучыць званоў палескіх медзь.

На зямлі спякотнай пеліканаў
Не разгорнеш светлы наш абрус.
Хто ж там зразумее тыя раны,
Што адвеку носіць беларус?

Можа, спеў з дажджом
асеннім ранкам
Ціха лёг на родную зямлю
І папльыў зімовай калыханкай —
Кожны гук я з радасцю лайлю.

Можа, спеў у шатах заінелых
Ці то ў бляску сонечнага дня,
Ці ў сняжынках
тых цнатліва-белых,
Ці ў вясёлых трапяткіх агнях.

Гаю, ты мой гаю салаўіны,
Думкі пабудзіў, узварушыў
І прынёс цудоўныя хвіліны —
Чую спеў твой я ў сваёй душы.

На лузе

Усё тут ззяе непадробным бляскам
У гэты ліпеньскі спякотны дзень,
І птушкі дораць свае песні краскам,
Гавораць нешта чмель
і авадзень.

Тут бляскам ззяе кожная травінка
І кветачка, і трапяткі лісток.
Уся ў чароўным ззянні лугавінка
І гэты мілы казачны куток.

Тут бляск і ззянне
на прыціхлых лозах,
На мудрых прыбярэжных чаратах,
На жоўтых касачах,
на травах розных,
На горкіх ягадах,
на ўсіх кустах.

У ззянні люстраная гладзь рачная,
І зніклі неспакойныя віры.
Рака ў абдымках сонца патанала.
Хаваецца ў прадоннях сом стары.

Ва ўсёй прасторы
цесна ад праменняў,
І бляскам упрыгожыла зямлю.
Дзівосы гэтых казачных
імгненняў,
Я шчыра і бясконца вас люблю.

Пытанні

* * *

Захад сонца,
Вельмі звыклы,
Што ты ёсць у гэтым свеце?
Рэпетыцыя смерці
Ці паўтарэнне бясконцасці?

А сцяжынка,
Што прыводзіць
Праз абшар да стройных соснаў,
Завядзе да нашых вёснаў
Ці ў дрымучы змрочны бор?

А дарога —
То ж дарога,
Па якой паўзуць і ходзяць.
Шлях хаосу ў карагодзе?
Ці дарога да сябе?

Кветка мілая
Пад лесам
Расквітнела і гаворыць
Аб красы нязгаснай моры
Ці аб холадзе магіл?

Свет жыве —
Сваё з'яўленне
Абвешчаюць крыкам дзеці.
Рэпетыцыя смерці?
Ці паўтарэнне бясконцасці?

Ізяслаў
КАТЛЯРОЎ

Фота Кастуся Дробава

Два вершы

Мне не шкада,
што лета коціцца да скону,
што восень жоўтыя папірусы свае
разгорне па чыгуначных адхонах
і па счарнелай лістападавай траве.

А потым будзе снежань,
нейзабаве — студзень,
і будуць халадэча і вятры,
але ўжо там мяне дайно не будзе,
і будзе люты на календары.

II

Самотны, я выходжу на дарогу,
глыткамі п'ю вільготнае паветра,
якім мяне вітае родны горад,
знаёмы да драбніцы мне з маленства.
Не, не дарма мінула столькі часу,
і, як ільдзіна на рацэ вясною,
як краявід за шыбаю вагоннай,
гады прайшлі, напэўна, недарэмна.
І мне не дзіва, што люблю вяртацца,
і сэрца адчувае набліжэнне
кутка свайго і дома: хутка, хутка...
Але дарога наймілей для сэрца.

Розныя словы

Бываюць словы, да якіх можна
дакрануцца, адчуць далонню цёплую
шурпатую паверхню. З такіх я будую
свой верш.

А бываюць словы далёкія, неда-
сяжныя, нібы зорка або мара. З такіх
словаў таксама сёй-той нешта сабе
ладзіць.

Але ў пабудаваным з іх жытле
халадна і няўтульна і не трымаецца ў
ім цеплыня, хоць здалёк яно і выглядае
прыгожым і прывабным.

* * *

Ён ішоў па жыцці,
асцярожна несучы душу,
нібы белы аркуш паперы,
надта стараючыся, каб туды,
на гэты аркуш,
незнарок не патрапіла
нешта нявартае і выпадковае.
Але мінаў час,
і той аркуш
непрыкметна напоўніўся
надпісамі,
малюнкамі
і пажаданнямі,
збольшага гэтакімі ж выпадковымі,
як вецер з захаду ці з поўначы
або ліпеньская навальніца.

Жнівень

Поўня другую гадзіну спаўзае
на горад.
Гронкі начных ліхтароў амаль нячутна,
ціха з сузор'ямі жніўня вядуць гаворку.
А яблыкі — зоркі
зялёнага нябёснага саду!

Жыццю я малюся жыццём

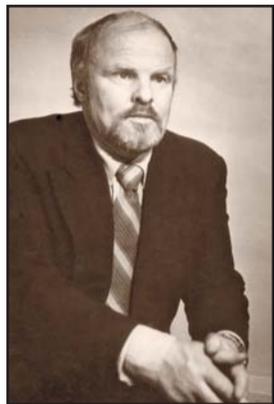
* * *

Адкуль тут музыка ў душы,
хоць побач — ані гукі?
Слых не напружваю ў цішы
скрозь гэтую вась думку.

Ну хто пачуе, як вірыць
святое святкаванне?!
Гучыць зноў музыка, гучыць
наогул без гучання.

Вось — нібы згода ўжо яна,
а вось — бы засмучэнне,
вось — векавечная віна,

Назаві сына Канстанцінам

Леанід ДАЙНЕКА

Старонкі з рамана

Прапануем увазе чытачоў "ЛіМа" старонкі з новага рамана прызнанага майстра гістарычнай прозы Леаніда Дайнекі. Раман будзе друкавацца ў гэтым годзе ў часопісе "Маладосць" пачынаючы з 4-га нумара.

месцы. Чырвонае фалернскае віно порскім ручаём шуганула са збана на падлогу.

Парожні збан, ціха, як бы здэкліва пазвоньваючы, пакаціўся ў напрамку да пуфа, на якім паўляжаў Алані. Той разявіў ад нечаканасці і гневу рот, цяжка хапаў чырвонымі тоўстымі вуснамі паветра.

— Вырадак! Лівійская саранча! — зароў нарэшце кандат'ер, ускочыўшы на ногі, — ды я цябе зараз...

Ён пашукаў позіракам тое, чым можна б было неадкладна расплошчыць, знішчыць Хасана. Вочы, як чорныя жукі, драпежна выкочваліся з вачніц. Хасан тым часам упаў тварам уніз на падлогу, пакорліва чакаў лютую кару. Вузенькія плечы трымцелі, калаціліся ад жаху.

— Устань, нікчэмнік! — тупнуў цяжкой нагою кандат'ер, — Нясі мне аркебузу!

Хасан стрымгадоў кінуўся да сцяны ўспяж завешанай самай разнастайнай зброяй, схпіў з крука агняпальную аркебузу, падаў яе грознаму рыцару.

Астуджаючы ўскіпелы гнеў, Алані пакрыўчыў у руках прыгожую хвацка скляпаную зброю, паглядзіў яе, нават пахукаў на яе, сказаў амаль спакойным голасам:

— Вазьмі з падлогі збан. Ідзі вунь да той сцяны. Спыніся. Пастаў збан сабе на галаву. Добра. Зараз я буду вучыць цябе не спацькацца на роўным месцы.

Малы Хасан выканаў усе загады, стаяў ля сцяны, прытрымліваючы збан на галаве, і як зачараваны глядзеў на аркебузу. Яна здавалася зусім нястрашнай. Яшчэ сёння ён так марыў навучыцца страляць з яе. Таямнічы агонь, што вылятаў з самай сярэзіны доўгага жалезнага кійка, забіваў людзей, палохаў коней. Сіньер Ларэнца таму й такі магутны, бо валодае чудаўнай аркебузай.

Кандат'ер тым часам не спяшаючыся займаўся аркебузай і ўсім дапаможным набытнем. Для таго, каб прыцэліцца і стрэліць з яе, неабходна выставіць сошку. На плечавым рамяні стралок-аркебузер носіць азінаццаць драўляных трубак з зарадамі пораху (па трубыцы на кожны зарад), парахавы рог для насыпання запальнага пораху і торбу з кулямі. Цяжкая аркебуза б'е, дасягае мэты на 200—250 крокаў. Да Хасана было крокаў дваццаць. Вось Алані, шльня, як удаў на птушачку, пазіраючы на яго, пачаў павольна выпягваць драўляную трубку з порахам...

І ў гэты самы міг на лесвіцы загрымелі рашучыя ўпэўненыя крокі, і высокі станісты юнак гадоў дваццаці—дваццаці двух з'явіўся ў рэзідэнцыі кандат'ера. У яго былі сінія (не італійскія) вочы, доўгія светла-русыя валасы, перахоплены на загарэлым ільбе чырвоным скураным раменьчыкам. На баку на скураным пасе вісела шпага ў абсыпанных срэбнымі бліскучымі гарошынкамі похвах.

Малады незнаёмец з годнасцю схіліў перад Алані галаву, сказаў: — Маё глыбокае шанаванне месэру кандат'еру.

Алані раздражнёна зірнуў на яго. Яму не падабалася, калі яму перашкаджалі рабіць задуманую справу. Вось гэты прыгожы малады жарэбчык прыбег, вядома ж, не да часу. Забыглася ў тоўстых пальцах парахавая труба-

ка. Кандат'ер сярдзіта шпурнуў яе сабе пад ногі. Хасан жа ўсё стаяў каля сцяны са збанам на галаве.

— Слухаю месэра, — выдыхнуў Алані, рэзка перасмыкнуўшы губамі, нібы ў яго смажыла ў роце.

Юнак яшчэ раз галантна пакланіўся:

— Марцін Жабыка-Жэмба. Учора на плошчы каля Сіньеры я слухаў вашага барабаншчыка. Вы, месэр, набіраеце людзей у фларэнціскую баталію. Яшчэ я чуў, што Папа Мікалай V хоча паслаць хрысціянскае войска ў Канстанцінопаль, які абклалі туркі. З найвялікшай радасцю я і мае сябры гатовы аддаць сябе і сваю зброю пад вашу мужную рыцарскую руку, каб ісці бараніць Канстанцінопаль.

Ён выхапіў з похваў шпагу і адсалютаваў ёю кандат'еру. Таму яна спадабалася такая юначая гарачнасць. Велічна, "па-цэзарску", ускінуў кандат'ер угору правую руку, спыніў гасцева красамойства пытаннем:

— Адкуль ты, адважны рыцар? Фларэнціец?

Марцін Жабыка-Жэмба адмоўна пахітаў галавою.

— Рымлянін або швейцарац? Зноў тое ж хітанне.

— Бургундзец?

Бачачы, што Марцін у трэці раз збіраецца даць адмоўны адказ, стары кандат'ер зароў, як паранены ў вока мядзведзь з германскага лесу:

— Дык адкуль ты нарэшце, мурэна цібе грызі?! — Я — ліцвін, — адказаў Марцін Жабыка-Жэмба, — І ўсе людзі мае, а іх дзесяць чалавек, ліцвіны. Сярод нас трое шляхціцаў. Астатнія, сямёра, пахолкі, зброяносты. Краіна наша — Вялікае княства Літоўскае, што на мяжы з Масковіяй і Дзікай Татарыяй.

— Ды хоць з Месяца ты прыляці, абы быў рыцар і хрысціянін, — ускінуў Алані. — А што ты рыцар, добры рыцар, адразу відо.

Марцін злёгка пачырванеў ад пахвалы (а каму шкодзіла пахвала?), сказаў:

— Мы, Жабыкі-Жэмбы, шляхецкага роду Жаба, герба "Касцеша", спрадвечу былі рыцарамі і хрысціянамі грэцкай усходняй веры. Ці ж бераце вы, месэр кандат'ер, мяне і маіх людзей у фларэнціскую баталію?

Алані адступіў на колькі крокаў ад юнака, змераў яго, нібы войскага залатаванага каня, уважлівым позіракам ад галавы да пят, пацмокаў языком, чамусьці ўздыхнуў. Ад гэтага цяжкага ўздыхання Марцін напружыўся ўсім целам. Падалося, што кандат'ер не хоча браць яго. Але думкі ў Алані беглі зусім у іншым накірунку.

— А ці цвёрдае сэрца маеш, рыцар? — з суровасцю ў голасе спытаў кандат'ер.

Марцін уважліва глядзеў на яго, не разумеў.

— Бары аркебузу і здымі збан з галавы ў гэтага нягодніка, — загадаў Алані. Хасан, пачуўшы такія словы, застагнаў, як малады баранчык пад вострым нажом. Тонкія каленкі ягоныя і парожні карычневы збан на галаве закалаціліся. Ён умоўна пазіраў на Марціна.

Жабыка-Жэмба, не кажучы ні слова, узяў аркебузу, паклаў яе на сошку. Потым хуткімі ўпэўненымі рухамі высыпаў порах з парахавой трубки ў параха-

вы рог, адтуль у ствол, шомпалам затоўк паверх пораху папяровы пыж, апусціў у ствол свінцовую цяжкую кулю. Збоку да ствала была прымацавана серпенціна, у якой памяшчаўся вераўчаны кнот, прамочаны салетрай. Марцін якое імгненне нацэльваўся, пасля націснуў курок. Іскра кінулася з кнотавага замка ў порах, і грывнуў стрэл, ад якога збан на галаве ў Хасана разляцеўся на звонкі друз. Сам Хасан з распачным крыкам пляснуўся на падлогу, але адразу ж ускочыў на ногі. Марцін з усмешкаю падышоў да яго, паглядзіў па галаве, сказаў:

— Цэлая. Доўга жыць будзеш.

Кандат'ер задаволена хмыкнуў. Было відно, што яму спадабаўся малады Жабыка-Жэмба. Не любіў Алані дробныя целама і духам народ, які, хочаш не хочаш, сустракаецца на кожным кроку. Гэты ж малойчык не з такіх, што сямёра аднаго пеўня душаць.

— Што ж, такія рыцары мне даспадобы, — прамовіў кандат'ер, — Калі й твае сябры такія хваты, і іх вядзі заўтра соды. І зброяносаць вядзі з сабою. Усім будзе справа і хлеб. Багатая цётка Фларэнцыя знойдзе залатых фларынаў для вас.

Тут ён азірнуўся на Хасана:

— А ты, чортава хлапчане, усё яшчэ ціснешся да сцяны? Ану жывей у паграбок і цягні адтуль збан, не, два збаны фалернскага! І сыр давай, і вінаград, і смажанае гусінае крыццэ!

Яны, кандат'ер і Марцін, селі за нізенькі мармуровы столік. Хасан, бесперапынна снуючы ўніз-уверх, хутка заставіў яго пітвам і прысмакамі, прынёс два бліскучыя срэбныя кубкі. Пацякло духмянае віно. Два суразмоўнікі, і стары, і малады, былі шчырымі прыхільнікамі Бахуса, і неўзабаве думкі іхнія ўзляцелі да самых нябесаў і расцякліся па ўсёй зямлі, бо недарэмна кажучы, што хмель вызвалае нас ад пачуцця часу, што піць віно — падарожнічаць у глыбіню ўласнай душы. Пілі за Фларэнцыю і ейнага правіцеля Казіма Медзічы, за Папу Рымскага Мікалая V, вялікага мецэната, амагара каліграфічнага пісьма і вытанчана-прыгожых кнігадрукаў, за Вялікае княства Літоўскае, за прыгожых жанчын (двойчы)... Піць, шануюнае спадарства, можна за ўсё, ці амаль за ўсё, абы хапала добрага віна.

Нарэшце Марцін Жабыка-Жэмба ўзняўся з паўноткім кубкам у руках, працудлена сказаў: — Дзякуй вам, хрысціяннейшы рыцар месэр кандат'ер, за тое, што дазваляеце мне і маім сябрам стаць пад свяціцонны сцяг Фларэнцыі, стаць пад вашу руку. Мы, ліцвіны, умеем ваяваць. Жывучы на ўсходзе Еўропы, мы ні на імгненне не выпускаем з рукі меч, бо ўсё новыя і новыя оруды накопчаюцца на нас з неабсяжных лясоў і пустыняў. Мае бацькі згарэлі ў сваім старадаўнім палацы, што стаяў над пудоўнай ракою Дняпро. Я — сірата. У той страшны дзень, калі дагараў наш палац, калі надворная чэлядзь выкопвала з гарачага прысакі абсмаленыя костачкі самых дарагіх мне людзей, калі палалі суседнія сядзібы і вёскі і адусюль чуўся дзікі жаночы лямант і дзіцячы плач, я ўзяў меч і на баявым мячы, стоячы над прахам, даў клятву айцу нашаму нябеснаму Хрысту, што да скону свайго, да астатняга свайго ўздыху буду бараніць ад крывава-псёў сваю знявечаную хрысціянскую Радзіму. Сіла ў мяне была, наследныя грошы даў мне мой дзядзька, сякія-такія пенязі я знайшоў у гаршчэчку, схаваным бацькам маім на дняпроўскай строме. Не было ў мяне навукі, якая чалавеку вочы на свет бо-жы адчыняе. І я паехаў у Фларэнцыю, ва універсітэт...

Ліпёнскай ярка-сонечнай раніцай 1452 года ў дзень святаго Франчэскі Італійскага ў горадзе Фларэнцыя прайшоў вайсковы парад. Але спачатку сваё ашаламляльнае майстэрства паказалі жанглёры, эквілібрысты і фокуснікі. Па прыгожых шматлюдных вуліцах і плошчах, якія памяталі яшчэ часы таямнічага мудрага народа этрускаў, пракацілася, прашумела, празіхацела рознакаляровая, вясёлая, шумнагаласая рака.

Яны глыталі агонь, імітавалі галасы жывёл і птушынныя спевы, ігралі на ўсіх музычных інструментах, круцілі на двух нажах мячыкі, перакідаваючы іх з аднаго вастрыя на другое, скакалі праз чатыры колцы, бегалі і гушчаліся на вярхоўцы, напятай між вяршынямі гарадскіх вежаў. Яны балансавалі крэсламі і прымушалі танцаваць сталы, стаялі і хадылі на галаве, пускалі кроў кошкам, вялі дрэсіраваных малпаў, сабак і коз... Яны падраблялі людскую гаворку, ды так удала, што той, чый голас пачынаў гучаць у крыклівым вэрхале, уражана хапаўся за галаву, доўга стаяў з вырачанымі вачыма...

А потым пад захоплення крыкі і воплескі фларэнціяцаў і асабліва фларэнціек пайшло гарадское войска. У самай яго галаве ехалі 10 конных арбалетнікаў, за імі два коннікі, некалькі рабочых з сякерамі, барабаншчыкі і рота жаўнераў, узброеных доўгімі пікамі, лікам звыш 600. Камандзіры ішлі па тры ў шэраг. Другі атрад складалі 200 аркебузераў і 200 алебарднікаў, за якімі плыў сцяг у суправаджэнні двух чыноўнікаў дзяржаўнага суда. Шэсце замыкаў гарадскі кат з трыма памочнікамі.

Галоўныя сілы войска складаліся з 500 выдатна ўзброеных алебарднікаў, 500 арбалетнікаў і вялікай колькасці пікінёраў. За імі выступалі тры трубачы, за якімі на чорна-рыжым кападакійскім жарабку ехаў фларэнцііскі военачальнік кандат'ер Ларэнца Алані. Ганарлівы позірк ягоны ззяў, як дамаская сталь.

Здаду ўсіх крочылі пікінёры з арбалетнікамі на чале з рыцарам, які быў адказны за парадак у час бою, і рухаўся абоз з 30 фурманак, у якіх месцілася разнастайнае вайсковае начынне і пяць бамбардаў.

Уся гэта баталія ўрачыста прапаравала па цэнтральных вуліцах горада да сабора Санта-Марыя дэль Ф'эрэ, дзе яе ўжо чакаў правіцель Фларэнцыі Казіма Медычы са сваёй бліскучай світаю. Там, апроч гарадскога прыярату, у складзе сямі чалавек, апроч банкіраў і гаспадароў сукнаробных фабрык, былі маладыя фацэтныя мастакі, скульптары і паэты, некалькі вельмі прыгожых дам у яркіх вытанчаных строях. Здавалася, на старадаўняй плошчы насупраць сабора расцвіў вясновы сад.

Суровы кандат'ер Алані спрытна саскочыў з сядла, адсалютаваў Медзічы шпагай, схліўшы перад ім калена. Фларэнцііскі правіцель сышоў з засланнага дарагімі сукнямі памосту, ласкава па-бацькоўску абняў старога ваяку. Ад Медзічы пахла тонкай усходняй парфумай. Пах гэты збянтэжыў кандат'ера, бо ў сваім асяродку ён ведаў толькі смажанае кабановае мяса і часнок з фасоліяю.

Дамы з крыкам: "Слава нашаму герою! Слава Ахілу!" кінулі з памосту некалькі маленькіх букецкіцаў. Алані злавіў іх, галантна пацалаваў. Зырка-сіняе шчодрое на сонца неба ззяла над слаўнай Фларэнцыяй.

— Мой дарагі сябра Ларэнца, — сказаў кандат'еру Медзічы, усё яшчэ трымаючы яго за плечы дагледжанымі маленькімі, нібы жаночымі рукамі. — Усе мы пераканаліся, што пад тваёй камандаю і нашай апекаю нельга перамагчы такое пудоўнае войска. Ні туркі, ні маўры не могуць запалохаць такіх малайцоў. Я здавалены і даю табе звыш умоўленай аплаты яшчэ 500 залатых фларынаў. Купляйце зброю, купляйце правянт.

З гэтымі словамі ён лоўка, як

фокуснік, выпягнуў з унутранага кішэнні свайго шырокага чырвона-зялёнага плашча скураны вышыты маўрытанскімі перламі мяшэчак, апусціў яго ў загарэлы да чарніны кулак кандат'ера. Дамы ашчасліўлена піскнулі, скульптары і паэты нахмурыліся. Ларэнца Алані стрымана з адчуваннем рыцарскай годнасці нахіліў галаву.

— Толькі не вагой дужа доўга, наш дарагі Ларэнца, — лёгка ўспыхваючы назад на памост, паказаў ва ўсмяшцы прыгожыя драбнаватыя зубы Медзічы.

— Ты цуд, Медзічы! — закахана ўсклікнулі дамы.

Кандат'ер прыкусіў губу. Тонкая шпілька абразы калолася ў вясёлых словах правіцеля Фларэнцыі. Лічылася, што наёмныя рыцары-кандат'еры, ідучы на вайсковую службу ў гарады і камуны, дамаўляюцца са сваімі калегамі-праціўнікамі і наўмысна зацягваюць усе войны, каб даўжэй карміцца ў багатых гаспадароў.

Кандат'ер пакрыўдзіўся, але змоўчаў. Пазіраючы цёмнымі спакойнымі вачыма знізу ўгору на Медзічы, ён падумаў: "Сваёго пікай я б з аднаго пыху пракнуў гэтыя вузенькія грудзі. Толькі б ножкі дрыгаліся, як жабечыя лапкі".

Волю гневу Алані даў, калі вярнуўся ад сабора Санта-Марыя дэль Ф'эрэ ў сваю рэзідэнцыю, якая знаходзілася ў вялізным памяшканні надбрамнай вежы Сан П'етра. Непадалёк ад гэтай брамы жыў калісці сам Дантэ. Для аховы ўсіх такіх фларэнцііскіх брамаў наёмныя рыцары аб'ядналіся ў Вежавае брацтва.

У напечаных гарачым ліпёнскім сонцам даспехах кандат'ер цяжка плюхнуўся на шырокі і доўгі фландрскай работы пуф, крыкнуў:

— Хасан!

Адразу ж з нішы, прарэзанай у каменнай пацямнелай ад часу сцяне, жвава выбег хлапчук гадоў дзесяці. На чорным твары ярка ззялі белыя зубы, чорныя валасы былі ў дробненькіх завітках.

— Да голага цела, — загадаў Алані і, даючы спачын натомленаму разагрэтаму целу, адваліўся шырокай спінаю назад, выпягнуў ногі. Хлапчук звычайнымі хуткімі рукамі зняў з кандат'ера шалом, металічныя і скураныя латы, кальчужную кашулю. Потым разуў рыцара, выцер мяккім халодным ручніком ягоную спатнелую спіну, на якой змяліся сіне-чырвоныя рубцы ад ран.

— Нясі віно, — ужо больш лагодным голасам сказаў Алані.

Хасан ірвануўся па вузкай лесвіцы ўніз у вінны паграбок. Было чутно, як ляпаюць па каменных прыступках маленькія босыя ногі — хуценька-хуценька. Кандат'ер пазіраў у высокую столь, усміхаўся нейкім сваім думкам, а, можа, падлічваў, што можна будзе купіць за падараваныя Медзічы 500 залатых фларынаў.

Чарнатвары служка ўжо бег знізу. Вось паказалася галава, вось вытыркнулася тонкая худзенькая рука з паўноткім гліняным карычневым збанам. Задыханы Хасан ускочыў у кандат'ерскую залу і раптам з распачна-спалоханым крыкам упаў, спатыкнуўшыся на роўным

Арт-пацеркі

Паланез вяртання

Архіў Міхала Клеафаса Агінскага перададзены ў Беларусь

175 гадоў таму, калі Міхал Клеафас Агінскі пакінуў зямны свет, яго сын Ірэніюш перадаў з радзіннага Залесся ў Расійскі дзяржаўны архіў старажытных актаў пяць куфраў з дакументамі свайго знакамітага бацькі. Вяртанне ў беларускі асяродак спадчыны нашага вялікага земляка — аднаго

з адметных дзеячаў еўрапейскай гісторыі і культуры, таленавітага музыканта, кампазітара, сенатара, дыпламата — адбылося дзякуючы ініцыятыве Нацыянальнай камісіі Рэспублікі Беларусь па справах ЮНЕСКА і пры фінансавай падтрымцы бюро ЮНЕСКА ў Маскве.

Вынікам рэспубліканскага фотаконкурсу, праведзенага летась, стала выстаўка "Мая Беларусь", разгорнутая ў Нацыянальным музеі гісторыі і культуры краіны. Арганізатары праекта, важнага для развіцця і

папулярызаванні гэтага віду творчасці, адлюстравання аблічча нашай краіны, яе людзей, абуджэння цікавасці да мясцовага турызму, — Беларускае грамадскае аб'яднанне "Фотамастацтва" і рэдакцыя часопіса "Фотаматэрыя". Журы (старшыня — заслужаны работнік культуры Беларусі Юрый Васільеў) разгледзела 2500 работ 350-ці аўтараў і вызначыла 230 фіналістаў, чые фотаздымкі ўвайшлі ў экспазіцыю. Падчас вернісажа адбылося ўзнагароджванне аўтараў лепшых фотаработ у шэрагу намінацый: "Чалавек", "Пейзаж", "Горад", "Архітэктура"... Пасля паказу ў сталіцы экспазіцыя будзе вандраваць па Беларусі. Яе ўбачаць у Гродне, Полацку, Віцебску, Магілёве, Пінску.

У Віцебску створаны музей кіно. Здавалася б, нічога тут асаблівага: падзеі культурнага жыцця сведчаць пра тое, што апошнім часам наша краіна перажывае музейны бум. Аднак з'яўленне новай установы ў горадзе на Дзвіне мае і сапраўды асаблівы сэнс, бо нагадвае пра малавядомы гістарычны факт. Аказваецца, у далучэнні да кінематографа Віцебск апыраўдзіў такія, напрыклад, гарады, як Мінск, Масква і нават сталыні на той час Пецярбург! Пасля першага парызскага кінасеанса брагаў Люм'ер пачалоса распаўсюджванне кінематографа па свеце. Адзін з еўрапейскіх энтузіястаў новага мастацтва завітаў у Віцебск. Увесь тамтэйшы "бамонд" сабраўся ў яхт-клубе на Успенскай горцы, дзе наладзілі першы кінапаказ стужкі Люм'ераў "Прыбыццё цягніка". Было гэта 15 лютага 1898 года. Менавіта да 110-годдзя першага кінасеанса і прымеркавалі ў Віцебску адкрыццё новага музея.

Сучасную версію хрэстаматыйнага твора Мікалая Гогаля "Як пасварыліся Іван Іванавіч з Іванам Нікіфаравічам" прыдумаў і ўвасобіў рэжысёр Мікалай Пінігін. Ролі двух га-

лоўных персанажаў выконваюць заслужаныя артысты Беларусі Віктар Манаеў ды Сяргей Журавель (на здымку). У антрапрыззе ўдзельнічаюць таксама Генадзь Фамін, Алена Сідарава, Сяргей Краўчанка, Леанід Клуныны ды іншыя артысты з розных мінскіх калектываў. Мастак-пастаноўшчык спектакля, жанр якога атрымаў вызначэнне "как бы комедія", — Аляксандр Сарокіна. Прэм'ера адбылася 20 лютага, сёння — другі яе паказ у Клубе імя Ф. Дзяржынскага.

С. ВЕТКА
Фота аўтара і Аляксандра Дзмітрыева

ПЕРАМОВЫ з расійскім бокам і ўсю падрыхтоўчую працу па перадачы архіва М.Кл. Агінскага ў Мінск (быў зроблены перавод арыгіналаў на мікрафільмы і кампакт-дыскі) ажыццяўляў Дзяржаўны музей гісторыі тэатральнай і музычнай культуры Беларусі на чале з дырэктарам Зінаідай Кучар. Тут, у музеі, адбылася прэзентацыя неацэннага набытка. Сярод удзельнікаў цырымоніі былі міністр замежных спраў Беларусі С. Мартынаў, старшыня Нацыянальнай камісіі нашай краіны па справах ЮНЕСКА У. Шчасны, старшыня Камітэта па архівах і справаходстве пры Савеце Міністраў Рэспублікі Беларусь Уладзімір Адамушка, першы намеснік міністра культуры У. Рылатка, замежныя дыпламаты, у ліку якіх пасол Расіі А. Сурыкаў.

КАЛІ Б НЕ ВЫПАДАК, архіў М. Кл. Агінскага, забыты і незапатрабаваны, мог бы, напэўна, яшчэ столькі ж доўгіх дзесяцігоддзяў спачываць у расійскай сталіцы (вядомы толькі адзін факт звароту да гэтых дакументаў, звязаны з музыказнаўчай работай І.Бэлзы пра кампазітара, выдадзенай у 1965 годзе). Дык вось, некалькі гадоў таму сп. У. Шчасны, пазнаёміўшыся з прапраўнучкам Агінскага І.Залускім, які распачаў рукапіс пра свайго знакамітага продка, пасадзейнічаў яго прыездзе ў Англію ў Беларусь — дзеля большай змястоўнасці кнігі. Залускі пабываў і ў Маскве, знайшоў архіў Міхала Клеафаса, скарыстаў для сваёй работы яго партрэт і тэкст "Ліста да сябра". Знаходка ўразіла У. Шчаснага: "Архіў Агінскага трэба мець і нам!". Якім чынам ладзіліся стасункі з Расійскім дзяржаўным архівам старажытных актаў, на якіх умовах было задаволена хадайніцтва па справе перадачы копіяў незвычайнага скарбу ў Беларусь — асобная доўгая гісторыя. З яе вынікае галоўнае: набытыя дакументы пачынаюць новае жыццё і дзякуючы іх даследчыкам уяўленне пра шматгранную асобу Міхала

Клеафаса Агінскага, пра яго асяроддзе ды і пра супярэчнасці драматычнай эпохі, безумоўна, узбагаціцца.

УРАЖВАЕ ўжо сам пералік дакументаў, якія змяшчае архіў Агінскага. Толькі ў эпістэлярнай спадчыне налічваецца 5 912 лістоў. Яны сведчаць пра стасункі Міхала Клеафаса з сенатарам Мураўёвым-Апосталам (26 пісьмаў, датаваных 1828 — 1832 гадамі), з князем А. Гарчаковым, з Леонардам Ходзькам. Цікавы і "след" ліставання бацькі Міхала Клеафаса — Андрэя Агінскага з каралём Станіславам Аўгустам Пянітоўскім.

Апроч пісьмаў, ёсць разнастайныя занатоўкі, накіды, дзелавыя паперы (да прыкладу, дакладная запіска М. Кл. Агінскага накіонт амністыі ў Літве), пакінутыя гаспадару Залесся візітоўкі розных асоб — іх налічваецца 346. Ёсць і вынятка з дваранскіх кніг Віленскай губерні пра род Агінскіх; генеалагічная табліца...

А якія нечаканыя праявы творчасці! Першай паловай XIX стагоддзя пазначаны сабраныя на 480 лістах вершы Агінскага: на французскай, польскай, англійскай мовах. Да гэтага ж часу аднесены і 34 яго малюнкi, якія, пэўна,

карціць пабачыць не толькі мне. У спісе атрыманага архіва інтрыгуе 45 лістоў, названых "Літаратурныя працы М. Агінскага"... Сюрпрызам для музыкантаў сталіся не вядомыя дагэтуль п'есы Міхала Клеафаса. Даследчыца яго творчасці і аўтар манаграфіі Святлана Немагай, якая ўжо спрычынілася да музычных знаходак, лічыць надзвычай важным не толькі адкрыццё твораў самога Агінскага, якіх мы раней не ведалі, але і знаёмства з тымі нотамі, што захаваліся ў яго архіве. Праз іх можна ўявіць, што кампазітар іграў для сябе, якая музычная атмасфера панавала ў яго доме.

ПАДЧАС прэзентацыі архіва адбылася прэм'ера трох знойдзеных твораў Агінскага. Святлана Немагай ды Алена Лузан выканалі "Марш-экспромт" і "Галоп" для фартэпіяна ў чатыры рукі, Дзіна Трухан-Багданава праспявала раманс на французскі верш (канцэртмайстрам выступіла С. Немагай). Незнаёмая, але такая блізкая музыка — подых роднай нам культуры, якая ўзгадала натхнёнага рамантыка сурогава часу, аўтара, мабыць, самага папулярнага ў свеце

паланеза... Дарэчы, славыту Паланез ля мінор прагучаў на заканчэнне таго невялічкага канцэрта — вельмі прасілі прысутныя Святлену Немагай сыграць "Развітанне з радзімай". Апошнім часам, праўда, людзі дасведчаных стараюцца пазбягаць слова "развітанне". І не таму, што назву гэтай пранікнёнай, кранальнай п'есе даў не яе аўтар. А таму, што Міхал Клеафас Агінскі вяртаецца ў наш культурна-гістарычны досвед, яго ярскае жыццё і творчасць успрымаюцца арганічнай часткай беларускага менталітэта, быцця і лёсу. Зрэшты, "Паланез Агінскага" — той, для многіх адзіны, хоць іх вядома два з паловай дзесятка — жыві сярод беларусаў здавён. Як родная, як народная, песня...

АРХІВ Міхала Клеафаса Агінскага, атрыманы Дзяржаўным музеём гісторыі тэатральнай і музычнай культуры Беларусі, будзе выкарыстаны пры стварэнні пастаяннай экспазіцыі ў Залессі пасля рэстаўрацыі сядзібы. (Экспертыза праекта рэстаўрацыі сядзібы М. Кл. Агінскага ўжо завершана). Копіі будаць захоўвацца таксама ў Нацыянальным архіве Беларусі. Зразумела, атрыманыя дакументы пасля іх пераводу з мікрафільмаў на лічбавы носьбіты (на кампакт-дыскі былі скапіраваны толькі каляровыя матэрыялы) стануць спажывай для даследчыкаў — як мяркуецца, не адно беларускіх, але і польскіх, літоўскіх. А першую выстаўку знаходкаў плануецца падрыхтаваць ужо восенню — да чарговай даты з дня нараджэння ўладальніка залескай "сядзібы муз".

Святлана БЕРАСЦЕНЬ

На здымках: дырэктар Дзяржаўнага музея гісторыі тэатральнай і музычнай культуры Беларусі Зінаіда Кучар уручае паслу Расіі ў Рэспубліцы Беларусь Аляксандру Сурыкаву кампакт-дыскі з музыкай Міхала Клеафаса Агінскага; фрагмент экспазіцыі "Музычная культура сядзібы Беларусі", разгорнутай у музеі.

Фота аўтара

Ганаруюць вядомых

На мінулым тыдні група рупліўцаў культуры і мастацтва, у ліку амаль пяцідзесяці прадстаўнікоў розных галін дзейнасці, адзначана высокімі дзяржаўнымі ўзнагародамі.

Прыемна паведаміць, што шануюны мастра, народны артыст Беларусі, прафесар Міхась Казінец узнагароджаны ордэнам Францыска Скарыны. Нашы чытачы, безумоўна, ведаюць, што М.Казінец — не толькі мастацкі кіраўнік Нацыянальнага акадэмічнага народнага аркестра Беларусі імя Іосіфа Жыноўіча. Ён яшчэ і стваральнік, і кіраўнік сімфанічнага аркестра

Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі "Маладая Беларусь", добра вядомага не толькі айчынным слухачам, але і замежнай публіцы.

Прыхільнікаў творчасці Івана Міско радуе доўгачаканая навіна: яму, аднаму з патрыярхаў у жанры скульптуры, нададзена званне народнага мастака Беларусі.

Сярод нашых таленавітых суайчыннікаў, адзначаных медалём Францыска Скарыны, — і мастацкі кіраўнік Дзяржаўнага камернага хору Беларусі Наталія Міхайлава, і вядомы педагог, піяніст, Уладзімір Няхаенка, настаўнік многіх таленавітых выканаўцаў, у тым ліку лаўрэатаў міжнародных фартэпіянных конкурсаў. А таксама жывапісец Валерый Шкаруба, актрыса Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя М. Горкага Аксана Аляксандраўна, артыст эстрады Уладзімір Радзівілаў, рэпетытар па вакале ансамбля "Сябры" Мікалай Сапура.

Медалём "За працоўныя заслугі" ганараваны галоўны дырыжор Акадэмічнага сімфанічнага аркестра Беларусі Аляксандр Анісімаў.

Я. КАРЛІМА

Шануйма песні свае!

(Працяг. Пачатак на стар. 1)

— Якая ж яна — беларуская сучасная песня ў вашым выкананні і ў чым перспектывы пастыховага яе развіцця?

— У сваёй творчасці мы імкнёмся найперш захаваць адметнасці і, зразумела, на гэтай аснове развівацца, рушыць наперад. Такім мне бачыцца шлях да сусветнага прызнання нашай сучаснай папулярнай музыкі, песні. Без свайго ўласнага шляху ў музыцы няма ніякай перспектывы развіцця. Трэба цалкам скарыстаць нашы моцныя бакі і ў першую чаргу — арыгінальнасць гучання.

У гэтым сэнсе вельмі паказальны вопыт выступлення сербскай выканаўцы — пераможцы апошняга конкурсу "Еўрабачанне". Сербія, пры такой жа незразумелай для большасці еўрапейцаў мове, як і беларуская, здолела атрымаць Гран-пры за кошт вельмі глыбокай, змястоўнай, арыгінальнай песні ды выключных вакальных магчымасцей спявачкі. Прычым і тое, і другое абаялася на нацыянальную школу, на "самасційнасць" у лепшым сэнсе гэтага слова. Ёсць чаму павучыцца. І не толькі ў сербаў. Напрыклад, і ў скандынаваў з іх ярка падкрэсленай самадастатковасцю. Я заўсёды з заіздрасцю назіраю, з якім задавальненнем іх моладзь спявае свае песні ды скача традыцыйныя танцы.

— Што ж, нам зноў — пабудаваць "жалезную заслону" і не звязаць на лепшыя ўзоры сучаснай музычнай моды?

— Але ж лепшае — не той "сэканд хэнд" амерыканскай ды расійскай папсы, які зараз прапіхваецца куды толькі магчыма: і ў канцэрты, і на радыёстанцыі, і на тэлеканалы. А тое адметнае, высакаякаснае, па-сапраўднаму мастацкае, што звычайна грунтуецца на нацыянальнай глебе і што з поспехам дэманстравалі "Песняры" нават у самыя няпростыя, з пункта гледжання ўседазволенасці, савецкія часы.

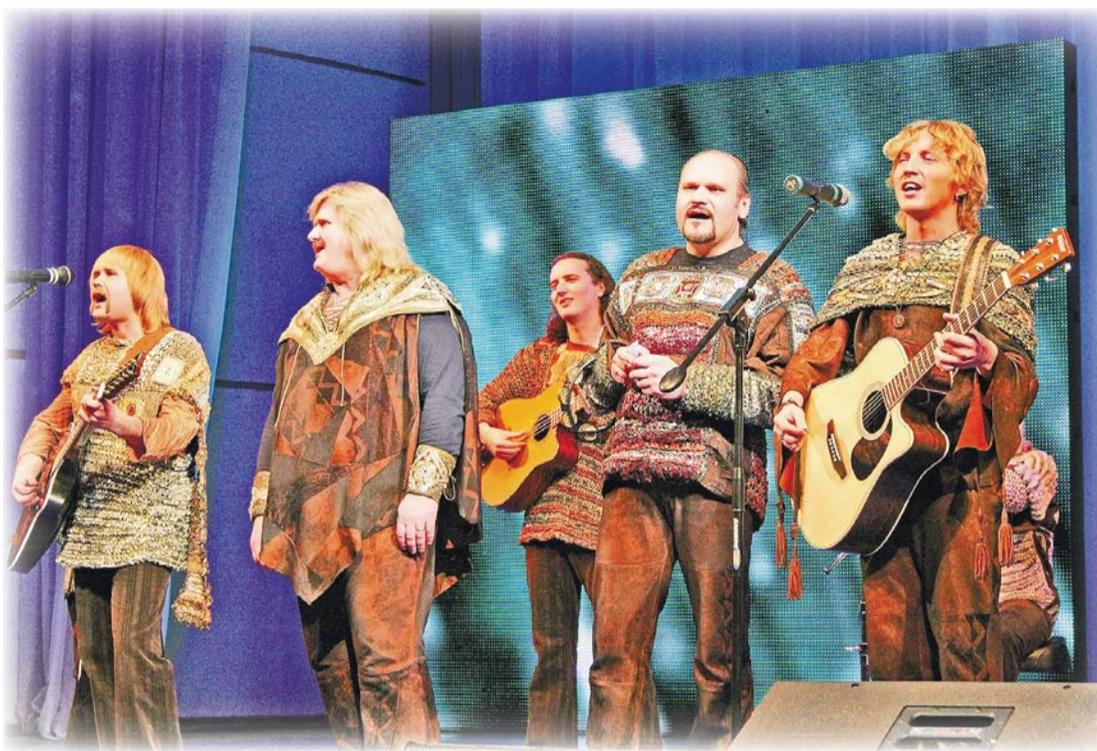
Беларуская эстрадная музыка выйшла ў тэатр гады на лідэрскія пазіцыі. Усім было прызнана, што "Песняры", "Верасы", "Сябры" стваралі пэўнае "надвор'е" ў вакальна-інструментальным жанры. Яны збіралі велізарныя аўдыторыі, карысталіся поспехам у аматараў, мелі аўтарызэт у прафесійных музыкантаў. Іх пераймалі. Шмат груп тады стваралася, падобных да "Песняроў". Была мода на беларускае. І гэта было прыемна. Чаму б тэатр не вярнуць? Хай не адразу. Не заўтра. А праз дзесяць год, напрыклад, мы можам да гэтага падысці.

— Чаго сёння бракуе, у гэтым сэнсе, беларускім эстрадным выканаўцам і дзе знайсці так званую самадастатковасць?

— Так адразу і не адкажаш. Пачынаць трэба, вядома ж, з агульнай адукацыйнасці людзей — як музыкантаў, так і слухачоў. Потым ужо можна брацца за музычнае выхаванне.

Асноўныя адрозненні нацыянальнай школы выканальніцтва вынікаюць з менталітэту народа. З яго ўнутранага стану. З тэмпераменту. Такім чынам памяркоўнасць беларусаў ператвараецца ў своеасаблівае мадэрата, на фоне якога можна шукаць арыгінальнасць музычных тонкасці, не страчваючы рытмічнага напору ці напалу. Тут можна аб'яднаць усё. На першым месцы — шматгалоссе, багатая інструментальная палітра, мажлівасць выкарыстання ў тым ці іншым выглядзе цудоўных народных інструментаў. Шмат чаго назапашана нашымі папярэднікамі і зрабілася традыцыйным: некаторыя прыёмы, пасажы, інтэрвалы, фрагменты ўдалага гучання могуць і павінны быць падставой для па-

Пра творчасць сённяшніх "Песняроў", пра лёс і перспектывы развіцця беларускай песні на эстрадзе ці, калі хочаце, у беларускім шоу-бізнесе, мы гутарым з мастацкім кіраўніком ансамбля Вячаславам Шарапавым.

спяховага развіцця жанру, для стварэння сучасных песень. Калі ўсё гэта злучыць з новымі магчымасцямі ды тэхнічнымі сродкамі, то й атрымаецца высакаякасная, сучасная музыка.

Яшчэ праблема — аднабаковая музычная адукацыя выканаўцаў. Вось бы стварыць школу ўніверсальных музыкантаў, спецыялістаў менавіта вакальна-інструментальнага жанру! Ён праіснуе на эстрадзе яшчэ шмат часу, бо вельмі ўдалымі ды запатрабаванымі сталіся стыль і форма, прапанаваныя групай "Beatles". Трэба змаку, яшчэ ў музычных школах, рыхтаваць не адмысловаму спеву пад "фанеру", а майстроў жывога вакалу ды ігры на сучасных інструментах.

— Наконт падрыхтоўкі музыкантаў усё больш-менш зразумела. Іх навучаннем займаюцца школы, вучылішчы, акадэмія. А вось як быць з падрыхтоўкай "культурных" слухачоў?

— Культура не існуе без традыцый. А іх трэба берагчы, распаўсюджаць, развіваць. Ва ўсіх сродках масавай інфармацыі трэба штодзённа рабіць "культурныя прышчэпкі". Даваць, як лекі. Спачатку па маленькай лыжачцы, потым па дэсертнай, затым па сталовай. Шлях правяраны і прыдатны на ўсе часы. Каб не дапусціць поўнай асіміляцыі беларускай нацыі, трэба навучыцца шанаваць сваё. Не разумею тых маіх калег, якія шукаюць пгчасце за мяжой. Што яны там знайшлі? Багацце? Паспех? Нічога, акрамя настальгіі! А вось сваё, роднае, страцілі. Іншая справа — гастролі. Цікавыя сустрэчы, новыя ўражання, знаёмства з дзясяткамі розных народаў. Прытым больш за ўсё хочацца застацца беларусам — носьбітам сваёй культуры.

— Вернемся да вашых песень — гарманічнага саюза музычных ды паэтычных радкоў. Неверагодна важную справу зрабіў калісьці Уладзімір Мулявін дзеля папулярнасці беларускай мовы. Мільёны слухачоў пазнаёмлілі тады не толькі з узорами нацыянальнага фальклору, але і з лепшымі творами нашых класікаў: Купалы, Коласа, Багдановіча. У чым сакрэт такога поспеху і як сёння ўзняць статус беларускага слова?

— Паколькі Мулявін быў нацыянальнасці рускі, то ён, у першую чаргу, успрымаў беларускую мову фанетычна. Ён шукаў і знаходзіў прыгожыя слоўныя спалучэнні на слых. І наадварот, адкідаў усё тое, што яго слых раздражняла. Знаходзячыся ў рускамоўным асяроддзі і працуючы для гэтых людзей, нельга не ўлічваць тое, як успрымаецца песня менавіта з такога гледзішча. У Мулявіна адбор высокамастацкага і мілагучнага слова атрымліваўся бліскуча. Бо можна стварыць такую песню, дзе словы, акрамя кпінаў, нічога не выклічуць. Справа гэта няпростая і вымагае пэўнай цяпласці. Але ідучы такім шляхам, мы (і тыя, хто стварае, спявае песні, і тыя, хто слухае) здатныя спрыяць пашырэнню беларускамоўнага асяроддзя. Таму ў нашым рэпертуары былі, і застаюцца, і пішучца новыя песні на вершы класікаў беларускай літаратуры.

— А ці ёсць сучасныя паэты, творы якіх адпавядаюць вашым высокім патрабаванням?

— Мне пашанцавала на новага сябра: гэта рознабаковы адукаваны чалавек, вучоны, цікавы паэт, дырэктар Інстытута літаратуры НАН Беларусі Валерый Максімовіч. Дастаткова было прачытаць некалькі яго вершаў, каб адразу ўбачыць перспектыву нашага супрацоўніцтва. Мы дамовіліся сумесна стварыць цыкл песень — зразумела, на яго вершы, і першай, напэўна, будзе "Спявай, мая душа". Дзверы ў нашу музычную майстэрню заўсёды адчынены для таленавітых творцаў.

— Значная частка песень з новых праграм "Песняроў" напісаная самімі музыкантамі ансамбля. Няўжо вядомыя кампазітары страцілі цікавасць да супрацоўніцтва з вамі?

— Гэта не зусім так. Справа ў тым, што ў пошук уласнага аблічча ансамбля кожны з нас спрабуе ўнесці сваю лепту, у тым ліку і ў выглядзе музыкі для песень. Так, Алегам Жалезняковым напісана песня "Як у лесе зашвіталі", Валерыем Скаражонкам — "Песня званара", Раманам Козыравым — "Як я полем іду". З маёй музыкай гучыць "Песня мая" на вершы Янкі Купалы і іншыя. Але ж мы заўсёды рады сустрэчы з такімі майстрамі, як Ігар Лучанок. Ён, дарэчы, прынес нам "Вандроўную пташку"

на словы Яна Чачота, а таксама "Тры Алёны". На падыходзе новых твораў майстра.

Акрамя таго, мы сёння, у параўнанні з савецкімі часамі, не абмежаваны гістарычна-культурнымі рамкамі і можам весці творчы пошук у розных кірунках. Напрыклад, у нашых планах — распрацоўка унікальнага паэтычнага пласту XIX стагоддзя, калі значная частка вершаў пісалася нашымі суайчыннікамі на польскай мове, і г.д.

— А што можаце сказаць пра песні з "залатога" фонду ансамбля, выканання якіх абавязкова патрабуюць слухачы на кожным канцэрце?

— Вядома ж, не абыходзіцца без "Касіў Ясь канюшыну", "Волагды", "Белакежскай пушчы". Апошнім часам да іх далучыўся "Паланез" Агінскага — гэта ўжо работа нас цяперашніх, і мы гарымся такой увагай слухачоў да яе.

— Большасць музыкантаў сённяшніх "Песняроў" — апантаны творчай працай маладыя людзі. А маладосць заўсёды прагне новага. Што незвычайнага можна будзе пачуць на вашых канцэртах у бліжэйшай перспектыве?

— Прытым, што абавязкова застануцца творы на вечныя тэмы (каханне, вернасць, мужнасць, любоў да роднага краю), хоцяцца знаходзіць арыгінальныя формы і сюжэты для кампазіцый, сучасных бурліваму супярэчліваму часу, у якім мы ўсе жывём. Для гэтага спрабуем зрабіць больш разнастайнай музычную палітру, дзе-нідзе нечакана ўплятаць джававыя фрагменты ці нейкае падабенства да харалаў. Шырэй скарыстоўваць вакальна-інструментальныя трукі, што вельмі падабаецца самім выканаўцам. Наперадзе запісы новых альбомаў, завяршэнне працы над тэматычнай праграмай, складзенай паводле твораў Янкі Купалы, запісы на папулярных тэлеканалах, шматлікія гастрольныя туры. Ці хоць сіл на выкананне такіх планаў? Зарука поспеху — невычэрпная крыніца культурнай спадчыны ды наша маладосць.

Ігар КУЗНЯЦОЎ

На здымках мастацкі кіраўнік Беларускага дзяржаўнага ансамбля Песняры В.Шарапаў (на стар.) падчас канцэрта.

Фота аўтара

«Марозка» ў Мяжысетках

Гавораць, што дзіцячы глядач — самы патрабавальны. І гэта не пустыя словы: дзіцячая аўдыторыя эмацыянальная, неабыхавая да таго, што адбываецца на сцэне. Яна не трымае фальшу, смяецца і пляскае ў ладкі толькі тады, калі сапраўды смешна альбо цікава, і ніколі не даруе нудоты. Гэта добра разумеюць акцёры Магілёўскага абласнога тэатра лялек, таму выкладваюцца на ўсе "сто", нават працуючы ў спектаклі на прастай школьнай сцэне альбо непрыстасаванай пляцоўцы дзіцячага садка.

Праца на стацыянарнай сцэне гэтага творчага калектыву часова прыпынена, але Магілёўскі абласны тэатр лялек працягвае паказ спектакляў на выездах — у сярэдніх школах і дзіцячых дашкольных установах горада, райцэнтрах і аграгарадках Магілёўшчыны. Нядаўна я пабыла на такім выязным спектаклі ў Мяжысецкім дзіцячым садку Магілёўскага раёна.

За 25 гадоў існавання гэтай дзіцячай дашкольнай установы магілёўскія лялечнікі — заўсёды жадаюць і чаканяныя госці. І гэтым разам акцёраў прымалі, як родных: напалі гарачай гарбатай, адвалі лепшы пакой пад грывёрку. А потым адбыўся спектакль "Марозка" — п'еса М. Шурынавай паводле матываў рускай народнай казкі ў пастаноўцы Алега Жугжды.

Бачылі б вы, якая энергетыка і аддача зыходзіла ад глядачоў! Як даверліва маленькія хлопчыкі і дзяўчынкі ўспрымалі тое, што адбывалася ў добрай і павучальнай казцы "Марозка"! Яны перажывалі разам з галоўнымі героямі, смяіліся і пляскалі ў ладкі ад упадабанага эпізода. Пасля паказу дзеці змаглі пагутарыць з акцёрамі, атрымаць невялікія сувеніры-каляндарыкі, патрымаць лялькі, сфатаграфавалі на памяць з галоўнымі героямі казкі. А я ў сваю чаргу звярнулася да выхавачаў групы "Чамучкі-2", па сумяшчальніцтве старшыні прафкама, Тацяны Пашковай:

— Рэакцыя дзіцей на казку зразумелая. А вось вы, дарослы чалавек, як успрымаеце такі спектакль?

— Зусім адэкватна. Я працую ў гэтым садку 10 гадоў, і штогод на некалькі разоў мы прымаем магілёўскія лялечнікаў, а калі з'яўляецца магчымасць, самі вывозім дзіцей у горад у тэатр лялек. Цяпер вось артысты едуць да нас, што вельмі зручна. Малыя спектаклі падабаюцца, мы ведаем амаль што ўвесь рэпертуар, абавязкова глядзім прэм'еры, а таксама цікавімся, якія спектаклі рыхтуюцца да выпуску.

Акцёры атрымалі не менш задавальнення ад сустрэчы, дзівіліся і на мноства экзатычных кветак на берэзе фантанчыкаў-вадаёмаў, і на калекцыю народных побытавых рэчаў у "беларускай хатцы" з сапраўднымі калыскай, прасніцай, рубелем, вугольным прасам, сабраных педагогамі ў сваіх бабуль і дзядуль.

Такія сустрэчы запамінаюцца надоўга, бо яны — чароўныя імгненні стасункаў з цудоўным.

Людміла МАЦКЕЛА, кіраўнік літаратурна-драматычнай часткі Магілёўскага абласнога тэатра лялек

Адно з правілаў "сакрэтнай выведкі": жонка — першакрыніца інфармацыі. Бо, вядома ж, жанчына як самая прыбліжаная асоба валодае ўсім прыватным і патаемным. Менавіта гэта нас і цікавіць. У новай рубрыцы тыднёвіка "ЛіМ" пра сямейныя ўзаемаадносіны, звычкі і схаваныя рысы характару нашых пісьменнікаў распавядаюць першыя чытачы і рэдактары, сведкі поспехаў і творчых пакут, музы і натхняльніцы, дзякуючы якім вячэраць нашым творцам даводзіцца не толькі вершамі...

Віктар Канстанцінавіч Гардзеі і яго жонка, Зоя Іванаўна, сёлета адзначаць сорок гадоў сямейнага жыцця, рубінавае вяселле. За гэтыя гады сонечныя промні неаднойчы асвятлялі іх дом. Ды і пуд солі з'едзены амаль дарэшты... Але і цяпер, праз сорок гадоў, Зоя Іванаўна пранікнёна, з зачараваннем чытае вершы мужа.

Каханне з першага верша

— Ёсць меркаванне, што творчыя людзі звычайна абіраюць у якасці сваёй "другой палавінкі" асобу, якая таксама імкнецца да высокага, разумее "тонкія матэры". Як вы ставіцеся да творчасці вашага мужа і да паэзіі ўвогуле?

— Я вельмі люблю паэзію. Калісьці, у родных Ганцавічах, дэкламавала вершы са сцэны на ўсіх святкаваннях і самадзейных канцэртах, нават удзельнічала ў конкурсах чытальнікаў. Я выбірала для выступленняў пранікнёныя, драматычныя творы, якія краналі душу. Калісьці многа ведала на памяць, цяпер ужо шмат чаго забыла.

Вершы Віктара вельмі люблю. Калі мне падабаецца тое, што ён напісаў, я абавязкова хвалю яго: "Віценька, малайчына, вось гэта вельмі добра". Але ягоныя вершы мне бліжэй, чым проза. Яна, на мой погляд, вытрымана ў класічнай манеры, у ёй шмат апісанняў, што, часам, запавольвае і зацягвае расповед, а мне падабаецца дынамічнасць, "закручанасць", хуткае развіццё сюжэта.

Дарэчы, усё, што ён напісаў і выдаў, можна сказаць, прайшло праз мае рукі. Віктар заўсёды піша на паперы, а я пасля набіраю. Раней, калі не было камп'ютэраў, у па некалькі разоў перадрукоўвала ягоныя вершы на машыныцы. У прынтэры, і друкаваць вывучылася таму, што Віктару патрэбна было. Пасля, калі пераехалі ўжо ў Мінск, уладкавалася машыністкай, а з цягам часу, калі паўсюль з'явіліся камп'ютэры — перавучылася на апэратара камп'ютэрнага набору.

Праз цікавасць да паэзіі, напэўна, мы і пазнаёмліліся. Сама я вершаў ніколі не пісала, але адчувала ў Віктара родную душу. Ён быў вельмі прыгожы хлопец, а да таго ж — паэт.

— Гэта было перш-наперш знаёмства аўтара і чытача: вы спачатку прачыталі вершы Віктара, а пасля ўжо сустраліся з ім асабіста?

— Можна сказаць, так. Я памятаю, як аднойчы ўбачыла ў ганцавіцкай газеце творы Віктара Гардзея і яго фотаздымак. Вершы мне спадабаліся, я зразумела, што чалавек таленавіты. І адразу падумала: "Ну, трэба яго захамаціць". Збірала ўсе публікацыі, выражала ягоныя фота.

У той час працавала тэлеграфісткай на пошце. І выпадкова высветлілася, што жонка роднага брата Віктара таксама працавала ў нас на тэлеграфе, я яе добра ведала і нават часта бывала ў яе дома, але Віктара ніколі там не бачыла. А тут, калі такая справа, думаю: дай зноў да яе завітаю! У той вечар у Віктаравага брата нарадзіўся сын. Ну і, як заўсёды гэта бывае, пілі гарэлку, размаўлялі, а пасля Віця праводзіў мяне дадому. І мы з ім гулялі ўсю ноч. Вярнулася на світанку. А бачылі ў мяне былі строгія, не дазвалялі позна гуляць... Мы з Віктарам нядоўга сустракаліся. Пазнаёмліліся ў маі,

1972 год

а ў жніўні ўжо распісаліся. Гэта быў самы шчаслівы дзень у маім жыцці. Я кахала яго вельмі моцна.

— Як вы думаеце, Віктар Канстанцінавіч як пісьменнік рэалізаваўся ў поўнай меры?

— Думаю, так. Ён выдаў шмат праявіў і вершаваных твораў. Калісьці нават пісаў для дзяцей — у 1976 годзе выйшла яго першая дзіцячая кніга "Чырвоны грабенчык". Ён стварыў яе, калі наш сыночак Віця быў маленькі. У 1990 годзе сын загінуў у арміі. Пасля яго смерці Віктар перастаў пісаць, і я думала, што ён ужо зусім не возьмецца за пера. Але апошнім часам у яго раптам пачалі з'яўляцца новыя пудоўныя вершы. Бачу, што яго душа паступова акрыяла.

— Што дапамагло вам перажыць смерць сына?

— Цяжка было. Мы не маглі спаць — і мне, і Віктару сніліся кашмары. Я перад сном чытала нейкія дэтэктывы, не ўнікаючы ў змест, проста, каб чытаць, каб не думаць, не звар'яцець. Жыць не хацелася... Дачцэ нашай было тады дзевяць гадоў, яна, канечне, старалася нас неяк супакоіць, была ўвесь час з намі. Першы год я шмат плакала, мне здавалася, што аслепну ад слёз. І нічога не супакойвала. Ад спахванняў рабілася яшчэ горш. Адзінае, што дапамагала, — гэта царква, я хадзіла туды кожны дзень і толькі тады адчувала палегку.

Няма нічога горшага за смерць уласнага дзіцяці, роднай крывінікі. Гэта проста не ўкладваецца ў галаву: ты жывеш, а ён — не. Нават глядзела на хлопцаў яго ўзросту і думала — вось іншыя ходзіць, дыхае, а твайго дзіця ўжо няма, сама гэтая думка здавалася жудаснай...

— Чым цяпер займаецца ваша дачка?

— Яна скончыла журфак БДУ, працуе карэспандэнтам газеты "Беларуская ніва". Вершаў не піша, хоць калісьці былі ў яе спробы. Я ёй кажу: "Калі б ты ў мяне пайшла, то зусім бы не магла і двух сказаў склаці". Бо я нават калі дасылаа камусьці лісты, ніколі не магла напісаць больш як палову аркуша. А яна мне кажа: "У цябе фантазія няма, уяўлення". Ну сапраўды, не

фантазёрка я — заўсёды кажу тое, што ёсць. Канечне, каб быць пісьменнікам, трэба многа працаваць над сабой. Вось Віктар распавядаў, што да сёмага класа вельмі добра вучыўся, а пасля закінуў, але ён вылучыў для сябе асобны дзень, калі не хадзіў у школу, а пісаў вершы.

— Ці бывае ваш муж успыльчывы, агрэсіўны? Што можа выклікаць у яго такія эмоцыі?

— Не, ён добры, спакойны чалавек. Можна ўскіпець, але гэта рэдка. Праўда, у маладосці раўнівы быў страшна. Колькі я націрпелася ад яго беспадстаўнай рэўнасці! Калі ён бачыў, што я на кагосьці зірнула — ой, як мне пападала! Аднойчы паехала ў санаторый, дык ён пасля казаў: "Не ведаў, што рабіць з гэтай рэўнасцю, нават падушку кусаў". Але на самай справе прычына для гэтага я ніколі яму не давала.

— Якое цяпер ваша сямейнае жыццё — праз сорок гадоў? Якімі хваланнямі, праблемамі яно напоўнена?

— Цяпер мы жывём спакойна. Я на пенсіі. Віктар працуе ў выдавецтве "Мастацкая літаратура". Праўда, ад пастаяннай працы з тэкстамі ў яго праблемы са зрокам — глаўкома. Урачы кажуць, што яму трэба кінуць курыць. Я ўвесь час прашу яго, угаворваю, ён абяцае: "Усё, апошняя цыгарэта!", але пасля не вытрымлівае і зноў пачынае. Няма сілы волі.

Калі Віктар вяртаецца з працы, то звычайна ідзе ў вольны пакой і там ляжыць, нешта чытае, піша. Дарэчы, я ніколі не бачыла, каб ён пісаў сядзячы за сталом. Ён гаворыць: "Я працую, як вяльможа, я працую толькі лёжа". Бывала, ночку заўважаю: спіць неспакойна, круціцца. Адрозна разумою: нараджаецца верш. Але ён ніколі не ўставаў, каб запісаць. Раніцой прачынаюся, а Віця кажа: "Хочаш верш табе прачытаю новы?" Запісаць яго ён мог толькі праз некалькі дзён, калі вынасіць, абдумае.

Што казаць, рознае было: і радасці ў жыцці хапала, і гора. Усё ж такі цяжка з творчымі людзьмі, не кожная жонка вытрымае. Але я заўсёды кахала Віктара, гэта, напэўна, і захавала наш шлюб.

Аляксандра ХАЛОПІК

Джэці — нібыта жанчына-падлетак з марамі, казкамі і містычнымі гісторыямі ў кожнай кішэні, са сваім суцэльным, у нечым па-дзіцячы абсурдным светам у заплечніку. І здавалася б, гэтае асабістае "залюстрэчча" цяжка сумяшчаць з абавязкамі клапатлівай жонкі ды выхаваннем маленькага сына, з тым самым "каменем побыту", аб які чамусьці так часта б'юцца "лодкі каханья". Віктар і Вера Жыбулі — адна з самых прыгожых маладых пісьменніцкіх пар. І, напэўна, адзін з самых яркіх і вольных сямейных дуэтаў.

«Яго Муза — геаметрычная...»

— Творчыя людзі часта маюць нейкія дзіўныя звычкі. Ці можаце вы ўгадаць дзівацтвы ў паводзінах вашага мужа?

— У Віці ёсць дзівацтва, але яно такое бяскрыўднае. Я дагэтуль закаханая ў свайго мужа, таму, магчыма, не ўсё бачу. Можна быць, не заўсёды заўважаю гэтыя "ненармальнасці", бо ў мяне таксама ёсць свае дзівацтвы, і яны ў нас нейкія блізкія. Напрыклад, часта калі гуляем з дзіцём, мы гучна спяваем на вуліцы. А дзіця пры гэтым сядзіць на Віці верхам і крычыць: "Песенькі! Песенькі!".

Я думаю, ужо тое, што на чалавека можа раптоўна нешта найсці, і ён пачынае ліхаманкава штосці запісваць — таксама дзіўна.

— Для вашага сына Кастуся вы строгія бацькі?

— Кастусь — вельмі жвавы хлопчык, за якім трэба добра сачыць. Віця — выдатны тата, у іх з хлопцам пыкоўны кантакт. Ён ставіцца даволі паблажліва да Кастусевых выбрыкаў, але некаторых рэчаў не дапускае. Дзіця пакуль не заўсёды ведае, што можна рабіць, а што нельга. Калі ёсць нейкія забароны, то мы ні ў якім выпадку не дэвалюем іх парушаць — напрыклад, кранаць пліту, ці цягаць кагосьці за валасы. У гэтых выпадках мы рэагуем даволі строга, а так у прынтэры мы вяселья бацькі.

— Кастусь ужо добра размаўляе?

— У хлопчыка вельмі багатая фантазія. Ён у годзік з паловай пачаў размаўляць адразу фразамі. І ўжо прыдумляе вершыкі кітагалу: "Ножкі, ножкі ў маю рашкі. Ляшкі, ляшкі невалашкі". Ці мо- наверхш: "Таслі лямпы, лілі кока-колу".

Я таксама, бывае, складаю для яго вершыкі. А вось казкі толькі перакладаю, сама пакуль не пішу.

— Калі ў вас з Віктарам узнікаюць супярэчнасці, то з-за чаго?

— Часцей за ўсё мы можам не па- дзяліць час. Напрыклад, калі здараецца, што адначасова мне трэба працаваць, а Віцю ісці на выступ, то цяжка "разруліць" такія сітуацыі. Можам трошкі пасварыцца, але ў рэшце рэшт неяк дамаўляемся.

— Ваша знаёмства пачалося з музычнага гурта, дзе вы разам гралі?

— Віктар быў на першым курсе аспірантуры філфака, а я была там студэнткай пятага курса. Мы пяць гадоў вучыліся разам і толькі на пяты сустрэліся. Тады ў Мінск прыезджалі пісьменнік Дзмітрый Прыгаў, і пасля гэтага мы з Віктарам пачалі перапісвацца паліндромамі, прычым я не ведала, што ён паліндраміст, але таксама гэтым цікавілася. Некалькі разоў стэлефанаваліся, сустрэліся, а потым Віктар запрасіў мяне ў гурт "Zasr kazr". Там пачалі сустракацца рэгулярна. З усёй групы толькі я мела музычную адукацыю і шмат на чым там грала, але больш на гітары, бо яе лягчэй цягаць паўсюль. Група пра-

існавала гады тры. Гэта спачатку быў нойзавы гурт, пасля стаў панкаўскім, цяпер ён прыпыніў дзейнасць, калі ў нас з'явілася дзіця. Але мы хочам уза- вільдзі нешта музычнае.

— У чым рамантыка вашага сямейнага жыцця?

— Віця безумоўна рамантык. Ён рамантык ужо таму, што з усіх больш- менш нармальных дзяўчат абраў мяне. А я ў той час захапілася сярэднегі- пецкай мовай і апрадалася пад стара- жытнюю егіпцянку. Віктар захопленая займаецца не надта папулярнай філала- гіяй. Часам нават цяжка зразумець, дзе ён жыве: тут і сёння ці побач з паэтамі 1920 — 30-х гг.

У сучасным горадзе ён усё ж застаецца не зусім такім, як усе маладыя людзі. Не магу сказаць, што ён у замяцанні не- як рамантычна сябе паводзіць — кветкі штодня не дарыць. Але ён можа, на- прыклад, патэлефанаваць і сказаць: "Я адксерыў табе пераклад Чукоўскага на беларускамоўны". У гэтым таксама свая рамантыка.

— Над чым цяпер працуе Віктар?

— Ён часта кажа, што пакуль лічыць сябе больш навукоўцам, чым пісьменні- кам. Вершы таксама з'яўляюцца, яны не могуць не з'яўляцца. Але галоўнае, што ён працуе над кніжкай паэта Паўлюка Шукайлы. Збірае матэрыялы, фота- здымкі, хоча выдаць кнігу менавіта пра жыццё гэтага паэта.

— Маглі б вы ахарактарызаваць вашага мужа ў некалькіх словах?

— Ён геніяльны. Я сур'ёзна. Я з гэтым доўга спрабавала прымірыцца, бо для мяне гэта было выклікам: як гэта, я ж таксама такая асабліва. Але з цягам часу навучылася захапляцца сваім мужам і атрымліваць ад гэтага радасць.

У побыце гэты чалавек адказны, надзейны, і з ім можна адчуваць сябе спакойнай. У творчасці ён наадварот як нейкі бог, што стварае свой свет, у якім ён, вядома ж, абсалютна непрад- казалыны.

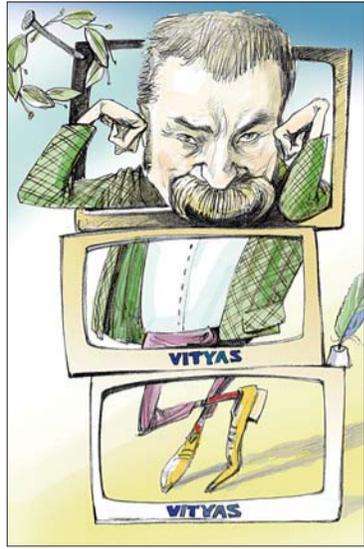
— Ці не ўзнікае ў вас творчай зайздрасці да мужа?

— У мяне быў такі перыяд. Напры- клад, калі ў Віці прасілі аўтограф, а ў мяне не, узнікала такое непрыемнае ад- чуванне. Але цяпер, калі нарадзілася дзі- ця, я спраўдзілася яшчэ ў адной іпастасі і стала спакойнай. І ў творчым сэнсе так- сама менш ад сябе патрабую, бо ў мяне цяпер ёсць "адмазка": маўляў мала пішу, бо дзіця адбірае шмат часу.

— Калі разважаць у такім па- тэтычным сэнсе, ці маглі б сказаць, што вы яго Муза?

— Жыбуль авангардыст, і калі муза ў яго і ёсць, то яна не мае чалавечага аб- лічча. Мне здаецца, яна нейкая геамет- рычная, а можа, яна наогул са снаў. Я б хутчэй тут наадварот замінала, бо ўсё ж такі я рэальны чалавек, і мяне бывае надта шмат побач з ім.

Саша ДОРСКАЯ
Фота Сяргея Голика

Бенефіс Міхася Мірановіча

Рэдакцыя тыднёвіка "ЛіМ" шчыра вініцуе свайго пастаяннага аўтара з 60-годдзем і жадае яму добрага здароўя і творчых поспехаў!

Нарадзіўся ў лютым 1948 года ў вёсцы Старына на Ушаччыне. Скончыў Вялікадолецкую сярэднюю школу ў 1965 годзе.

У 1973 годзе атрымаў дыплом радыёфізіка ў Львоўскім дзяржаўным універсітэце імя Івана Франка.

Працаваў лабарантам, выкладчыкам, інжынерам-канструктарам, інспектарам дзяржнагляду за стандартам, прадстаўніком Дзяржспрыёмкі, начальнікам аддзела кадраў. Зараз працуе вядучым інжынерам РУПП „Віцязь”.

Жыве ў Віцебску. Жанаты. Мае дваіх дзяцей, унучку.

Першая літаратурная публікацыя — у „ЛіМ” ў 1972 годзе. Выступае ў жанры сатыры і гумару.

Друкаваўся і друкуецца ў часопісах „Вожык”, „Польмя”, „Алеся”, „Родная прырода”, газетах „ЛіМ”, „Звязда”, „Чырвоная змена” ды іншых.

Адзін з аўтараў калектывных зборнікаў „Агледзіны”, „П’яныя каровы”, „Тутэйшы шляхціц”. У 2002 годзе выдаў зборнік сатыры і гумару „Міранізмы”. Пераклаў камедыю М. Старыцкага „За двума зайцамі”, якая ідзе зараз у тэатры Якуба Коласа. Лаўрэат літаратурнай прэміі імя Кандрата Крапівы (2003).

Міранізмы

Ваяж

Калі ў рукі бяру
Сакваяж —
Дык ахвота
Падацца ў ваяж.
Калі ж торба
Мне ў рукі папала —
Тады цягне
У вёску па сала.

Натхняльніцы

Жанчына век
Паэтаў акрыляе,
І пра натхняльніц тут
У нас гамонка:
На лірыку
Нявеста іх натхняе,
А на сатыру —
Цешча або жонка.

Большасць

Такія, людцы,
З даўніны ў нас справы:
Каго паболей —
Той у нас і правы.
Каго ў нас большасць —
Дык у тых і сіла.
... А большасць жа
Каперніка спаліла!..

Вочы разбягаюцца

Пабыў у супермаркеце
Пракоп.
— Ну, як? — вяскоўцы
Ў земляка пытаюцца.
— Тавараў столькі —
Вочы разбягаюцца!
А ўбачаць цэны —
Вылезуць на лоб!..

Абвалісія б нябёсы...

Нам на Бога
Злавацца не трэба,
Што не ўсіх нас
Бярэ ён на неба.
Каб туды ўсе, хто хоча,
Набіліся —
Дык нябёсы
Даўно б абваліліся!..

Застаецца валачыцца

Я да жанчын
Жаганне й сёння маю,
Але прыйшлося
Трохі прылаўчыцца:
За імі бегаць
Я не паспяваю —
Дык застаецца
Толькі валачыцца...

Нерыфмаваныя ТЭКСТЫ

Закусваць можна...

На нарадзе крытыкавалі старшыню райсапжыўсаюза.
— Вашу каўбасу проста есці нельга! — сказала начальства з трыбуны.
— Есці, вядома, нельга, — апраўдваўся крытыкуемы, — але ж закусваць ёю можна!..

Агдзелам кадраў працуе...

— Сцяпанаўна, а дзе ваш Мішка?
— Ды ў Віцебску. Агдзелам кадраў працуе...

Слыхавы апарат

Сеў я нека адпачыць на лаўку ў парку. На лаўцы на супраць размаўляюць два дзяды. Адзін — другому:
— ...Кажы гучней, бо я кепска чую!
— Ну, дык купі сабе слыхавы апарат, як у мяне.
— І што, ён добра дапамагае?
— Ды сам ён не вельмі, але калі людзі бачаць апарат, то пачынаюць гаварыць да цябе гучней!..

Кепска пагулялі

— Ці добра, Мікола, пагулялі ўчора на вяселлі?
— Якое там добра?! Ніхто нават толкам не пабіўся. Так толькі разы са два сям-таму поўху заехалі, ды мне разок па зубах зацадзілі. А больш нічога цікавага!..

Перасмешкі

Перасяленне душ

Не верыў я.
Цяпер паверыць мушу:
Перасяляюцца
ў буслоў паэтаў душы.

Казімір Камейша

Не верыў я.
Цяпер паверыць мушу:
Перасяляюцца ў буслоў
Паэтаў душы,
Каб свае крылы
Распасцерці зноў.
... А душы крытыкаў —
Напэўна, ў груганюў!..

Вершы і калені

Дзяўчына вершы пісала
На зграбных сваіх
каленях...

Божа!
Якія калені!
Божа!
Якія вершы!

Анатоль Кірвель

Загледзеўся я
Не першы:
Гэта ж —
Мазгоў страсенне!
Божа!
Якія там вершы,
Калі такія
Калені!..

Карацей кажучы

• Больш за ўсё жанчына працуе над сабой перад люстэркам.

• Брыль ламаў шапку перад капелюшом.

• Вецер у галаве, кажаце? Затое думкі на скразняку — заўсёды свежыя.

• І хочацца і колецца — вожык думае жаніцца.

• Кропля жаночых слёз точыць камень мужчынскай упартасці.

• Лепей жораву ў небе, чым сініцы ў руцэ.

• Нават у пекле мае блат — чорт яго бацьку ведае.

• Нос уладкаваўся на работу флюгерам — яго заўсёды трымалі па ветры.

• Па Сеньку — шапка, а па Сямёну Сямёнавічу — капялюш.

• Работа — не воўк, але можа заесці!..

• Яна была далёка не прыгажуня. Зблізку — тым больш.

• Секс-бомба — гэта зброя індывідуальнага ці масавага паражэння?

• Сеў у лужыну — не гані хвалю!

• Так часта мяняў пункт гледжання, што ён ператварыўся ў шматкроп'е.

• Якасць грошай — у іх колькасці.

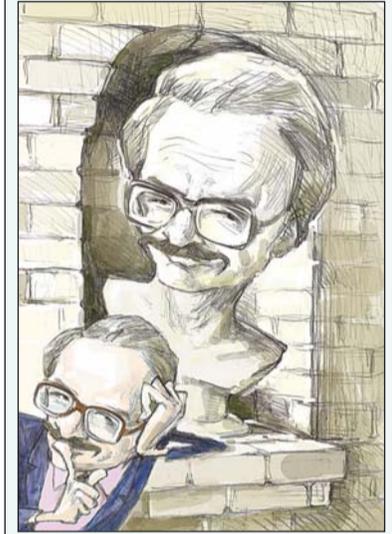
Павел САКОВІЧ

Яўгену Хвалею

Ён перастаў даўно
хваліцца —
Не слухае ж ніхто зусім!
Хоць з гэтым
цяжка прымірыцца,
Парнас заўсёды
быў такім.

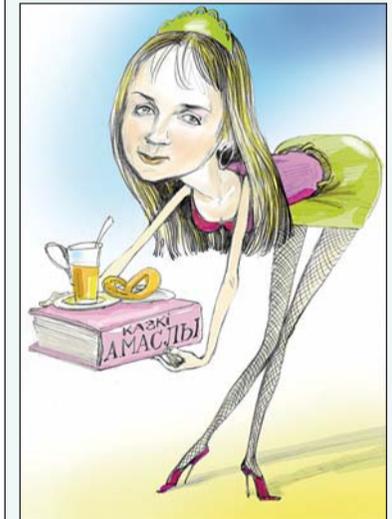
Але паэт наш мае нішу,
Дзе кніжкі
з прозвішчам Хвалея.
Сябры таксама

больш суцішаць:
ХВАЛЕЙны верш яму
напішуць
І дружна выгукнуць:
— Налей!

Алене Масла

Каб не старэць
да ста гадоў,
Маленства памяць
каб не гасла,
Еш грэчку з маслам
зноў і зноў,
А на дэсерт
на шмат разоў
Ты перачытвай
казкі Масла!

Шаржы
Алега КАРПОВІЧА

Аляксандр МАТОШКА

Дзённік

Іван Іванавіч — аматар паэзіі. Больш за тое, ён не толькі любіць чытаць літаратуру на роднай мове, але ўжо гады тры, ці чатыры піша на ёй вершы. Прычым, не без поспеху. Друкуецца ў раённай газеце. Гэта вам не так сабе. "Раёнка" — трыбуна народа! Ды, што раёнка? Іван Іванавіч меў, нават, дзве публікацыі ў абласной прэсе. Зрэшты, што тут дзіўнага? Вунь колькі тых паэтаў рознага кшталту наўкол — як тых бяроз, як некалі сказаў адзін вядомы аўтар. Але бярозы, у адрозненне ад паэтаў, маўкліва спасцігаюць існасць свайго бытавання. Паэты, тыя гудуць, нібы чмялі, бкнучы навішерадкі адзін перад адным: хутчэй бы нешта выдаць. Многія з іх нават не чытаюць калег — няма часу ў імклівым палёце да Парнаса!

"Усё, хопіць! Колькі можна пісаць у стол, ды друкавацца ў раёнцы?! Выдаю кнігу!", — падчас нядаўняга навагодняга свята, рашуча сказаў сабе Іван Іванавіч. І вось, ужо амаль чатыры дні Іван Іванавіч карпее над рэдаганнем сваіх вершаў, напісаных за апошнія гады. "Вылежку", як кажуць пісьменнікі, вершы прайшлі. Над тымі, што былі ў друку, галаву ламаць не трэба — рэдактары выданняў, што палічылі неабходным, падрадагавалі. А тыя, якія яшчэ не бачылі свет, зараз і падвзягаліся аб'ектыўнай мазгавой атацы Івана Іванавіча. За гэтай, даволі складанай справай і застаў яго першы нумар рэспубліканскага выдання, што выйшаў у Новым годзе.

І тут, як на тую бяду, вачам Івана Іванавіча трапіўся ў чаканай газеце артыкул

спецыфічнай накіраванасці — пра паэтаў. Во, дзе ўжо нядрэмнае вока прафесіяналаў усё бачыць, за ўсім цікуе! Не тое што пальцам, ручкай па паперы не дадуць варухнуць! Амар?! — асадзі назад. Не замінай сапраўднай паэзіі, не псуў тэтку прыгожага слова. Усё роўна да ўзроўню класіка не дацягнешся. А таму ці варта пісаць, калі адчуваеш, што не вельмі атрымоўваецца? Няёмка зрабілася Івану Іванавічу ад прачытання гэтага артыкула. "Эх, куды ні кінь — усюды клін!" — горычна ўздыхнуў ён.

"А, можа, і сапраўды, як раіць вядомая пісьменніца ў артыкуле, заняцца вядзеннем дзённікавых запісаў? — падумаў Іван Іванавіч, і прадаўжаў разважаць далей, — толькі аб чым у тым дзённіку пісаць? Пра тых, хто ў вёсцы напіўся, ды хто каго аблядаў? Праўда, здараюцца часам і цікавыя моманты. Але запішы такое ў дзённік, не дай Гасподзь, выльыве на аўдыторыю — нехта і пакрыўдзіцца можа. Каму трэба, жывучы ў адной вёсцы, тыя кленічы? Эх, калі б не гэты злашчасны артыкул, яш-

чэ б які тыдзень, ці два, матэрыял для кнігі вершаў адрэдагаваў бы, — сумна разважаў Іван Іванавіч. Ужо хацеў адрэдагаваць на ўсё рукой, як, раптам, на яго твары з'явілася сонечнага святла ўсмешка. "Так, толькі дзённікавыя запісы буду весці. Прычым, такога дзённіка, які нікога не пакрыўдзіць. Час, каб распачаць першую старонку, самы спрыяльны — пачатак года — усюго толькі чацвёртае студзеня!" Іван Іванавіч узяў шпэтлак у клетку. На першай старонцы акуратна вывёў: "2008 г. Студзень", адлінаваў гарызантальную лінію на 31 дзень, на супраць яе напісаў 0°C і пачаў успамінаць, — "...надвор'е, якое яно было першага? Здаецца — -3°C, пахмурна, ціск 750 мм, так, другога — -5°C, ціск, добра памятаю, 765, таксама пахмурна, трэцяга — -12°C і ціск 770 мм, ясна.

Надвор'е ўсталявалася цудоўнае — добры пачатак года!"

Іван Іванавіч уздыхнуў на поўныя грудзі, з яго плеч зняўся нябачны цяжар. На душы зрабілася лёгка.

Змагар з Глушы

На самай справе, Алесь Міхайлавіч нарадзіўся на Капыльшчыне — паводле "афіцыйнай" біяграфіі, 3-га верасня 1927-га, а паводле звестак, якія захоўваюцца ў сям'і — 3 жніўня 1926-га. Дату нараджэння будучага пісьменніка памяняла яго маці падчас вайны — каб яе сына не пагналі на работы ў Германію немцы.

— Мне зараз вельмі шкада, што я не распытала бабулю пра гэты факт падрабязней, — уздыхае дачка пісьменніка **Наталля Адамовіч**. — Але ёсць у мяне бланкет, дзе яна пісала тэлефоны і дні народзінаў. Дык там занатавана: "Саша, 3-га жніўня".

Да таго ж, дакладна вядома, што Алесь Адамовіч нарадзіўся менавіта ў Канюхах на Капыльшчыне, дзе ўлетку ў Доме адпачынку некалькі год запар падпрацоўваў яго бацька Міхась Язэпавіч. З таго, кажа Наталля Аляксандраўна, дзень народзінаў у бацькі можа быць толькі летам, бо ў верасні Адамовіч-старэйшы ў Доме адпачынку ўжо не працаваў.

— Год мне зразумела чаму памянаны — а чаму замест жніўня верасень з'явіўся — не ведаю.

Ужо ў 1928-м сям'я Адамовічаў перабіраецца ў Глушу. У гэтым годзе галава маладога сямейства Міхась Язэпавіч заканчвае медыцынскі факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта — і накіроўваецца ў бабруйскае мястэчка... па размеркаванні. Наталля Адамовіч дэманструе дзедаў "дыплём" за подпісам першага рэктара БДУ Уладзіміра Пічэты, у якім пазначана: Міхась Язэпавіч вывучыў 30 прадметаў і з гэтага прысвоена яму "годнасць урача". Неўзабаве па прапанове Міхася Адамовіча бацькі пабудавалі ў Глушы прыгожае і ўтульнае памяшканне пасялкавак бальніцы. Будынак перажыў усе страшэнныя навалы XX стагоддзя, але да нашых дзён не захавалася — некалькі гадоў таму згарэў...

— Дзед быў вельмі паважным чалавекам у Глушы, — кажа Наталля Аляксандраўна, — вы ж уяўляеце, які статус быў у тых часах ў доктара! І тым не менш, уласнага жылля ў Адамовічаў да вайны не было — здымалі ў пасёлку кватэры.

Сямейнае шчасце было нядоўгім, і ў 1939-м, калі ў знясіленай рэпрэсіямі сталінскай Чырвонай Арміі не хапала кваліфікаваных кадраў, 37-гадовага Міхася Язэпавіча як урача прызначылі на вайсковую службу. У час вайны ён прайшоў ад Масквы да Берліна, быў падпалкоўнікам медыцынскай службы, галоўным тэрапеўтам 13-й арміі. У 1947-м вярнуўся ў Глушу, дзе зноў працаваў доктарам, але, відаць, не вытрымаў перажыванняў, што выпалі на яго долю, і ў 1948-м памёр.

***

"Калі мне што і ўдалося ў рамане "Вайна пад стрэхамі", дык гэта таму, што раней гэтую кніжку маці напісала ўласным жывым "перакладом", — кажа праз многія дзесяцігоддзі Алесь Адамовіч.

А пакуль... у 1930-я Ганна Мітрафанаўна працавала ў яшчэ адным медыцынскім новабудзе — Глушанскай аптэцы. З 1936-га была яе загадчыцай. Хроніка тагачасных падзей сведчыць: у кастрычніку 1941-га ў раёне саўгаса Дойнічава Ганна Мітрафанаўна сустрэлася з падпалкоўнікам Віктарам, які даў ёй заданне: узняць работу аптэкі ў Глушы, а таксама ўвайсці ў давер нямецкай каманда-туры.

Глушанская аптэка як дужа зручная месца для перадачы інфармацыі ў Бабруйск становіцца цэнтрам партызанскай барацьбы ўсяго раёна, а Ганна Мітрафанаўна Адамовіч — актыўнай памагатай, а потым і

Няшмат пасёлкаў у Беларусі, пра якія сказана ў літаратуры, напісана песень ды знята кінафільмаў столькі, колькі пра мястэчка Глуша, што ў 25-кіламетрах на захад ад Бабруйска. Ідучы па ім, нібыта перачытваеш раман, пераглядаеш кіно. Менавіта Глуша паслужыла прататыпам для паселішча, ахопленга народным супрацівам фашысцкім захопнікам у фільмах "Вайна пад стрэхамі" і "Сыны ідуць у бой", знятых напрыканцы 60-х Віктарам Туравым. Менавіта для гэтых стужак Уладзімір Высоцкі напісаў шэраг найвядомейшых сваіх песень — "Сыновья уходят в бой", "Он вчера не вернулся из боя", "Аисты", "Земля".

А пачалося ўсё з першага буйнога твора Алеся Адамовіча — дылогі "Партызаны", у якой пісьменнік увасобіў сваю малую радзіму. Але з сям'ёй Адамовічаў і з самім пісьменнікам звязана ў Глушы значна больш, чым гісторыя партызанскай барацьбы...

"Сапраўдная мая малая радзіма, дзе я ўваходзіў ва ўзрост і ў жыццё — работы пасёлка Глуша. Савецкае ўдакладненне: шклозавод "Камінтэрн". Або проста: гута — так называлі завод здаў, з часу яго заснавання. Польска-нямецкае слоўца, але зусім прыручанае, наша мясцовае. На паўшляху з Варшавы на Маскву, на ўсход сем соцень вёрст, на захад — амаль столькі ж, таму і "варшавка", таму і "кацярынінскі тракт". А наша Глуша, пазначаная толькі на падрабязных беларускіх картах, — пацэрка на тонкай нітачцы".

ўдзельніцай народнага супраціву.

З успамінаў Алеся Адамовіча: "Медыкаменты пераносіла часта самастойна, ішла ў вёску пад выглядам абмену рэчаў на прадукты ў прызначаныя дні явак, а затым — з адказнымі заданнямі ад партызан... Гранаты, тол і мне прыходзілася насіць. Памятаю, аднойчы мы з урачом Палінай Касцюкевіч неслі акрамя медыкаментаў гранаты, перададзеныя нам Міхаілам Каваленкам. І мы неслі іх вельмі асцярожна, бяліся лішні раз зварухнуцца, каб яны не выбухнулі, пацелі, вохкалі, пакуль не дабраліся да Баяршчыны".

Вядома, што ў 1942-м да падполля далучыліся яе сыны — старэйшы Яўген і 16-гадовы Алесь. Вучань сярэдняй школы, ужо ў 1942-м Алесь — сувязны, а з 1943-га — баец партызанскага атрада імя Кірава Мінскага злучэння.

Калі ў 1979-м Ганна Мітрафанаўна памерла, труну з яе цела неслі былыя партызаны. Праходзячы паблізу Глушанскай аптэкі, яны раптам спыніліся, паднялі яе і доўга так трымалі — на выпягнутых руках.

Пасля вяртання бацькі з фронту Адамовічам далі сядзібу, на якой сям'я нарэшце пачала будаваць свой дом. Але смерць Міхася Язэпавіча затрымала будоўлю, і ў новую хату Ганна Мітрафанаўна пераехала толькі ў 1957-м, калі Алесь Міхайлавіч у Глушы ўжо не жыў і наведваўся да маці толькі ў госці. Таму, калі ў сярэдзіне 90-х паўстала пытанне пра стварэнне ў Глушы музея Алеся Адамовіча, сваякі і папечнікі пісьменніка адназначна сказалі: ён павінен быць толькі ў будынку аптэкі!

Мінула дзесяць год, а музей Адамовіча тут так і не з'явіўся.

***

У Глушу маршрутка прыходзіць апоўдні. Прывабныя, прыстойныя хаткі, бабруйска-слуска "асфальтаванка" і лясок наводдаль. Узгадваеш спавядальныя кніжкі Адамо-

"Калі дацэнт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта "антычнік" Фактаравіч у лекцыях сваіх выспяваў Арыстафанаў радок "тысячекувшинное слово", перада мной аграду паўставаў глушанскі лес: "тысячекувшинное рэха! Слухаючы яго, успамінаў блізкае і далёкае, пужлівае і заклікальнае, калі свет мой замыкаўся высокім плотам Пагоцік, за якім цягнуўся таямнічы лес. Пазней мы агучвалі яго, лётаючы па рыжыкавым сасняку ці калі вышуквалі птушыныя гнёзды, вавёрчыны дуплы, яшчэ не ведаючы перасцерагальнага слова "экалогія", радуючыся сваёй грапежнай уладзе над лясным жыццём".

Але як тое самае агучыў Уладзімір Высоцкі, які сам з горада і не з Беларусі, як змог перадаць? Алесь Адамовіч перадаў яму ў Маскву сваё першае выданне "Вайны пад стрэхамі", і з саюзнай сталіцы Высоцкі вярнуўся з песняй "Аисты".

"Тут жа праспяваў, трымаючы на весна сваю прыручана-прасцяцкую гітару. А я пачуў не проста лес і клэкат буслоў, а наш, глушанскі, — з працягнутай праз яго струной асфальткі, басіста-густымі яловымі лагчынамі, западзінкамі, што пераходзілі ў балоты, звонкімі медна-сасновымі і бярозавымі ўзгоркамі, задумліва-шматвэрстымі арэшнікамі ўскрай поля. Умоўна-беларускія буслы, звычайна-ваенныя вароны — усё было б задужа песенна-традыцыйна, калі б не гучала над усім тым у яго "Аистах" тое самае "тысячекувшинное" слова-рэха".

віча і ўсведамляеш: калісьці ў тым ляску партызаніў, па гэтых гасцінцах і вуліцах шпацыраваў, тут фарміраваўся адзін з найвядомейшых беларускіх літаратараў мінулага стагоддзя.

Некалі 5-тысячны пасёлак, зараз Глуша налічвае меней як 1,5 тысячы жыхароў. Прычына міграцыі працоўнага люду — ліквідацыя шклозавода, "пасёлкаўтваральнага" прадпрыемства, пабудаванага яшчэ палякамі, якое не вытрывала ў бурлівыя 1990-я. Тым не менш, новапрызначаная старшыня Глушанскага сельсавета **Марына Сушчанка** поўная аптымізму: яна актыўна шукае інвестараў для стварэння ў Глушы новага буйнога прадпрыемства, узгадваючы пра істотныя падатковыя льготы для такіх вельмі малых гарадоў і пасёлкаў. Як знойдзецца такі прыватнік, народ вернецца сюды, упэўнена Марына Леанідаўна.

Для вяртання людзей ёсць усе ўмовы: інфраструктура для жыцця тут калісьці была адметная. Сушчанка паказвае карэспандэнту "ЛіМа" сучасныя крамы, былы дзіцячы садок, адрамантаваны нядаўна будынак лыжна-спартыўнай базы і саму трасу, на якой калісьці праходзілі раённыя і абласныя трэніроўкі спартсменаў. Мала хто ведае, што Алесь Адамовіч

калісьці непасрэдна спрычыніўся да таго, каб увесць гэты спартыўны комплекс у Глушы з'явіўся.

Мясцовы Дом культуры вымагае асобнай гаворкі. Да ўваходу ў будынак у "лепшых" савецкіх традыцыйных выдзе высокая лесвіца — непераадымны бар'ер для людзей з абмежаванымі магчымасцямі. Пры рэстаўрацыі да яго дабудавалі... шматметровы пандус для інвалідаў-калясачнікаў — і неяк не спасыялаіся мясцовыя ўлады на недахоп бюджэтных сродкаў.

— У нас ёсць хлопец малады, які не так даўно трапіў у страшэнную аўтамабільную аварыю, — расказвае старшыня сельсавета. — Вынік: поўны параліч ніжніх канечнасцей. Але ж нельга такіх людзей агрываць ад грамадства. І, я гляджу, раз-пораз ужо прыязджае ён на дыскатэкі на сваёй калысцы, і дзяўчаты на яго так замілавана часам паглядаюць...

Аўтар гэтых радкоў шмат аб'ездзіў пасёлкаў на Беларусі з 1,5-тысячным насельніцтвам, але такога нідзе не бачыў. Мяркуйма, гуманіста Адамовіча такі клопат пра людзей не пакінуў бы аб'якавым.

У бібліятэцы, што размешчана ў будынку Дома культуры, мастак афармляе стэнд, прысвечаны Алесю Міхайлавічу.

— У нас ёсць гэты тэматычны паліцы — "Алесь Адамовіч: жыццё і творчасць" і "Жыццё, выпрабаванае вайной", — распавядае загадчык Глушанскай пасялкавак бібліятэкі **Таццяна Гаўрыльчык**. — Часта нас наведвае яго дачка, прывозіць літаратуру — не толькі кнігі бацькі, але ўвогуле кнігі сучасных беларускіх аўтараў.

Пры бібліятэцы працуе клуб "Гасцеўня". Яго дэвіз — "Успомні мову і карані свае". У верасні мінулага года тут праходзілі асноўныя мерапрыемствы, прысвечаныя 80-годдзю Адамовіча. Увогуле, тут часта праходзяць ці то метадычныя канферэнцыі, ці то абмеркаванні творчасці беларускага класіка. Але, даводзіць Таццяна Кузьмінічна, на тое, каб зрабіць усё запланаванае, спатрэбіцца шмат часу.

— Раней у нас былі гэтыя штатныя агінкі, і мы назапашвалі розныя краязнаўчыя матэрыялы, у тым ліку і звязаныя з Адамовічам. А зараз я адна — бібліятэка не зачынілі, не пойдзеш па вёсках...

***

Будынку Глушанскай гімназіі летась споўнілася 35 гадоў. Гэта не тая школа, у якую хадзіў калісьці маленькі Саша, але яна на той жа самай вуліцы, якая раней называлася Школьнай, а ў 90-я атрымала імя Адамовіча.

— Мы вядзем даследчую работу, — расказвае настаўніца

беларускай мовы і літаратуры Таццяна Петухова. — На працягу ўжо колькіх гадоў у нас сабраўся пэўны матэрыял — папка "Алесь Адамовіч", куды змешчаны выразкі з газет, часопісаў... А часам дзеці ў Інтэрнеце нешта збудуць.

У кабінце мовы і літаратуры — партрэт пісьменніка, ягоныя кніжкі. Увогуле, навучальны год тут пачынаецца з Адамовіча — яго імя гучыць першым, калі гаворка заходзіць пра славуцасцей Бабруйшчыны. Дапамагаюць вучні даглядаць магілу Алесь Міхайлавіча на мясцовых могілках. І тым не менш, зазначае Таццяна Фёдарэўна, дзеці сёння ад літаратуры ўвогуле неяк збоку, ваддалі.

— У праграме твораў Адамовіча асобна няма, ён толькі ў аглядзе сучаснай літаратуры. Таму дзеці ведаюць яго творчасць, з большага, дзякуючы класным гадзінам. Сёння праблема стаіць вельмі востра: літаратура амаль зніта з раскладу: толькі адна гадзіна на тыдзень, і выніковы іспыт па ёй не здаецца. А таму — выхаваньне духоўнасці ў школьніка — праблематычна. Дзеці практычна не чытаюць.

Як вырашыць гэтую праблему ў маштабах краіны, настаўніца беларускай мовы і літаратуры з Глушы прапаноўваць не бярэцца. Але што да мясцовых гарызонтаў, асвеце дапамагло б стварэнне музея Адамовіча.

— Калі музей будзе стварацца, думаю, школа возьме ў гэтым актыўны ўдзел. Прынамсі, усе назапашаныя матэрыялы будуць перададзены, — запэўнівае Таццяна Фёдарэўна. — У Бабруйску ёсць турыстычна-спартыўны клуб "Бабраня", і яго ўдзельнікі штовесну, штовосень прыязджаюць сюды, на малую радзіму Адамовіча, і я праводжу для іх экскурсіі. Са стварэннем музея, вядома, можна было б дамовіцца і з нейкімі бабруйскімі ці мінскімі турфірмамі, прапанаваць ім турыстычны маршрут па Адамовічавых мясцінах.

"Клуб знаходзіцца акурат насупраць завода. Збудавалі яго на месцы згарэлага... і збудавалі ў выглядзе самалёта: гэта быў "перыяд індустрыялізацыі". Спераду, дзе павінен быць "пламенны мотор" — высочная, аж дваццаць прыступак (не раз пералічваў), веранда. Тут вечарамі граў заводскі аркестр, звычайна губы школьшчыкаў, старых і маладзейшых, старанна выдзымалі кракавякі, танга, а пазней — заляцелі і да нас факстрот".

Яго ўтрыманне каштавала Міністэрству аховы здароўя вялікіх сродкаў, таму ў Мінску сур'ёзна задумаліся аб яго зносе. Але партызанскі штаб адстаяў — усёй грамадой.

Была настаўніца беларускай мовы і літаратуры Галіна Бранавец на пенсіі з 1992 года. З Адамовічам пазнаёмілася на 60-годдзі пісьменніка, якое шырока святкавалася ў Глушы ў 1987-м. Галіна Паўлаўна ўспамінае: на ўрачыстасцях пісьменнік пра вайну амаль не ўзгадаваў, але "шмат добрага гаварыў пра Глушу і найперш — пра саміх глушанцаў".

— Ён любіў паўтараць, што нават тады, у 1980-я, шмат у

Аўрамчык, Васіль Быкаў, Янка Брыль...

80-годдзе Адамовіча летась адзначылі вельмі сціпла — у Глушу прыехала некалькі дзесяткаў літаратараў! Але ж бабруйскія раённыя ўлады тады заявілі: у бюджэце-2008 сродкі пад рэканструкцыю будынка былой Глушанскай аптэкі будуць выдзелены і неўзабаве там размесціцца музей.

Экспанатамі для яго абяцала падзяліцца дачка пісьменніка Наталля, яго сябры і калегі. Гэта будуць фотаздымкі, кнігі, асабістыя рэчы Адамовіча. Магчыма, будзе цалкам узноўлены яго рабочы кабінет.

— Будынак аптэкі перададзены з балансу Міністэрства аховы здароўя на баланс камунальшчыкаў, зараз ідзе афармленне дакументаў у БТІ, — сказаў нам у адзеле культуры Бабруйскага райвыканкама.

Між тым, як удалося даведацца карэспандэнту "ЛіМа", у расходнай частцы раённага бюджэту на гэты год адмысловага радка "Стварэнне музея Адамовіча ў пасёлку Глуша" няма.

***

Сябра Андрэя Сахарава, сумленне беларускай нацыі, Алесь Адамовіч асабліва ў апошнія гады жыцця актыўна змагаўся за глабальную адмову ад ядзернай зброі. Часткова ягоная мара збылася — Беларусь стала свабоднай ад гэтай прагрэсіўнай навалы, часткова не збылася — пацвярджаюць тое свежыя заявы генералітэту ядзерных краін аб магчымасці прэвентыўнага прымянення ядзернай зброі.

З'ехаўшы ў Маскву, Адамовіч апошнім часам рэдка з'яўляўся на Радзіме. Гэты факт — каталізатар спрэчак пісьменніцкай грамады аб тым, ці можна цалкам аддавацца служэнню Радзіме на чужбіне, ды і дзе ўвогуле мяжа паміж уласнай пісьменніцкай і грамадскай дзейнасцю. У любым выпадку, постаць Адамовіча сведчыць нам пра такі прыклад грамадзянскай актыўнасці літаратара, у якога шмат каму з нашых сучаснікаў нядрэнна было б павучыцца. Між тым, пытанне аб стварэнні яго своеасаблівай школы — музея літаратара ў родным пасёлку — дагэтуль застаецца адкрытым.

Мікалай АНІШЧАНКА
Фота аўтара

У якасці подпісаў да фотаздымкаў выкарыстаны цытаты з апошняга твора Алесь Адамовіча "Vixi" (лац. — "Пражыта").

Пісанаму закону — 540

29 лютага 1468 года сейм (сойм) ВКЛ зацвердзіў Судзэбнік (Статут Казіміра; Казімір IV Ягелончык (1427—1492) — вялікі князь ВКЛ з 1440 года і кароль Польшчы з 1447-га).

Гэтая юрыдычная распрацоўка стала першым кодэксам крымінальнага і крымінальна-працэсуальнага права ў маладоў, але ўжо шырока вядомай у Еўропе (асабліва пасля перамог над татарамі ў бітве 1362 года і ў Грундвальдскай вайне 1410-га) дзяржаве. Судзэбнік абапіраўся на аснову мясцовага звычайнага права (сістэма няпісаных прававых норм, якія заснаваны на агульна прынятых правілах і даўніне дзеяння, на спалучэнні адносін дзяржаўнай, магнцкай улады і падданных, прымусу і народнай маралі) і асэнсаванай судова-адміністрацыйнай практыкі. Калі ў многіх краінах у афіцыйных дакументах усё яшчэ працягвала дамінаваць лацінская мова, то натхніцелі, аўтары Судзэбніка вырашылі скарыстаць для яго старабеларускую, палічыўшы, што і яе сродкаў хопіць, каб на поўную моц выказаць самыя дакладныя юрыдычныя вызначэнні.

Судзэбнік, у прыватнасці, канкрэтна ўстаўляваў для насельнікаў ВКЛ адзінны від пакаранняў за злачынствы супраць феадальнай уласнасці, больш спагадліва адносіўся да жонкі і дзяцей у тым выпадку, калі муж і бацька без іхняга ведама ўчынілі злачыннае дзеянне. Такім чынам, у дэмакратычным накірунку развівалася канцэпцыя не ранейшага агульнага, часта несправядлівага, а індывідуальнага пакарання. Былыя прынцыпы захоўваліся ў тым выпадку, калі жонка і дзеці ўтойвалі злымыснасць гаспадара і карысталіся, скажам, крадзеным. А калі жонка і дзеці не маглі вярнуць нарабаванае і апаціць судовы штраф, то іх маглі па рашэнні суда перадаць у

парабоўства-рабства. Пры гэтым упершыню паводле закону вызначыўся дзіцячы узрост: у парабкі пераводзілася дзеці асуджанага, які былі старэйшыя за 7 гадоў. Па-новаму вызначалася злчынства як крымінальнае дзеянне, чым некаторыя раздзелы Судзэбніка набывалі форму канстытуцыйнага закона. У тым ліку менавіта па апошнім замацоўвалася і залежнасць нявольнай чэлядзі і феадальных сялян ад гаспадара, што, бяспрэчна, было прымусовым прыгонніцтвам.

Судзэбнік пазначыў новы погляд на мэту кары, у аснове якой была пакладзена не помста, а, кажучы сённяшнімі мовамі, прафілактыка, папярэджванне злачынства і застрашванне цялесным пакараннем і смяротным прысудам. У сувязі з гэтым растлумачвалася, за што можа быць апошняе. Як прасталюдынам, так і феадалам. Напрыклад, усім ім уводзілася ў абавязак трымаць у спраўным стане масты і дарогі ў краіне. У асобных складаных выпадках канчатковае рашэнне па крымінальных дзеяннях маглі выносіць вялікія князі і Рада Вялікага княства Літоўскага — вышэйшы орган дзяржаўнай улады, думку якой па важных пытаннях улічвалі і вялікі князь.

540 гадоў таму стан асветы, адукацыі, культуры, прававой думкі, літаратурна-дэлавай мовы ў ВКЛ натхніў лепшыя розумы дзяржавы закласці ў ёй новы этап развіцця практыкі заканадаўства, што падвядзіла да стварэння адной з першых Канстытуцый у Еўропе — Статута ВКЛ 1529 года.

Генрых ДАЛІДОВІЧ

Фота з Малой Люцінкі

Мала хто ведае, што імя славуга паэта, драматурга, асветніка Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча займае пачаснае месца ў гісторыі беларускай фатаграфіі. І гэта сапраўды так: маленькі фотартрэт класіка беларускай літаратуры, зроблены Антонам Прушынскім прыкладна ў 1863 годзе, прызнаны самым старым фотаздымкам на Беларусі, і можна з упэўненасцю сцвярджаць, што менавіта з яго бярэ пачатак беларускае фатаграфічнае мастацтва.

Гэтай гістарычнай фотакарткай і распачынаецца выстава народнага фотаклуба "Мінск", якая на працягу месяца праходзіць у мінскай абласной бібліятэцы імя А. С. Пушкіна.

Адкрыццё выставы не толькі стала добрай нагодай распачаць цыкл мерапрыемстваў, прысвечаных 200-годдзю Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча, але і проста дало магчымасць майстрам і аматарам фатаграфіі сабрацца цесным прафесійным колам, падзяліцца ўражаннямі, абмеркаваць творчыя тонкасці, пагутарыць пра надзеінае.

Здымкі, якія ўвайшлі ў экспазіцыю выставы "Асветнік з Люцінкі", былі зроблены членамі клуба падчас вольнага фоталепенэру. "Мы паехалі ў край, дзе жыў і працаваў Дунін-Марцінкевіч. Кожны з нас выбраў сабе нейкі сюжэт. Складанасць у тым, што пасля трэба было адабраць лепшыя кадры. Бо, напрыклад, адну і тую ж капліцу ўсе фатаграфуюць парознаму", — распавеў старшыня Яўген Казюля.

Вядома, што жыццё і творчасць Дуніна-Марцінкевіча былі непарывальна звязаныя з Міншчынай. У 1840 годзе ён пакінуў чыноўніцкую службу ў Мінску і набыў недалёка ад Івянца фальварак Люцінка, дзе пражыў 44 гады. Там ён арганізаваў тэатральную трупку — першы беларускі тэатр, які наладжваў спектаклі ў Люцінцы, а таксама ў Мінску, Бабруйску.

"На жаль, у Малой Люцінцы не захаваўся дом Дуніна-Марцінкевіча. Застаўся толькі падмурак. Але мы зрабілі шэраг прыгожых здымкаў у гэтай вёсцы. Таксама фатаграфавалі ва ўрочышчы Тупальшчына, дзе знаходзіцца могілка, на якіх пахаваны Дунін-Марцінкевіч.

Уладзімір Шарнікаў, які жыве ў Бабруйску, адправіўся ў падарожжа па родных мясцінах паэта і дадаў да экспазіцыі здымкі з вёскі Панюшкавічы — малой радзімы Дуніна-Марцінкевіча", — зазначаў Яўген Казюля.

Саша ДОРСКАЯ

Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова "Літаратура і Мастацтва" выказвае шчырае спачуванне свайму супрацоўніку Акімаву Аляксандру Мікалаевічу ў сувязі з напаткаўшым яго горам — смерцю МАЦІ.

Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова "Літаратура і Мастацтва" выказвае шчырае спачуванне супрацоўніцы рэдакцыі газеты "Літаратура і мастацтва" Тулупавай Ірыне Зігмундаўне з прычыны напаткаўшага яе гора — смерці МАЦІ.

Калектыў рэдакцыі "ЛіМа" выказвае сардэчнае спачуванне свайму супрацоўніку Тулупавай Ірыне Зіг-

мундаўне з прычыны напаткаўшага яе гора — смерці МАЦІ.

Саюз пісьменнікаў Беларусі смуткуе з прычыны смерці паэта, члена Саюза пісьменнікаў Беларусі Ігара Віктаравіча ЖУРБІНА і выказвае глыбокае спачуванне родным і блізкім нябожчыка.

Гомельскае абласное адзяленне грамадскага аб'яднання Саюз пісьменнікаў Беларусі смуткуе з прычыны заўчаснай смерці паэта, члена Саюза пісьменнікаў Беларусі Ігара Віктаравіча ЖУРБІНА і выказвае глыбокае спачуванне яго родным і блізкім.

"Мы перабраліся ўжо на другую казённую кватэру, жылі блізка да бальніцы... Тут, як кажуць, і вайну сустрэлі, толькі побач была ўжо не бацькава бальніца, а нямецкая камендатура, што аграду ж размясцілася ў зручным бальнічным будынку ля самай шашы".

***

З ініцыятывай назваць вуліцу, стварыць музей Адамовіча ўпершыню выступіў у 1998 годзе тагачасны старшыня сельсавета Пётр Слабадчук. Яго і Наталлю Адамовіч падтрымалі тады сябры, паплечнікі пісьменніка, каб сваімі плённымі намаганнямі ўшанаваць памяць Алесь Міхайлавіча.

— Быкаў, Някляеў, іншыя пісьменнікі, старшыня сельсавета — яны ездзілі, збіралі самыя розныя подпісы, — кажа Наталля Аляксандраўна. — У мяне захоўваюцца копіі дакументаў, якія яны дасылалі ў Бабруйск. Але ўсё, што ім удалося зрабіць тады — у Глушы з'явілася вуліца Адамовіча, перайменавалі былую Школьную. Назваць у гонар бацькі цэнтральную вуліцу Глушы раённыя ўлады тады не пагадзіліся — яна так і засталася Кастрычніцкай.

Будынак былой аптэкі на той час ужо зусім асунуўся.

Глушы заставалася людзей інтэлігентных, паспалітых, што ў глушанцах як нідзе болей адчувалася гэткае шляхетнасць.

Магчыма, гэта ці не асноўная прычына, з якой Адамовічаў заўсёды так цягнула сюды.

— У мяне мама дагэтуль здыўляецца: пасля такіх гераічных учынкаў падчас вайны яны маглі выбраць сабе любую кватэру ў Магілёве і нават у Мінску, але чамусьці вярнуліся ў Глушу, — кажа дачка пісьменніка. — Адамовічы, як прыехалі сюды ў 1928-м, так і пахаваны там чацвёрта. Мой тата пасля інфаркту таксама сказаў: "Дзе б я не памёр, нават грошы пакіну — каб завезла ў Глушу".

Памёр Алесь Адамовіч 26 студзеня 1994-га ў Маскве. Таму пахавалі яго толькі на пяты дзень — але ж у вёсцы, да якой ён прыкіпеў сэрцам. На пахаванне літаратара з'ехаліся ўсе старэйшыя пісьменнікі, шматлікія яго сябры: Мікола

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе газета
ўзнагароджана ордэнам
Дружбы народаў

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:
Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь

ГА «Саюз пісьменнікаў
Беларусі»

РВУ «Літаратура
і Мастацтва»

ГАЛОЎНЫ РЭДАКТАР
Анатоль КАЗЛОЎ

Рэдакцыйная калегія:

Анатоль Акушэвіч,
Лілія Ананіч,
Алесь Бадак,
Дзясні Барсукоў,
Святлана Берасцень,
Віктар Гардзеі,
Уладзімір Гіламедаў,
Вольга Дадзімава,
Уладзімір Дуктаў,
Анатоль Жук,
Вольга Казлова,
Анатоль Казлоў,
Алесь Карлюкевіч,
Анатоль Крэйдзіч,
Віктар Кураш,
Дзмітрый Лыбін,
Алесь Марціновіч,
Мікола Станкевіч,
Юрый Цвяткоў,
Мікалай Чаргінец,
Іван Чарота,
Іван Штэйнер.

Адрас рэдакцыі:

220034, Мінск,
вул. Захарава, 19

Тэлефоны:

галoўны рэдактар,
намеснік — 284-66-73

Аб'екты:

публіцыстыкі — 284-66-71
пісьмаў і грамадскай
думкі — 284-66-71

крытыкі
і бібліяграфіі — 284-44-04

прозы і паэзіі — 284-44-04

мастацтва — 284-82-04

бухгалтэрыя — 284-66-72

Тэл./факс — 284-66-73

E-mail: lim_new@mail.ru

Адрас у Інтэрнеце:
www.lim.by

Пры перадруку просьба
спасыліца на «ЛіМ».

Рукпісы рэдакцыя
не вяртае і не рэцэнзуе.

Аўтары допісаў у рэдакцыю
паведмляюць сваё

прозвішча, поўнасьцю імя і

імя па бацьку, пашпартныя

звесткі, асноўнае месца

работы, зваротны адрас.

Пазіцыя рэдакцыі

можа не супадаць

з меркаваннямі

і думкамі аўтараў

публікацыі.

Набор і вёрстка

камп'ютэрнага цэнтра

РВУ «Літаратура і Мастацтва».

Выходзіць раз на тыдзень

па пятніцах.

Выдавец:

Рэдакцыйна-выдавецкая

ўстанова

«Літаратура і Мастацтва».

Друкарня Рэспубліканскага

унітарнага прадпрыемства

«Выдавецтва

«Беларускі Дом друку»

г. Мінск,

пр. Незалежнасці, 79.

Індэкс 63856

Наклад 3663

Умоўна друк. арк. 3,72

Нумар падпісаны ў друк
27.02.2008 у 11.00

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 715
Заказ — 1024

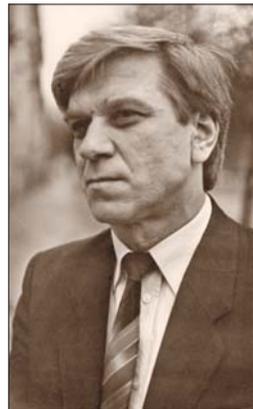
Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

ISSN 0024-4686

9 770024 468001 0 8009

ЛеГАА

Сяргей ЗАХОННІКАЎ. Нарадзіўся ў вёсцы Слабада Бешанковіцкага раёна Віцебскай вобласці ў 1946 годзе. Пасля вучобы ў СШ скончыў філфак БДУ (1969). Працаваў настаўнікам, літсупрацоўнікам раённай газеты, сакратаром Ушацкага райкама камсамола, загадчыкам аддзела газеты «Чырвоная змена», карэспандэнтам аддзела літаратуры і мастацтва газеты «Звязда», з 1978 да 1986 года быў інструктарам, а пасля загадчыкам сектара мастацкай літаратуры аддзела культуры ЦК КПБ. Узначальваў часопіс «Польмя» (1986 — 2002). Выдаў зборнікі вершаў: «Бяседа», «Устань да сонца», «Пакуль жыве мая бяроза» (Літаратурная прэмія імя А. Куляшова, 1982), «Вера, надзея, любоў», «Прысак часу», «Вечная далеч», «Сутнасць», «Заклінанне» (Дзяржаўная прэмія імя Янкі Купалы, 1992), «Лісцем дарога запала...» (выбранае), кніга падарожных нарысаў «Вячэра пад райскім дрэвам»... Выходзілі зборнікі вершаў у перакладах на рускую, польскую і балгарскую мовы. Не так даўно пабачыла свет яго кніга «**ПЕРШЫ ПАЦАЛУНАК**» (сто вершаў пра каханне), Мінск, выд-ва «Кнігазбор», 2007, 125 стар., 300 паас.

Цяпер, калі ачах імгнэт
Гадоў, што іскры выкрасалі,
Аб'явць, як прысуд: Паэт...
А дакажы няўмоўнай зале!

Рыгор БАРАДУЛІН

Усё часцей са старонак розных выданняў і з вуснаў прыхільнікаў краснага пісьменства можна пачуць пытанне: а ці займае крытыка належнае ёй месца ў сучасным літаратурным працэсе? Іншым разам можна прачытаць ці пачуць і больш катэгарычнае: паўнаважасная крытыка ў беларускім літаратурным працэсе ўвогуле адсутнічае. Не, вядома, яна ёсць, але тое, чым яна ёсць, частцей за ўсё нагадвае асветніцкую рэцэнзію, літаратуразнаўчую акадэмічную жуыку, заягнутую прамоцыю, сяброўскую альбо калегіяльную ўзаемападтрымку і выручку... Нярэдка маладзейшае пакаленне літаратурных творцаў абходзіцца ўвогуле без яе, само сабе торачы шлях. Самі пішучы, самі сябе «крытыкуюць» і ўводзяць у літаратурны іерархічны рэстры. Ёсць і сталыя спраўджаныя мастакі сярэдняга і старэйшага пакаленняў, якія па сутнасці змірыліся з «завіслай» сітуацыяй і пішучы сваё не звяртаючы ўвагі на тое, як і кім яго сёння ўкладаваецца ў літаратурны працэс, адно толькі спадзяючыся, што іх творчасць у будучым усё ж зойме належнае ёй месца (вядома, значнае). Ну і да ўсяго — пяць-шэсць асобаў жывых класікаў, якія разам са сваімі творами з'яўляюцца недачэпнымі «святшчэнымі каровамі». Не, сёння на іх ужо не моляцца, але яшчэ і не асмельваюцца адкрыта сказаць у друку тое, што пра іх думаюць насамрэч.

І што ж застаецца? Застаюцца толькі бездапаможныя сіратлівыя пачаткоўцы ды чыстай вады графаманы, своеасаблівыя спарынг-партнёры, на чых няпзўных тэкстах найчасцей адпрацоўваецца і ўдасканальваецца крытычнае майстэрства цяперашніх «законатворцаў літаратурнай моды» (найчасцей, літаратурных аглядальнікаў).

Вядома, рад-няволя, а яго вялікасць Час змуціць цяперашняе мастацтва адлавадаць свайму вобразу, які, у рэшце рэшт, сальцеца з вобразам адзінавечнага. Мы пра гэта мала задумваемся і гэтак далёка не заходзім, паколькі заняты чыста змянымі злабадзённымі справамі — перасыпаем у пясоным гадзінніку з аднаго месца ў другое (з зямлі на неба і наадварот), не змяняючыся па сутнасці ад перамены верху і нізу ў адзінацэльным сасудзе маці-прыроды... І ўсё ж, як вызначыць адну асобную пясчынку, каб абазначыць яе важкасць і вартасць у агульнай пясчанай масе? А вельмі проста: трэба яе прапярываваць з агульнага месца, аўтаномна выкаўшы на абсалютна пустое. Ці будзе яна ў гэтым выпадку выяўляць з сябе нейкую асаблівасць пэўнага часу па-за кантэкстам усяго часу? Наўрад ці, бо гэта толькі тэарэтычная выкладка мажлівага крытычнага метаду, які нельга здзейсніць практычна. Завычай усё робіцца наадварот — пясчынка разгладваецца ў агульнай масе пяску і ў выніку павярхоўнага аналізу ёй надаецца тая сярэдне-статыстычная вага і форма, якія яна сама з сябе не мае і мець не можа. Думаю, што у гэтым выпадку пераважнае права на ісціну павінна мець ні першае, ні другое, а трэцяе — суб'ектыўнае стаўленне да літаратурнага твора і яго творцы, вызначэнне іх таленту і мастацкай вартасці тут і цяпер.

Справядліва піша Ганна Кісліцкая ў адной з апошніх сваіх рэцэнзій на зборнік маладога эсэіста А. Кудрыцкага: «Беларуская крытычная думка апошніх дзесяці-пятнаціці гадоў раздражняла сваім пражэктарствам, сваёй несудаценнасцю з рэальнасцю, безупыннай пагменай таго,

што маем, уяўленнямі пра тое, як мае быць. Крытыцы не хапала грунтоўнасці, паслядоўнасці, шматбаковасці... Што тут скажаш — яе кроўцілі чырвоным алоўкам. Зусім іншага ўзроўню развагі Кудрыцкага — хоць і тут не абышлося без палітыкі: — «Нягледзячы на рэпрэсіі, мы ўжо даўно не баімся крытыкаваць уладу. А вось крытыкаваць сваіх яшчэ не навучыліся, увесь час вагаемся — абы не нашкодзіць...»

Кудрыцкі выказаў думку, якая даўно лунала ў павятры: беларуская мова — не індульгенцыя для слабога: для слабога палітыка, для слабога літаратара... Мы маем права і павінны хоць час ад часу сузіць адзін аднаго па гамбургскім рахунку, іначэй патанем у хлусні...

Не без такой подумкі, убачыўшы кніжку вядомага паэта з пазнакай лубоўнай лірыкі, мне і запалася пагартыць-пачытаць яе, бо найперш я ведаў С. Законнікава, як паэта пераважна грамадзянска-патрыятычных настрояў. А тут яшчэ рэдактар аддзела Саша Дорская, якая займалася зборам новых кніг беларускіх выдавецтваў, распавяла, што ў «Кнігазборы» нават не хацелі даваць гэтую кніжку для анатацыі і сканіравання вокладкі: дарма, маўляў, вам усё адно ў холадную пра яе пісаць нічога не дазваляць. І гэта яшчэ больш распаліла, можна сказаць, акрыліла і я ўзяўся за гэты артыкул, бадай, з нейкім юнацкім задзірам. Але, каб не збіцца на павярхоўную гаварыльню і на адкрытае супрацьстаянне я змусяў сябе ахалануць спакойным роздумам і адрэсаваць да справы чыста прафесійна — Паэзія найперш.

Адразу кідаецца ў вочы тарашкевіца, насаджаная рэдактарам кніжкі М. Скоблям, выдаючы сябе шчупнай, «прышчэпленай» і пачуваецца ў вершах паэта, калі не чужой, то і не зусім сваёй. Чытаючы ў наркомайца-Законнікава словы «баяда», «любоў», «клясычна», якіх я ні пры якім надвор'і ніколі не чуў з яго вуснаў, дарэчы як і з вуснаў 90 працэнтаў тых, хто на пісьме карыстаецца граматыкай Тарашкевіча, мне робіцца не па сабе, хоць ты якому Калякіну пажалься... Ты сам паэт і выдае сваю наркомайкасць з галавой. Ну якім чынам, скажам, пасуе да тарашкевіцы верш «Май», ды яшчэ з такімі неадназначнымі радкамі:

*І, як маеіш літасць,
Вусны не хавай.
Стань, як гай, адкрытай,
Вольнай, нібы май.*

Мала таго, што метафара сама па сабе партыйная, але, відаць, што толькі адзіна рыфма і ўратавала аўтарскі гэты «май» ад «травеня» ў жарстлівых памкненнях «крыважэрнага» адражэніцка-рэдактара... Іранізую непадалёк ісціны. На днях цяперашні старшыня ТБМ Алег Трусаў на пытанне пра канфлікт паміж прыхільнікамі двух граматык і праблему правапісу беларускай мовы ў перспектыве, на мой погляд, адказаў вельмі слушна: «Ніякай праблемы ці канфлікту я не бачу. Такім чынам моладзь прыкаваецца». Ну і хай сабе прыкаваецца! Толькі б па-беларуску. Навукоўцы ніколі не будуць гаварыць «плян» або «філзафія». Тарашкевіца — гэта не мова, гэта адзін з варыянтаў беларускага правапісу. Для мяне няма асаблівай розніцы паміж рознымі відамі правапісу. Усе яны — наша культурная каштоўнасць. На маю думку, з цягам часу мы прыйдзем да адзінага правапісу. Але гэта адбудзецца не раней, чым праз 20 гадоў».

І ў працяг тэмы. Польскае слова «мілосць» настолькі ўцямілася аўтару, што ён млее ад яго ледзь не ў кожным трэцім вершы, нават апошні раздзел кніжкі назваў «Прыступкі мілосці».

І нарэшце — канкрэтна да паэзіі.
«Когда строку диктует чувство»,
а не ідэалагічная мэтазгоднасць, то і былы партыйны функцыянер, не абдзелены талентам, здольны «выдаць на гара» цудоўныя паэтычныя радкі. Да прыкладу гэтыя:
*Жыццё, якое рэй вяло,
Гуло, смялася, цвіло,
Кахла, плакала, кляло,
Апругу, як віно, ліло,
Паблытаўшы дабро і зло,
Згубіла пэўнасці вясло,
Сябе ператварыла ў тло...
І зараз — свет пусты...
Навошта б гэта ўсё было,
Калі б не ты?*

Зрэшты, каб не перабольшваць былога і не пераменьшыць сённяшняга значэння творчага плёну С. Законнікава адзначу, што і ўкладальнік анталогіі беларускай паэзіі ХХ стагоддзя «Краса і сіла» М. Скобла выдрукаваў у ёй усяго толькі тры невядомыя вершы паэта. Гэта гаворыць пра тое, што адчуванне паэзіі ўкладальнікам не страчана і што мы з ім блізка ў яе разуменні, у тым ліку і адносна вершаў С. Законнікава. І я абсалютна пагаджаюся з яго выбарам. Вядома, каб задача анталогіі палягала толькі ў выбары вершаў патрыятычна-грамадзянскага гучання, то Сяргей Іванавіч быў бы прадстаўлены ў ёй не менш шырока, чым Рыгор Барадулін. Таму, да прыкладу, у мяне няма сумнення, што анталогічны верш Законнікава «Апошнія гусі» лепшы з любойнай лірыкі паэта, недарма ўключаны аўтарам і ў кніжку «Першы пацалунак».

*Гусі апошнія стомленным клінам
Неба ўзраралі, самотна крычаць...
Мне, як заўжды, у такую хвіліну
Хочацца разам з табой памаўчаць.
Хочацца тут — у бары азалельм,
Дзе вымятаюць лісцё скразнякі,
Сесці цішком на пяньку*

*абамішэлым
І прытуліцца — шчакоў да шчакі.
Гусі крычаць,
бо прыйшло развітанне,
Дзесьці прадеціца кудзеля зімы.
Крыль калыханне, як наша дыханне,
Наша дыханне,
як крыль калыханне...
Вырай праз вечнасць...
І ў вырай — мы.*

Словы, асабліва апошнія страфы, так і прасяца на музыку (а, магчыма, яны ўжо і пакаладзены на яе)...

І ўсё ж большасць вершаў С. Законнікава адрэналіну ў крыві не павышаюць. Хоць і не расчароўваюць. Ёсць адчуванне, што не прачытаўшы іх, я горшым не стаў бы. Прачытаўшы цалкам верш «Маціны даражы», каб вы па магчымасці змагі зразумець мяне, як крытыка менавіта такой «лірыкі».

*Нікому жыццё паўтарыць
немагчыма,
Дзецца ашчадна і шчогра — адно.
І як бы зязюля яго ні лічыла,
А фініш бязлітасны мае яго.
То з выраю, то за далёкае мора
Ганцамі свабоды мяцязь журэлі.
Дні радасці, дні непазбыўнага гора
Стагуюцца так*

*як прыйшлі, адышлі.
Не выкінеш і не закрэсліш ніводны,
Надзейя ўзяты ў спакусы палон...
Сам непрыкметна*

*на ўсё станеш згодным,
Прымаючы вечны прыродны закон.
Ды ўсё-ткі насуперак*

*голі заславай
Аблічча тваё прасвятляе імжу...
Наколькі мой час караеце імкліва —
Настолькі каханнем*

Ці няпраўда, усё ў гэтым вершы правільна, усё роўна. Няма выключэння з агульных правіл мыслення і стылю. Няма паэзіі, ёсць вершы. (Такіх, як піша раздражнёны А. Сідарэвіч, і ў шараговых лімаўскіх публікацыях дастаткова.) Адсутнасць свежых вобразаў, параўнанняў, метафар пазбаўляе гэты зарыфмаваны тэкст паэтычнай

арыгінальнасці. Бо ўсё тут статычнае, зацяганае, рытарычна-звыклае... Калі яшчэ на нешта адметнае прэтэндуецца два апошнія радкі, то папярэднія маглі б прэтэндаваць толькі на ганарар. Але і яго сёння, на жаль, не ўсе плацяць.

Шкада, што вершы недатаваныя, прасцей было б вызначыцца ў творчым станаўленні аўтара...

Ёсць і дробязныя заўвагі, на якіх, лічу, неабходна прыпыніцца.
Вельмі часта слова «зараз», як і ў многіх сучасных філолагаў, ужываецца ў значэнні «цяпер», тады як зараз — кажуць пра тое, што васьмью (неўзабаве) адбудзецца, а не пра тое, што ўжо адбылося ці ёсць...

Альбо, чаму аўтар і рэдактар не сцэнзуралі гэтыя два абсурдныя радкі: «...серабро рачулі, // радаснай, жывой, нібыта ртуць». Трэба ўсё ж мець нейкі навукова-папулярны досвед і вычуванне, каб не рабіць такіх блонзерскіх параўнанняў, на якія глупа пасміхнецца нават пяцікласнік. Альбо як я магу сур'ёзна ўспрыняць такую страфу С. Законнікава:

*Лёс хітра круціць шурпы-муры,
І што ён толькі не вярзе...
Жыцця палову, як прыдурак,
Я мёрз і смягнуў у чарзе.*

Падобны самападманны «закідон» абазнанымі ў біяграфіі паэта прымецца няйначай за самапародыю...

Не перастаю тыхаць пальцам у сто год вядомае:

*Позірмак расстаяным абягаю
Свет, што агльвае ў забыццё...
Белая сукеначка ля гаю*

*Прамыльнула, як маё жыццё.
Відаць, толькі зусім глухі да паэзіі чалавек не заўважыць у апошніх радках блокаўскаю імітацыю («Неужели и жизнь отпущела, // Отпущела, как платье твоё?»). Вядомым паэтычным майстрам трэба пазбягаць падобных асацыяцый, пакадаючы іх для цэнтонных версіфікацый А. Хадановічу.*

Як ні дзіўна, найбольш самасны, адкрыты, разняволены і раскаваны С. Законнікаў у вершах з гумарыстычным ды іранічным ухілам. Тут і удач у яго значна больш.

*Стаю на празьмутай
вятрам платформе.*

*Яна не прыхала... Хочацца выць...
Шукае ўвесь свет*

мадэрновыя формы,

А сэрца і сёння класічна байць.

Ці не праўда, добротны верш з нечаканай асацыяцыяй, ён у сучасным стылі цяперашніх літаратурных даробакаў...

Альбо такое:

*З ёй ласы тачыць
можна месяц і год,*

*А зрух — толькі буркат у шлулку...
І ў бедных мужчын*

ёсць адзіны зыход —

*На гэты, заўсёды зачынены рот
Навесіць замок пацалунку.*

Гэта ўжо блізка да выбітнага. Нават заплюшчыўшы вочы на нянашанскае «тачыць ласы».

У апошнім, аднайменным вершы зборніка «Першы пацалунак» ёсць такія радкі:

*Раптоўна свет аслеп, атлух і сціх,
Зачараваны смеласцю спакуснай.
Забывіўшыся няўзнік на ўсё і ўсіх,
Раскрыліся, нібы пухшыкі, вусны.*

*Дайсі ў трыценні не змагі яны
Да таямніц спякотнага каханья.
Хоць мы былі праг вечнасцю адны,
Ды толькі сутыкнуліся дыханні.*

У гэтым вершы паэт Сяргей Законнікаў, як мне падаецца, міжволі ахарактарызаваў і свой паэтычны мастацкі плён агулам (перафразуючы два перадапошнія радкі): *праг вечнасцю не змог дайсі да таямніц*. Паўтаруся яшчэ раз, паэт стаў выбітным майстрам, але не творцам ад Бога. Аднак жа і ў такой «іпастасі» заўважны і не губляецца ў шырокім шэрагу адметных імён сучаснай беларускай літаратуры.